

I skuggan av pandemin mot jordklotets framtid

Barnombudsmannens årsberättelse 2020

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

I skuggan av pandemin mot jordklotets framtid

Barnombudsmannens årsberättelse 2020

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

I skuggan av pandemin mot jordklotets framtid

Barnombudsmannens årsberättelse 2020

Elina Pekkarinen och Katja Mettinen (red.)

Barnombudsmannens byrås publikationer 2021:2

ISBN (pdf): 978-952-259-833-2

ISBN (inb.): 978-952-259-829-5

ISSN (pdf): 1798-4009

ISSN (inb.): 1798-3991

Grafisk design: Hansaprint Oy / Suunnittelutoimisto Tammikuu Oy

Foton: Adobe Stock, Unsplash, Katja Mettinen och Jukka Paakkanen

Teckningar: Från Barnombudsmannens byrås publikationerna Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (Jordklotets framtid och barnets rättigheter, 2020) och Barns erfarenheter om corona (ska publiceras i 2021).

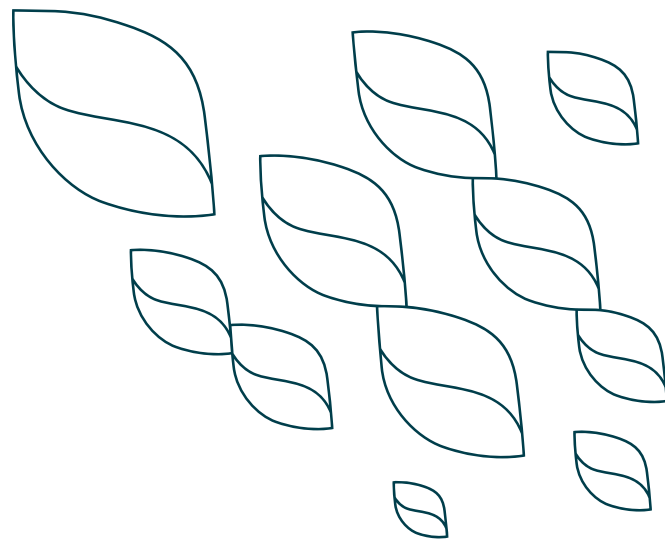
Tryck: Hansaprint Oy, Turenki 2021.

TILL STATSRADET

Barnombudsmannen lämnar statsrådet en berättelse om sitt verksamhetsområde i enlighet med 3 § 1 mom. i lagen om barnombudsmannen.

Berättelsen inleds med barnombudsmannens förord och två ställningstaganden och fortsätter med en uppskattning om hur barnets rättigheter tillgodosågs och barnens välfärd och levnadsförhållanden utvecklade år 2020. I slutet av berättelsen beskrivs verksamheten av barnombudsmannens byrå under 2020.

Förord

Den tionde mars 2020 stod jag på järnvägsstationen i Tammerfors. Jag skulle hålla ett anförande på socialbranschens sakkunnigdagar som samlar ihop hundratals personer från olika delar av landet. Efter att ha tvekat en stund vände jag om och gick till tåget till Jyväskylä, inte till Tammerforshuset. Bara två dagar senare utlyste WHO coronaviruset som en pandemi och man började stänga ned Finland i rask takt.

År 2020 går till historieböckerna som en påminnelse om livets oberäknlighet och naturens oförutsägbarhet. Året har lärt oss se välfärdsstatens strukturer och aktörer och ritat konturerna för de vardagliga institutionerna samt en känslökarta för viktiga mänskliga relationer. 2020 har påvisat de ömsesidiga beroendeförhållandena i samhället och tvingat var och en av oss att lära oss förstå grundläggande frågor om politik, medicin, juridik och makroekonomi. Året har visat hurdan ett samhälle blir när marknadens lagbundenheter inte gäller längre och hur samhället ser ut när de tjänster som man är van vid plötsligt stängs. Dessutom har man under året tvingats fundera på man kan få hur ett helt folk att följa rekommendationer och begränsningar som tvingar deras vardag och sociala relationer till en ny rytm och form.

2020 har behandlat världens barn ojämlikt och även varit skadligt för dem. I flera länder har infört begränsningar som har försvårat föräldrarnas arbetande och förhindrat barnen att gå i skola. Begränsningarna har tvingat familjer i trånga utrymmen där lek, vila och rekreation har blivit lidande. Hälsovårds- och socialtjänster har fördröjts och förhindrats. Flera barns kost har blivit ensidigare och vardagsmotion minskat. Begränsningarna har också förhindrat barnens deltagande i hobbyverksamhet och tillgång till kultur. Flera barn har förlorat viktiga mänskliga relationer på grund av de stränga reglerna om att träffa andra. Pandemin har haft särskilt hårda konsekvenser för barn som redan från tidigare har befunnit sig i en sårbar ställning.

FN:s kommitté för barnets rättigheter gav ett strängt uttalande den 8 april 2020¹. I sitt uttalande påminde kommittén om att de olika begränsningarna har en betydande effekt på barnens psykiska, fysiska och emotionella hälsa. Bland annat barn med funktionsnedsättningar och barn som inte får stöd av sina föräldrar och närstående har befunnit sig i en särskilt sårbar situation. Kommittén påminde om att trots att det främsta syftet med bekämpningen av pandemin är att skydda folkhälsan, bör barnets rättigheter endast begränsas i den mån som är nödvändigt för att skydda hälsan. Dessutom påminde kommittén om att barnets bästa ska vara den ledande principen vid beslutsfattandet. Begränsningarnas konsekvenser för barn ska beaktas då man fattar beslut om begränsningar. Vid nödvändiga begränsningar ska tillgodoseendet av barnets rättigheter möjliggöras på ett kreativt och så fullkomligt som möjligt. Kommittén påpekade att barn måste få information om pandemin och grunderna för begränsningarna. Även under undantagsperioden kan skyldigheten att beakta barnens egna åsikter och främja deras delaktighet inte försummas.

Under 2020 behövde barnombudsmannen kontinuerligt ta upp de ovannämnda synpunkterna. Huvudtemat för förra årsboken – bedömning av barnets bästa – blev också ett av huvudtemana i denna årsbok. På grund av Covid-19-pandemin har det i samhället fattats flera beslut vars konsekvenser för barn inte har bedömts med motivering av tidsbrist. Eftersom pandemin fortfarande fortsätter ska vi ta i bruk verktyg med vilka konsekvenserna av de olika besluten för barn kan effektivt och övergripande bedömas. Denna bedömning ska göras på förhand, men det är lika viktigt att följa upp beslutens konsekvenser efter det att besluten har verkställts. Detta är det enda sättet att få veta hur de olika besluten påverkar barn.

Barnombudsmannens prioriterade område under 2020 var jordklotets framtid ur ett perspektiv på barnets rättigheter. Det budskap som kristalliserades under året är att barn har rätt att delta i påverkansarbete som hänför sig till jordklotets framtid och att barnens olika åsikter om detta ska tas i beaktande. Detta budskap har varit den gemensamma nämnaren vid mötena med barn och unga. Det är nödvändigt att skapa strukturer som ökar påverkansmöjligheterna för alla barn.

Det andra budskapet hänför sig till barnens rätt att vara skyddade från våld. I Finland har man framgångsrikt minskat vuxnas våld mot barn, men våld bland barn har fått mindre uppmärksamhet. Den gångna hösten lyfte upp frågan om våld bland barn och unga hos den stora allmänheten när det skedde flera allvarliga våldsdåd efter varandra. Fortfarande är våld mellan syskon och våld i ungas relationer nästan helt utan uppmärksamhet trots att det under åren även i dessa relationer har skett våldsdåd med dödligt utgång. Dessa former av våld ska omfattas av det förebyggande arbetet.

När jag skriver detta förord aviserar statsrådet striktare begränsningar. Covid-19-smittalen har ökat till nya dygnsrekord och vaccineringen går långsamt. Medan dagspolitiken arbetar med pandemifrågor väntar stora, världsomfattande samhällsfrågor på lösningar. Denna årsberättelse gör frågan om jordklotets framtid och barnets rättigheter synlig. Samtidigt är denna årsberättelse en

1 CRC COVID-19 Statement https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT/CRC/STA/9095&Lang=en

genomgripande beskrivning av ett exceptionellt år 2020 sett ur barnets rättigheter, barnens ställning och barnens välfärd. Överinspektör Katja Mettinen har författat årsberättelsen tillsammans med mig. Jag vill framföra ett stort tack för detta.

2020 var mitt första år i tjänsten som barnombudsman. Jag fick arbeta med fantastiska människor. Jag vill tacka våra intressentgrupper samt barn och unga för alla de observationer som vi under året har delat. Jag vill rikta ett särskilt tack till mina kollegor, Sanna Koulu, Pia Pihlainen, Jaana Tervo och Tuomo Virtanen som redan har lämnat barnombudsmannens byrå, och Merike Helander, Karri Kekkonen, Katja Mettinen, Pirkko-Liisa Rautio och Terhi Tuukkanen som fortsätter arbeta med mig. Jag vill tacka var och en av er för er outtröttlighet, flexibilitet och humor, något som vi verkligen har behövt under detta år.

Pusula 21.2.2021

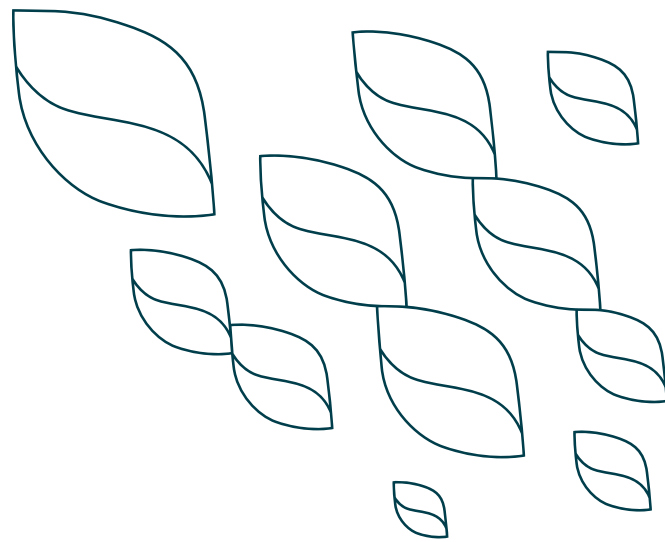
Elina Pekkarinen

Barnombudsmannen

Innehåll

Förord	5
Barnombudsmannens ställningstagande	
Barnens rätt att påverka ska främjas	11
Barnombudsmannens ställningstagande	
Våld mellan barn och unga identifieras inte – förebyggande förutsätter åtgärder från hela samhället	15
Barnombudsmannens uppgift	19
Barnombudsmannens strategi 2019–2024	21
År 2020: siktet inställt på jordklotets framtid i skuggan av pandemin	23
Politiska händelser 2020	24
Nationell barnstrategi under beredning	25
Barnombudsmannens fokusområde år 2020:	
Jordklotets framtid och barnets rättigheter 26	
Familjen i en ny ställning	30
De olika formerna av våld och barnets rättigheter	36
Våld inom hobbyverksamhet	37
Våld bland barn	38
Hur kan våld förebyggas?	39
Materiell levnadsstandard	41
Hälsa	44
Skola och lärande	49
Fritid och kamratförhållanden	54
Delaktighet	58
Stöd och skydd från staten och kommunerna	62

Barnombudsmannens verksamhet 2020	67
1. Bedömer tillgodoseendet av barnets rättigheter	67
Utlåtanden (41 st.)	67
Höranden (8 st.)	70
Initiativ, ställningstaganden och skrivelser (13 st.)	71
2. Följer upp, producerar och förmedlar information om barnets rättigheter	72
Barnbarometern	72
Unga rådgivare (4 st.)	72
Möten med barn och unga (6 st.)	74
Insamling av information från barn som ett projekt av högskolepraktikanterna	74
Undersökningar, utredningar och skrivelser (13 st.)	75
Rundabordssamtal (1 st.)	76
Medborgarkontakter (463 st.)	77
3. Skapar nätverk och kontakter mellan olika aktörer	78
Barnombudsmannadelegationen	78
Barnombudsmannadelegationens sammansättning	80
Byråns expertmedlemmar (16 st.)	81
Evenemang anordnade av barnombudsmannen (5 st.)	82
Framträdanden (52 st.)	82
Videoframträdanden (8 st.)	85
Möten med intressentgrupper och besök (60 st.)	86
Internationella seminarier och möten med intressentgrupper (8 st.)	88
Veckan för barnets rättigheter	88
Utmärkelser och priser	89
 Barnombudsmannens byrå	 90
Personal	90
Kommunikation	90
Förvaltning och ekonomi	91

Barnombudsmannens ställningstagande

Barnens rätt att påverka ska främjas

”Jag borde vara i skolan på andra sidan havet”, konstaterade 16-åriga klimataktivisterna Greta Thunberg på FN:s klimattoppmöte i New York i september 2019. Jordklotet befinner sig i en kris och problemen är så stora att Thunbergs anmärkning om sin rätt att vara i skolan i stället för på FN-mötet är mer än berättigad. Samtidigt hade hon även rätt att närvara vid mötet.

Oron över jordklotets framtid har mobiliserat barn och unga. Rörelsen Fridays for Future började i Sverige och har under de senaste två åren spridit till över 150 länder och samlat över en miljon deltagare i strejker på en och samma gång. Utöver strejkerna har barn och unga använt sig av de officiella kanalerna för påverkan. Barn har hörts på flera nationella och internationella paneler, och i september 2019 lämnade en grupp barn in ett officiellt klagomål mot fem stater till FN:s barnrättsskommitté om brott mot barnets rättigheter. På detta sätt har barn använt sin rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem själva i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barnens medvetenhet om klimatkrisen har både hyllats och förfärats över. Barnens aktivism har setts som ett välkommet tecken på barnens vilja att påverka frågor som rör dem själva. Kritikerna har betraktat barnens aktivism som frammaskinerad av utomstående aktörer, politisk och överdriven. Aktiva ungdomar har fått erfara mobbning och riktade trakasserier som vuxna har gjort sig skyldiga till i syfte att tysta ungdomarna eller att förhindra deras deltagande i t.ex. klimatstrejker. Synpunkterna på krisen har också splittrat olika grupper av barn. En del av barnen upplever att klimatrörelsen har gett mål och riktning till deras liv. En del upplever emellertid att klimatförändringen får för mycket uppmärksamhet och orsakar ångest i onödan. Många vuxna anser att barnen ska få växa upp i fred.

Denna synpunkt delar upp sakkunniga på barnområdet – och även barn själva. Synpunkten förringar barnens vilja och förmåga att påverka. Å andra sidan innebär den – helt korrekt – att de vuxna har en skyldighet att påverka. Detta kan inte nog betonas. Barn har rätt att inte använda sin rätt till delaktighet².

Barnombudsmannens fokusområde under 2020 har varit jordklotets framtid och barnets rättigheter. Förstörelsen av jordklotet påverkar de generationer som nu växer upp samt de kommande generationerna. FN:s människorättskommitté har också granskat hur ändringarna på jordklotet påverkar barnets rättigheter redan innan barnen aktiverades. Stormar, naturkatastrofer, brist på dricksvatten och mat, luftföroreningen och ökningen av smittsamma sjukdomar är i flera avseenden en konsekvens av människan orsakad klimatändring, minskning av den biologiska mångfalden och utarmning av jordmånen. Miljöförstörelsen är ett hot mot barnens fysiska och psykiska hälsa. Barn är fysiologiskt mer känsliga till exempel för UV-strålning och luftföroreningar. Den ångest och hopplöshet som barn upplever håller på att även i Finland uppnå sådana proportioner som psykologer har öppet skrivit om.

Barnens delaktighet är en stark och övergripande princip i FN:s konvention om barnets rättigheter. Även vår nationella lagstiftning ända från grundlagen innehåller bestämmelser som hänför sig till barnets och barngruppers delaktighet och hörande³. Barn har också rätt att få information på basis av vilken hen kan framföra sina åsikter. Vad gäller miljöfrågor ska unga få undervisning av hög kvalitet i klimatfrågor och hållbar utveckling.⁴

I Finland har vi en god lagstiftningsmässig grund för barnens delaktighet och därmed för barnens påverkan, men verkställigheten lämnar mycket att önska^{5 6}. Det finns brister i tillgodoseendet av barnens rättigheter till delaktighet särskilt vad gäller vissa barngrupper såsom små eller funktionshindrade barn. Barnens påverkan i samhället stärks i huvudsak vuxencentrerat och genom strukturer för representativ delaktighet.⁷ Rättigheten att framföra sin åsikt och påverka ska tillgodoses även i vardagen, dvs. där barn och unga normalt finns⁸.

2 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 12 2009. Barnets rätt att bli hörd. <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/allmanna-kommentarer/ak-12-barnets-ratt-att-bli-hord.pdf>

3 Barnombudsmannens berättelse till riksdagen 2018. https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/B_5+2018.pdf

4 Sairanen, E. 2020. Nuorten näkökulmia maapallon tulevaisuuteen (Ungas synpunkter på jordklotets framtid). Föredrag vid barnombudsmannadelegationens möte 9.11.2020.

5 ”Vi hör utan att lyssna” 2020. Barns rättigheter till delaktighet och inflytande i Finland. Bedömningsrapport. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2020:10. Helsingfors: Justitieministeriet.

6 Barns och ungas deltagande i beslutsfattandet i Finland 2011. Europarådets politikundersökning. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2011:28. Helsingfors: Undervisnings- och kulturministeriet.

7 ”Vi hör utan att lyssna” 2020. Ibid.

8 Hakalehto-Wainio S. 2013. Lasten oikeuksien sopimus lasten ihmisoikeuksien perustana (Konventionen om barnets rättigheter som grund för barnens mänskliga rättigheter). I T. Koivurova, & E. Pirjatanniemi (red.) Ihmisoikeuksien käsikirja (Handbok om mänskliga rättigheter). Helsingfors: Tietosanoma.

Metoderna för hörande och informationsproduktion av barn får inte i sig vara diskriminerande eller utesluta vissa barngrupper, utan det ska finnas flera kanaler och de ska vara tillgängliga⁹. De vuxnas kompetens i de olika sätten och metoderna för delaktighet ska ökas¹⁰.

När vi till sist ger barnen en möjlighet till påverkan är den centrala frågan hur vi utnyttjar den information som vi fått av barn och unga.^{11 12} Barnombudsmannen vill påminna om att barnens rätt att påverka ska tas på allvar och barn ska beaktas i beslutsfattandeprocesserna långsiktigt. Detta gäller såväl familjen, grannskapet, skolan, fritidsintressen som kommunal- och rikspolitiken. Chimäriskt hörande betyder att man förbiser information som man får av barn och utgör strukturell diskriminering.

9 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 12. Ibid.

10 "Vi hör utan att lyssna" 2020. Ibid.

11 Stenvall, E. 2020a. Deltagande och delaktighet - Del 1: Utgångspunkterna för delaktighet i den nationella barnstrategin. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2020:27. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.

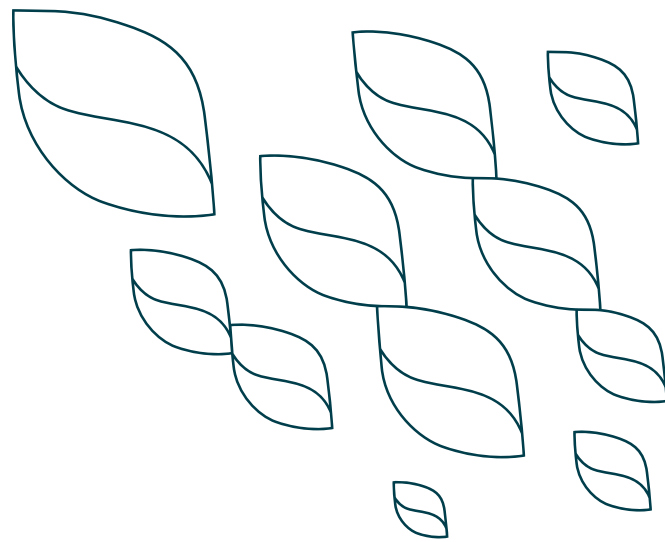
12 Stenvall, E. 2020b. Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa - Osa 2: osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa (Barn och ungas delaktighet i den nationella barnstrategin - Del 2: Tillgodoseendet av delaktighet i beredningen av barnstrategin, på finska). Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2020:39. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.

METODER FÖR FRÄMJANDE AV BARNENS DELAKTIGHET

- 1** Barnens rätt att påverka ska tas på allvar.
De vuxnas kunskaper och förståelse om barnens rätt att påverka ska ökas.
- 2** Barnen ska ges information till stöd av deras delaktighet.
Informationen ska finnas tillgänglig på flera olika kanaler.
- 3** Barnen ska erbjudas olika tillgängliga platser för delaktighet.
Man ska använda barnvänliga metoder, barnens åsikter ska beaktas i vardagen, barnen ska höras vid beslutsfattandet.
- 4** Information från barnen ska utnyttjas.
Barnen ska ges information om hur informationen har använts eller vad informationen påverkade.

Källa: Barnombudsmannadelegationen 9.11.2020.

Barnombudsmannens ställningstagande

Våld mellan barn och unga identifieras inte – förebyggande förutsätter åtgärder från hela samhället

År 2020 kommer att gå till historien som ett år då den fleråriga positiva utvecklingen inom våldsbrott av unga tog slut. Enligt informationen vid tidpunkten för skrivandet var minderåriga exceptionellt ofta misstänkta för dråp eller försök till dråp. De mest chockerande fallen ledde till döden av en ung person i händerna av andra barn. Tragedierna har berört många människor och hela samhället. Ministrarna Li Andersson och Annika Saarikko vid undervisnings- och kulturministeriet reagerade till händelserna med rundabordssamtal där yrkespersoner och beslutsfattare tillsammans letade efter svar för att förebygga våld. Polisen reagerade med ett exceptionellt kraftfullt utlåtande där polisen vädjade till de olika aktörerna i samhället för att lösa situationen.¹³

När ett litet barn blir föremål för våld är gärningsmannen ofta äldre. När offret är en tonåring är gärningsmannen oftast i ungefär samma ålder, ett syskon, en kompis, en pojk-/flickvän, en annan bekant eller obekant person i samma ålder. Det är sällsynt att vuxna skulle utöva våld mot tonåringar. Fenomenet gäller såväl dråp, skador som krävt sjukhusvård som gärningar som registrerats

¹³ Turunen, J. 2020. Rikos, jonka pitäisi muuttaa maailmaa (Ett brott som borde ändra världen, på finska). Blogg, 17.12.2020. Finlands Polis, <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/rikos-jonka-pitaisi-muuttaa-maailmaa> Hämtad 10.1.2021.

som misshandel.^{14 15} Trots det är identifieringen och bekämpningen av våld som riktas mot barn av barn svag i vårt samhälle.

Barnombudsmannen har även tidigare påpekat, att våld mellan barn och unga inte identifieras i Finland. Denna form av våld behandlas inte alls till exempel i de nationella anvisningarna av Institutet för hälsa och välfärd¹⁶, och i den aktuella åtgärdsplanen En barndom utan våld beaktas inte våld mellan barn och unga, dess offer eller unga våldsvärkare adekvat. I åtgärdsprogrammets genomförandeplan¹⁷ identifieras våld, mobbning och trakasserier som sker i småbarnspedagogiken, skolan och handledda fritidsaktiviteter, men så som undersökningar påvisar blir tonåringar ofta föremål för våld även på andra platser än i skolan eller vid fritidsaktiviteter. Våld på gator och andra offentliga platser förebyggs främst av polispatruller och de få organisationer för patrullerande ungdomsarbete vars verksamhet är projektbaserad och finansiering osäker. Våld inom ungas parrelationer är i Finland ett fenomen som nästan inte har undersökts eller identifierats alls¹⁸.

Finland är ett land med mycket våld. Vad gäller brott mot liv, självmord och våld mot kvinnor är vi bland de farligaste länderna i Europa. Typiskt för våld som begås i Finland är att det är grovt: brott mot liv och självmord begås ofta med skjutvapen och dråp, försök till dråp och grova misshandel begås ofta med eggvapen. Våld begås ofta under alkoholpåverkan. Unga har använt eggvapen och varit berusade även vid de våldsbrott som skett i år.¹⁹

FN:s konvention om barnets rättigheter innehåller en förpliktelse att undanröja alla former av våld mot barn. Det räcker inte att ingripa i våld, utan våld ska förebyggas och förhindras helt. Enligt Världshälsoorganisationen WHO påverkas våld av individuella, situationsspecifika, samfundsrelaterade och samhällseliga faktorer²⁰. FN:s kommitté för barnets rättigheter anser också att våld ska förstås ur ett holistiskt perspektiv som ett fenomen. Barn som tar till våld är ofta impulsiva och har själva blivit utsatta för våld. Av situationsfaktorerna ökar sannolikheten för våld av rusmedel, yttre tryck och faktorer som hänför sig till gruppdynamiken. Våld kan emellertid inte förklaras endast med orsaker som hänför sig till individen eller situationen. Våld har alltid samband med de kringliggande sociala, kulturella och ekonomiska faktorerna. Våld ökar till exempel på grund av de

14 Väkivallaton lapsuus 2019. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 (En barndom utan våld. Åtgärdsplan för förebyggande av våld mot barn 2020–2025, på finska). Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2019:27. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf Hämtad 10.1.2021

15 Näsi, M. 2016. Nuorten rikoskäyttäytymisen ja uhririkemukset 2016 (Ungas kriminella beteende och utsatthet för brott 2016, på finska). Katsauksia 18/2016. Helsingfors: Helsingfors universitet, institutet för kriminologi och rättspolitik. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/169509/Katsauksia_18_N%C3%A4si_2016.pdf?sequence=1 Hämtad 10.1.2021.

16 <https://thl.fi/sv/web/barn-unga-och-familjer/stodmaterial/forebyggande-av-vald-i-nara-relationer-och-inom-familjen/vald-riktat-mot-barn> Hämtad 12.12.2020.

17 Väkivallaton lapsuus 2019 (En barndom utan våld 2019, på finska). Ibid.

18 Isotalo, A. 2017. Nuoriin kohdistuva seurusteluhdeväkivalta poliisin rikosilmoitusaineistossa (Ungas våld i nära relationer i polisens brottsanmälningar, på finska). Oikeus 4(2017), 442.

19 Källorna på sidan 36.

20 Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B. & Lozano, R. 2005: Väkivalta ja terveys maailmassa (Våld och hälsa i världen) – WHO:s rapport (på finska. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf Hämtad 13.12.2020.

våldstillåtande normerna i samhället. I barnens värld påverkar även spel, sociala medier, underhållning och de vuxnas exempel barnens våldsamma beteende.

Förhållningssättet till undanröjande av våld ska också vara holistiskt, proaktivt och inkluderande. Undanröjande av våld förutsätter samarbete mellan alla förvaltningsområden – ända från planläggningen – och intensivt arbete med fostrare för att eliminera våldsam uppfostran. Utbildning i känslomässiga färdigheter ska anordnas för såväl fostrare som för barn och man ska kraftfullt ingripa i alla former av våld genom handledning till korrekt beteendemönster. Även våld inom kamratförhållanden och mekanismerna bakom det ska identifieras. Om de vuxna inte identifierar våld inom kamratförhållanden blir förhindrandet av det på barnens ansvar. Detta ansvar är för stort för barn att bära.

Offer för våldsbrott och deras närstående behöver hjälp omedelbart och under en längre tid. För unga förbrytare ska man skraddarsy åtgärder med hjälp av vilka de kommer bort från våldsamma förfaringssätt och samfund. Nu senast är det dags att organisera minderårigas fängelsestraff så att fängelsetiden stödjer barnets rehabilitering, utbildning och integrering i samhället. Det sker inte i fängelser för vuxna. Man ska ingripa i våldsamma samfunds verksamhet och sluta med att förhärlika och ge ett tyst medgivande till våldsbrottslighet.

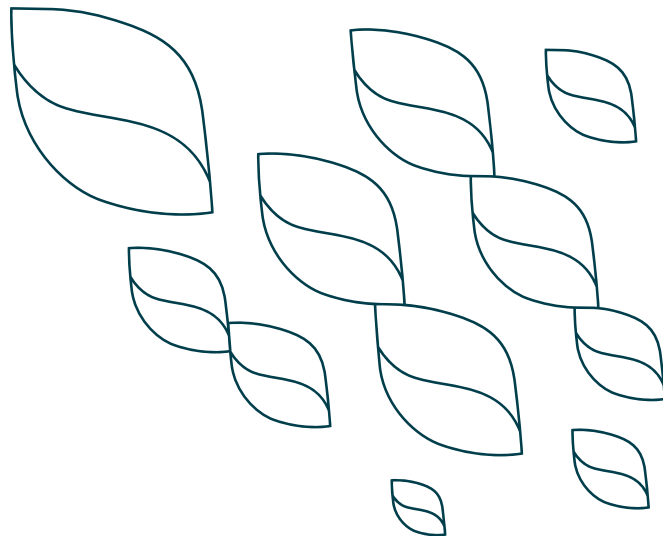
Till sist ska det konstateras att det inte är tillräckligt att yrkespersoner och myndigheter upprättar program och planer för förhindrande av våld och för skapande av ett våldsfritt samhälle. Barn, unga och familjer ska tas med i arbetet för förebyggande av våld. Detta är särskilt viktigt för förebyggande av våld inom kamratförhållanden. Trots att undanröjande av våld innebär en stor utmaning är det en skyldighet av alla stater som kallar sig för rättsstater.²¹

VÅLD MELLAN BARN OCH UNGA I FINLAND

- » Att förhindra våld mot barn är statens skyldighet.
- » Våld mot tonåringar begår i regel av personer i samma ålder.
- » I Finland identifieras och förebyggs våld inom kamratförhållanden inte adekvat.
- » Förhindrande av våld förutsätter ett holistiskt förfaringssätt.
- » Offren ska få långsiktig hjälp, gärningsmännen ska komma bort från de våldsamma förfaringssätten och man ska ingripa i våld i hela samhället.

21 Tobin, J. & Cashmore, J. 2019. The Right to Protection against All Forms of Violence. I John Tobin (red.) The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. London: Oxford University Press, 687–724.

Barnombudsmannens uppgift

Syftet med barnombudsmannens arbete är att främja och stärka barnets rättigheter i det finländska samhället. Uppgiften grundar sig på Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter som godkändes den 20 november 1989 i New York. Finland ratificerade konventionen 1991 (FördrS 59 och 60/1991). Ratificeringen innebär att konventionen har i Finland satts i kraft genom lag och att alla skyldigheter i konventionen som definierar barnens ställning och rättigheter ska tas i beaktande i all lagstiftning och beslutsfattande som berör barn. I Finland trädde lagen om barnombudsmannen (1221/2004) i kraft den 1 september 2005.

Barnombudsmannen för perspektivet för barnets rättigheter i samhällsdebatten och beslutsfattandet. Barnombudsmannen är en självständig och oberoende myndighet, som administrativt verkar inom justitieministeriets förvaltningsområde.

I LAGEN ÅLÄGGS BARNOMBUDSMANNEN FÖLJANDE UPPGIFTER

- » Följa hur barn och ungas välfärd och rättigheter omsätts i praktiken.
- » Påverka beslutsfattarna ur barnets perspektiv.
- » Upprätthålla kontakter med barn och unga och förmedla deras synpunkter till beslutsfattarna.
- » Förmedla information om barnfrågor till människor som arbetar med barn, till myndigheter och till allmänheten.
- » Utveckla samarbetet mellan barnpolitiska aktörer.
- » Främja fullgörandet av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Det är barnombudsmannens uppgift att främja fullgörandet av barnets intressen och rättigheter på en allmän nivå i samhället. Ombudsmannen har ingen behörighet i ärenden som gäller enskilda barn eller familjer. Ombudsmannen kan inte ta ställning till sådana ärenden och inte heller ändra andra myndigheters beslut. Utgående från enskilda fenomen kan ombudsmannen dock i samhällsdiskussionen och beslutsfattandet lyfta fram sådana frågor som är viktiga med tanke på barnets rättigheter, vilka annars skulle förbli ouppmärksammade.

Främjande av barnets rättigheter och uppföljningen av tillgodoseendet av dessa rättigheter är barnombudsmannens uppgift, medan *laglighetsövervakningen* som gäller barnets rättigheter har koncentrerats till riksdagens justitieombudsman. Riksdagens justitieombudsman övervakar lagligheten i myndigheternas verksamhet huvudsakligen genom att undersöka mottagna klagomål. Även barn och unga kan lämna klagomål till riksdagens justitieombudsman.

Barnombudsmannen främjar tillgodoseendet av barnets rättigheter i Finland bland annat genom att ta initiativ och ge utlåtanden om frågor som gäller barns och ungas ställning samt delta i samhällsdiskussionen. Ombudsmannen utvärderar anhängiga projekt inom statsförvaltningen ur ett perspektiv som omfattar barnets rättigheter. Barnombudsmannen skapar kontakter mellan olika aktörer med hjälp av nätverksmöten, olika diskussionstillfällen och evenemang. Samarbetspartner är bland annat myndigheter, beslutsfattare, kommuner, landskap, forskare, organisationer, religiösa samfund och ideella föreningar, företag samt andra aktörer och sakkunniga inom barnpolitiken. Barnombudsmannen besöker också barn och unga och personer som arbetar med dem samt träffar aktörer som är intresserade av att främja barns rättigheter.

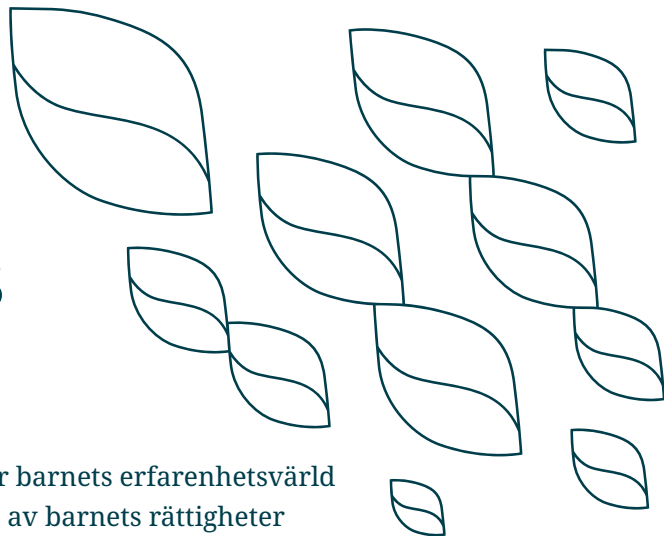
Barnombudsmannen stöds av barnombudsmannadelegationen, till vilken ledamöter utses från olika intressentgrupper. Barnombudsmannadelegationen tillför multiprofessionell sakkunskap om samhället, forskningen och regleringen i Finland till barnombudsmannens arbete. En viktig utgångspunkt i barnombudsmannens påverkningsarbete är barnens erfarenheter och åsikter, vilka ombudsmannens byrå utreder till exempel med hjälp av Unga rådgivare (s. 72) samt undersökningen Barnbarometern (s. 72).

Barnombudsmannen publicerar olika utredningar och ställningstaganden. Barnombudsmannen rapporterar årligen till statsrådet och med fyra års mellanrum till Finlands riksdag om barn och ungas välfärd och tillgodoseendet av barn och ungas rättigheter. I årsboken beskrivs verksamheten vid barnombudsmannens byrå, tillgodoseendet av barnets rättigheter, utvecklingen av barnens välfärd och brister som upptäckts i lagstiftningen. I berättelsen till riksdagen beskrivs utvecklingen av barnpolitiken under den gångna fyraårsperioden och lagstiftningsläget. Dessutom rapporterar ombudsmannen till FN:s kommitté för barnets rättigheter i samband med statens regelbundna rapportering.

Barnombudsmannens strategi 2019–2024

Fullgörandet av barnombudsmannens uppgift förutsätter att ombudsmannens verksamhet grundar sig på barnets rättigheter samt en hållbar och transparent värdegrund. Verksamheten ska också ha genomslagskraft. Barnombudsmannens strategi för åren 2019–2024 bereddes i samarbete vid byrån och blev klar den 1 oktober 2019. I strategin definierades barnombudsmannens värderingar, dygder och mål samt verksamhetens operativa innehåll. Under denna strategiperiod vill barnombudsmannen stärka klarläggandet av barns och ungas åsikter samt kommunikationen om åsikterna i byråns arbete. På detta sätt strävar man efter att göra mötena med barn och unga och informationsinsamlingen som gäller dem planmässig samt omvandla informationen till en användbar form. Erfarenhetsinformation som fåtts från barn och unga betonas som en del av byråns utlåtanden, publikationer, initiativ, ställningstaganden och samhällsdiskussion.

BARNOMBUDSMANNENS

DYGDER

Hög etik
Öppenhet
Klokhets

VÄRDERINGAR

Respekt för barnets värde i sig och för barnets erfarenhetsvärld
Mod och oberoende inom främjandet av barnets rättigheter
Jämlikhet, likabehandling och rättvisa i all verksamhet

UPPGIFTER

FÖLJER UPP, PRODUCERAR OCH
FRMEDLAR INFORMATION OM
BARNETS RÄTTIGHETER

Barnbarometern
Unga rådgivare
Expertklasser
Undersökningar och utredningar
Rundabordssamtal
Allmänna kommentarer av
kommittén för barnets
rättigheter
Föreläsningar och utbildning
med anknytning till konven-
tionen om barnets rättigheter
De nationella indikatorerna för
barnens välfärd
Medborgarkontakter

BEDÖMER TILGODOSEENDET
AV BARNETS RÄTTIGHETER

Utlåtanden
Initiativ och ställningstaganden
Årsbok
Berättelse till riksdagen
Periodisk rapport till FN:s
kommitté för barnets
rättigheter

SKAPAR NÄTVERK OCH
KONTAKTER MELLAN OLIKA
AKTÖRER

Barnombudsmanna-
delegationen
Arbete med intressentgrupper
Internationella kontakter
Veckan för barnets rättigheter
Besök

MÅL

MÅLEN FÖR OPINIONSBLDING I SAMHÄLLET

Barnets rättigheter är kända, har högt anseende och blir respekterade

VERKSAMHETSMÄSSIGA MÅL

Barnombudsmannens arbete är högklassigt och konstruktivt och har ett stort genomslag

PERSONALRELATERADE MÅL

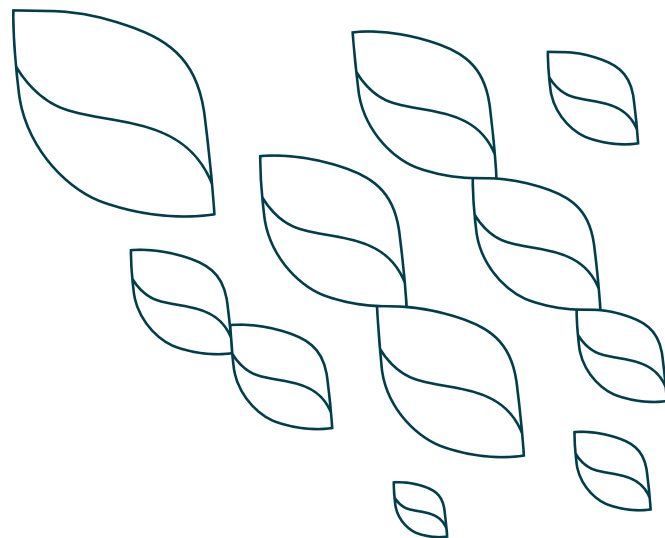
Barnombudsmannens byrå är en bra arbetsgemenskap psykiskt, fysiskt, etiskt och socialt

EKONOMISKA MÅL

Barnombudsmannens ekonomi är ekologiskt, ekonomiskt och etiskt hållbar

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

År 2020: siktet inställt på jordklotets framtid i skuggan av pandemin

Covid-19-pandemin har påverkat Finland och hela världen sedan mars 2020. Pandemikrisen har påverkat på flera olika sätt vardagen och välfärden samt tillgodoseendet av rättigheterna av alla barn, unga och familjer. Pandemins effekter har emellertid inte varit likadana för alla barn och unga. De negativa effekterna av krisen berör särskilt de barn, unga och familjer som sedan tidigare redan har haft en svagare ställning. Barn i mindre bemedlade familjer, barn med funktionshinder, barn som omfattas av barnskyddet eller andra specialtjänster och barn som tillhör minoritetsgrupperna har lidit mest av pandemins påföljder såväl i Finland som i övriga världen. Krisen påverkar också tillgodoseendet av barnens rättigheter globalt. Indikatorerna för fattigdom, hälsa och utbildning i FN:s program för hållbar utveckling, Agenda 2030, har utvecklats till en svagare riktning.²²

Barnombudsmannen sammanfattade pandemins effekter på barn och konstaterade att krisen belyser barnens samhällseliga ställning på flera olika sätt. Professor emeriti Leena Alanen och Marjatta Bardy har skrivit att barn inte betraktas som en del av det riktiga samhället. I stället rör sig barnen i mikrovärldar av hemmet, dagvården och skolan, i samhällets vänthallar där de skaffar sig färdigheter för sitt vuxna liv. Undantagsförhållandena kastade omkull denna ordning då barndomens institutioner stängde sina dörrar. Många har varit oroliga över detta, men av olika anledningar: barn har "försvunnit" och kan inte nås, hänger med andra i stora grupper eller har varit hemma och stört

22 Effekterna av Covid-19-pandemin på barn har granskats i flera olika rapporter, bland annat: Barns och ungas välfärd i eftervården av coronakrisen: Rapport från coronaarbetsgruppen inom barnstrategiarbetet om tillgodoseende av barnets rättigheter 2020. Statsrådets publikationer 2020:26. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-856-4> Hämtad 13.12.2020. Lapset, nuoret ja koronakriisi (Barn, unga och coronakrisen): Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi (Bedömning av coronaarbetsgruppen inom barnstrategiarbetet och förslag till tillgodoseendet av barnets rättigheter, på finska). Statsrådets publikationer 2021:2. Helsingfors: Statsrådet https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162647/VN_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad 22.1.2021; Covid-19-kriisin haitallisten vaikutusten ehkäiseminen kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti (Förebyggande av de skadliga effekterna av Covid-19-krisen i enlighet med principerna för hållbar utveckling, på finska). Vetenskapspanelens svar på beredningsgruppens frågor. Covid-19-vetenskapspanelens rapport 1.6.2020. https://vnk.fi/documents/10616/21411573/VNK_Tiedepaneelin_raportti_200601.pdf/b3c837ba-02a1-693b-ccf5-fbdada481c01/VNK_Tiedepaneelin_raportti_200601.pdf?t=1591007146000 Hämtad 13.12.2020.

föräldrarna i arbetet. Det som har varit gemensamt till alla uttalanden har varit att barn är på fel plats.²³ Mot hösten blev oron allt djupare.

I följande kapitel granskar vi barns och barnfamiljers materiella levnadsstandard, hälsa, skola och inlärning, familj, delaktighet, skydd och stöd från samhället samt säkerhet i uppväxtmiljön under 2020. Det är naturligt att Covid-19-pandemin präglar vart och ett av dessa delområden, och vi har också velat uppmärksamma detta. Texten illustreras av tredjeklassares teckningar och tankar om corona²⁴. I följande kapitel behandlar vi först politiska händelser i korthet och sätter oss sedan in i barnombudsmannens fokusområde för 2020, jordklotets framtid, vilket visade sig vara ett mer aktuellt tema än vi kunde förvänta oss. Eftersom särskilt betydelsen av familjen har betonats under året behandlar vi det genast efter årets fokusområde. Därefter sätter vi oss in i ett annat aktuellt fenomen, våld i dess olika former, och granskar därefter andra delområden i barnens liv. Berättelsens senare del består av barnombudsmannens byrås verksamhetsberättelse.

Politiska händelser 2020

År 2020 började med en ny regering i Finland efter det att SDP:s Sanna Marin blev statsminister i december 2019. Den nya regeringen blev tvungen att fatta några ytterst svåra beslut när Covid-19-pandemin i mars började sprida sig även i Finland. Förutom främjande av de reformer som presenterats i regeringsprogrammet blev statsrådet i snabb takt tvunget att ta i bruk bland annat beredskapslagen vars effekter på barnets rättigheter beskrivs i detta årsberättelse. Det skedde en betydande ändring i Sanna Marins regering när Centerpartiets Katri Kulmuni som utnämns till finansminister i december 2019 lämnade sin post i juni 2020. Matti Vanhanen utnämndes till Katri Kulmunis efterträdare som finansminister. Ett ministerbyte skedde på undervisnings- och kulturministeriet då Centerpartiets Annika Saarikko utnämndes till vetenskaps- och kulturminister i augusti 2020. Samtidigt befriades Centerpartiets riksdagsledamot Hanna Kosonen från uppdraget.

23 Pekkarinen, E. 2020: Lasten oikeuksia pitää vaalia poikkeusoloissakin (Barnets rättigheter ska värnas om även under undantagsförhållanden, på finska). Vieraskynä. Helsingin Sanomat, 17.4.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006476806.html> Hämtad 10.1.2021.

24 I september 2020 bad barnombudsmannens byrås högskolepraktikanter Karri Kekkonen och Tuomo Virtanen tredjeklassarna på tre skolor i Jyväskylä – Normaalikoulu, Puuppola skola och Puistokatu daghemsskola – att berätta sina tankar och erfarenheter om corona på ett sätt som de själva kunde välja. Eleverna skickade in sammanlagt 117 teckningar och ett stort antal av skriftliga svar. Avsikten är att publicera ett separat verk av dessa under våren 2021.

Nationell barnstrategi under beredning

Det riktades särskilda förväntningar på år 2020 då statsrådet 5.3.2020 tillsatte en parlamentarisk barnstrategikommitté för att bereda en nationell barnstrategi som grundar sig på FN:s konvention om barnets rättigheter, sträcker sig över flera regeringsperioder och kombinerar olika förvaltningsområden. Familje- och omsorgsminister Krista Kiuru är ordförande för kommittén och undervisningsminister Li Andersson är vice ordförande. Kommittén bestod av representanter för varje riksdagsparti och fyra sakkunnigledamöter, inklusive barnombudsmannen Elina Pekkarinen.²⁵

Kommittén hade en väldigt snäv tidtabell: det första mötet anordnades först 11.6.2020 och strategin skulle vara färdig 31.12.2020. Det anordnades sammanlagt fem möten där man gick igenom de strategitexter som sekretariatet hade berett. Ur barnombudsmannens synpunkt hade kommittén med tanke på temats betydelse inte tillräckligt med tid för arbetet och den slutliga strategin har inte publicerats ännu då denna årsberättelse författades. Barn och ungas delaktighet i upprättandet av strategin blev bristfällig eftersom pandemin förhindrade anordnandet av möten. Hörande av barn och unga genomfördes med en digital enkät som emellertid inte var tillgänglig för alla barngrupper. Enkäten kunde inte heller anordnas med ett representativt urval, utan sammansättningen av de som svarat blev outrett och resultaten därmed riktgivande. Vid upprättandet av genomförandeplanerna för barnstrategin är det viktigt att beakta främjandet av barnens delaktighet. De utredningar som publicerats som bakgrundsarbete till strategin²⁶ är en bra utgångspunkt för detta.

Till stöd av den nationella barnstrategin publicerade man under året fyra verk av vilka det första handlade om den rättsliga grunden till strategin²⁷, det andra om frågor om barnens delaktighet²⁸, det tredje om effekterna av Covid-19-pandemin på barns och familjers välfärd²⁹ och det fjärde ännu om delaktighetsteman³⁰. Barnombudsmannen anser att det är viktigt att de viktiga synvinklar som framförs i rapporterna främjas som en väsentlig del av verkställigheten av den nationella barnstrategin.

25 <https://stm.fi/lapsistrategiakomitea> (på finska) Hämtad 13.12.2020.

26 Stenvall 2020a och b. Ibid.

27 Iivonen, E. & Pollari, K. 2020: Den rättsliga grunden i den nationella barnstrategin. Rapporter och promemorior 2020:24. Social- och hälsovårdsministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5453-3> Hämtad 13.12.2020.

28 Stenvall, E. 2020a. Ibid.

29 Barns och ungas välfärd i eftervården av coronakrisen: Rapport från coronaarbetsgruppen inom barnstrategiarbetet om tillgodoseende av barnets rättigheter 2020. Statsrådets publikationer 2020:26. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-856-4> Hämtad 13.12.2020.

30 Stenvall, E. 2020b. Ibid.

Barnombudsmannens fokusområde år 2020: Jordklotets framtid och barnets rättigheter

Artikel 6³¹: Varje barn har rätt till liv. Staten ska trygga att barnen får utvecklas i lugn och ro i egen takt.

Artikel 24: Ett barn har rätt till bästa möjliga hälsa. Barnet har rätt att få vård och hjälp om barnet insjuknar. Barnet har rätt att söka läkare. Man ska också sörja för gravida mammors hälsa.

Barnombudsmannens fokusområde under 2020 har varit jordklotets framtid och barnets rättigheter. Vi beslutade om detta fokusområde redan under sommaren 2019 som en del av femårsstrategin. Då hade vi inte någon aning om Covid-19-pandemin. Pandemin har visat hurdana problem vi människor kommer att bli tvungna att lösa i framtiden, men den är inte ny som ett fenomen. I flera länder har man kämpat med torka, hunger, smittsamma sjukdomar och fattigdom sedan länge. Många barn har blivit oåterkalleligen traumatiserade av krig och kriser. Flera av dessa fenomen har orsakats av människans förstörelse av miljön. Världens 79,5 miljoner flyktingar har ofta lämnat sina hem på grund av försvårade levnadsvillkor som orsakats av miljöförstörelsen.

Jordklotets framtid förknippas med barnets rättigheter genom flera artiklar i konventionen om barnets rättigheter. Den mest centrala av dessa artiklar är artikel 6, dvs. rätt till liv och utveckling, men också i artikel 24 konstateras barnets rätt till hälsa och en ren miljö. När 16 barn i september 2019 lämnade in ett officiellt klagomål till FN:s barnrättskommitté mot fem industrijättar – Argentina, Brasilien, Frankrike, Turkiet och Tyskland – åberopade de utöver de artiklar som nämnts ovan även artikel 30 om barnets kulturella rättigheter. På grund av klimatändringen har de kulturella rättigheterna av flera ursprungsfolk, såsom samer och barn som bor på Marshallöarna, äventyrats. De barn som lämnade in klagomålet åberopade även artikel 3.1 om att barnets bästa ska komma i främsta rummet, eftersom staterna har medvetet förbundit sig till en förorenande klimatpolitik och därmed inte agerat i enlighet med jämlikhetsprincipen mellan generationerna och prioriteringen av barnets bästa.³²

Trots att klimatfrågan har i världen och även i Finland särskilt profilerats som en fråga som berör de unga har det forskats relativt litet i temat. Därför sökte barnombudsmannen med en öppen inbjudan författare till ett verk som skulle handla om jordklotets framtid och barnets rättigheter med texter som skulle riktas till den breda allmänheten: till studerande, sakkunniga, yrkespersoner och beslutsfattare samt till barn och unga. 42 författare skrev 14 kvalitetsartiklar till boken Jordklotets

31 Sammanfattningarna av artiklarna i FN:s konvention om barnets rättigheter är barnombudsmannens byrås översättningar som tidigare har publicerats i byråns broschyrer. <https://lapsiasia.fi/sv/broschyren-om-barnets-rattigheter>

32 Heiskanen, H-E. & Sormunen, M., 2020. Ilmastonuoret vastaan valtiot – Lapsen oikeuksien komitea ilmastokriisin ratkojana (Unga klimataktivister vs. stater – Barnrättskommittén som en aktör som kan påverka klimatkrisen, på finska). I E. Pekkarinen & T. Tuukkanen (red.) Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (Jordklotets framtid och barnets rättigheter, på finska). Barnombudsmannens byrås publikationer 2020:4. Jyväskylä: Barnombudsmannen. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/Maapallon+tulevaisuus+ja+lapsen+oikeudet-e.pdf/> Hämtad 12.12.2020.

framtid och barnets rättigheter³³. I boken frågar man hurdana upplevelser och erfarenheter barn och unga har om klimat- och miljöförändringar. Hur ser barn och unga på jordklotets framtid? På vilka olika sätt berör miljöfrågorna barnen? Har barn en reell möjlighet att påverka miljöpolitiken och hurdana blir deras upplevelser om delaktighet? Boken erbjuder även lösningar. Bokens viktigaste budskap är att hållbar utveckling kan uppnås tillsammans med barn och unga så att det etiska ansvaret för miljöns tillstånd förblir hos de vuxna.

Boken vill väcka debatt om jordklotets framtid ur en rättslig, etisk och filosofisk synpunkt. Det är svårt eller rent av omöjligt att i nuläget fatta beslut som skulle vara rätta för de kommande generationerna. I sista hand ska man stödja de mänskliga verksamhetsbetingelserna av de kommande generationerna och förstärka tilliten med hjälp av hållbara lösningar. I boken granskas även barn och ungas uppfattningar och upplevelser om vårt jordklot. Artiklarna erbjuder metoder för granskning av detta tema samt beskriver hur barns relation till naturen uppstår och hurdan denna relation blir. Jordklotets tillstånd upplevs genom känslor och kroppsliga upplevelser, och även om flera av dessa upplevelser delas med andra är upplevelserna ofta även personliga. Artiklarna betonar betydelsen av att möta barnet för att bygga upp en gemensam förståelse.

Boken granskar också faktorer som uppmuntrar till och förhindrar delaktighet i ljuset av såväl enkäter som erfarenheter. Barnens rätt till delaktighet är också det första ställningstagandet i denna årsbok. Delaktighet främjas av medvetenheten om miljötillståndet samt en verksamhetsmiljö som uppmuntrar till det. Möjligheten till delaktighet fördelas emellertid inte jämnt mellan ungdomarna. En del av barn och unga upplever delaktigheten som främmande, en del är inte intresserade av den och för en del har delaktigheten blivit en orimligt tung börda. Klimatpolitiken kan inte vara på de ungas ansvar, utan förutsätter aktiva åtgärder av de nuvarande beslutsfattarna. Det viktigaste är att de unga har tilltro och förtroende för framtiden. De vuxna har en viktig roll i förstärkandet av dessa.

Eftersom oron för miljön ofta inte omsätts från ord till handling ville man även söka lösningar för en hållbar framtid i boken. Fostrares färdigheter att med barnen behandla frågor som hänför sig till hållbar utveckling är avgörande i detta. Lösningar till hantering och mildring av miljöångest finns inom miljökommunikationer och miljöfostran. Småbarnspedagogiken och skolan är naturliga miljöer att tillsammans med barnen behandla teman som förknippas med miljö och delaktighet. Om de vuxna som arbetar med barn inte kan eller vill bemöta barnens frågor, kan rädslan och oron växa till orimliga proportioner. Därför behövs pedagogiska metoder som grundar sig på hopp och aktiviteter med vilka fostrare kan bli ännu bättre i att hantera svåra teman. Bokens sista artikel ger verktyg till att bygga en mer hållbar framtid och en starkare relation med naturen tillsammans. Här har kroppsliga erfarenheter och processer, vistelse i naturen och mat en central roll.

Under året reviderade man aktivt klimatlagen i Finland. I arbetet utnyttjade man på ett utmärkt sätt barn och ungas – inklusive barn i sårbar ställning – synpunkter. En viktig gest från statsrådet var att bjuda in en stor grupp barn och unga till rundabordssamtal med tre ministrar, utbildningsminister Li Andersson, vetenskaps- och kulturminister Hanna Kosonen och miljöminister Krista Mikkonen redan i november 2019 för att diskutera den kommande klimatlagen, staternas skyldigheter och barnens möjligheter att påverka. Deltagarna i rundabordssamtalet om klimatpolitik gav sitt starka stöd till att målet om klimatneutralitet ska skrivas in i lagen och betonade att utöver de statliga

33 Pekkarinen, E. & Tuukkanen, T. 2020. Ibid.

myndigheterna har även företag och enskilda medborgare betydelse i bekämpningen av klimatförändringen. Under rundabordssamtalet diskuterades även regionala skillnader, rättvisa och betydelsen av anpassning.³⁴ Barnombudsmannen tog särskilt upp situationen för familjer som bor utanför tätorterna och är beroende av naturresurserna samt frågan om regional ojämlikhet.

Av rundabordssamtalet och sina diskussioner med ungdomar betonade barnombudsmannen emellertid särskilt ungdomarnas upplevelse om att man försöker förhindra och försvåra deras försök att påverka. Ungdomar som deltog i rundabordssamtalet har fått erfara mobbning och riktade trakasserier som vuxna har gjort sig skyldiga till i syfte att försöka tysta ungdomarna eller förhindra deras deltagande i t.ex. klimatstrejker. När barnombudsmannen träffade ungdomar i Karstula noterade hon ungdomars upplevelse av ett annat slags uteslutning: ungdomar som bor utanför tätorterna upplever att stadsbor inte förstår realiteterna i deras vardag, såsom frågor som hänför sig till transporter, fritidsintressen och näringar, vilket leder till upplevelser av motsättningar. Under sitt samtal med samiska ungdomar noterade barnombudsmannen att ungdomarna upplever att konsekvenserna av ishavsjärnvägen har förbisetts vad gäller samiska ungdomars synpunkter. Trots att ungdomars synpunkter på klimatändringen var vitt åtskilda eller åtminstone betraktade ämnet ur olika synvinklar hade erfarenheterna det gemensamt att de unga ansåg att deras åsikter avfärdades, förminskades eller förbisågs. En sådan upplevelse har alltid varit en tändande gnista för såväl passivisering som radikaliserings, varför barnombudsmannen vill särskilt fästa uppmärksamhet vid barnens rätt att påverka i frågor som är viktiga för dem – i synnerhet i fenomen som har avgörande betydelse i barnens liv. Jordklotets framtid har onekligen avgörande betydelse för barnens liv.

34 <https://vnk.fi/sv/-/1410903/rattvisan-i-klimatgarderna-ska-beaktas-brett-finlands-mal-att-uppna-klimatneutralitet-ska-starkt-kopplas-till-lagen> Hämtad 12.12.2020.

Familjen i en ny ställning

Artikel 9: *Ett barn har rätt att leva tillsammans med sina föräldrar om dessa klarar av att ta hand om barnet. Ett barn som inte bor med sina föräldrar har rätt att hålla regelbunden kontakt med dem. Om det skadar barnet att träffa föräldrarna kan myndigheterna förhindra umgänget.*

Artikel 18: *Ett barns föräldrar har det gemensamma ansvaret för barnets uppfostran och omvårdnad. Föräldrarna ska agera i enlighet med barnets bästa. Staten och kommunerna ska stödja föräldrarna i deras uppgift.*

Under 2020 blev familjen oväntat medelpunkten för hela livet när välfärdssamhället stängde, minskade eller omstrukturerade en väsentlig del av sina tjänster och institutioner som man hittills har tagit för givna. Covid-19-pandemin visade snabbt att Finland och dess tjänstesystem inte har konstruerats så att familjernas roll skulle vara så stor som den nu under undantagsperioden har varit. Under undantagsperioden har familjerna fått fler och alldeles nya roller när de stödjer barnen till exempel med skolgången, motion, handledning av fritidsintressen och anskaffning och användning av digitala verktyg. Alla familjer har inte haft lika möjligheter till det. Vid barnombudsmannadelegationens möte i augusti 2020 förde man en livlig diskussion om fördjupningen av barnens ojämlikhet och familjers ändrade roll.³⁵ En särskilt utmaning är att samtidigt som familjen har fått ta över en allt större roll från samhället har man även avvecklat de skydds- nät som välfärdsstaten upprättat för familjer. Betydelsen av välfärdsstatens skyddsnät lyftes fram även i Covid-19-vetenskapspanelens rapport³⁶ i vilken barnombudsmannen deltog i egenskap av en självständig och oberoende sakkunnig.

Under undantagsperioden fastställdes hemmet allt mer som familjens utrymme. Ett hem är både ett begrepp som förknippas med en fysisk plats och systemet för familjens sociala förhållanden. Platsen blir familjens egen genom de dagliga och regelbundna aktiviteter av de som bor på platsen samt deras sociala relationer.³⁷ Undantagsperioden ändrade familjers vardag och förfaringssätt. Till skillnad från tidigare blev hemmen utöver platser för familjers vardagsliv även platser för barnens dagvård och studier, arbetsplatser och lokaler för fritidsintressen samt även semesterställen. Ökningen av familjers och barns ojämlikhet blev alltså verklighet även ur en utrymmesmässig synpunkt.

³⁵ Barnombudsmannadelegationens möte 24.8.2020.

³⁶ Covid-19-kriisin haitallisten vaikutusten ehkäiseminen kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti (Förebyggande av de skadliga effekterna av Covid-19-krisen i enlighet med principerna för hållbar utveckling). Vetenskapspanelens svar på beredningsgruppens frågor. Covid-19-vetenskapspanelens rapport 1.6.2020. https://vnk.fi/documents/10616/21411573/VNK_Tiedepaneelin_raportti_200601.pdf/b3c837ba-02a1-693b-ccf5-fbdada481c01/VNK_Tiedepaneelin_raportti_200601.pdf?t=1591007146000 (på finska)

³⁷ Kyrönlampi-Kylmänen, T. Päiväkoti ja koti lapsen paikkana (Daghem och hemmet som barnens plats). I K-M. Kallio & A. Ritala-Koskinen & N. Rutanen (red.): Missä lapsuutta tehdään? (Var blir barndomen till?) Helsingfors: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/missa_lapsuutta_tehdaan.pdf (på finska)

Familjers erfarenheter av undantagsperioden varierar. En del av familjer njöt av att ha mer tid tillsammans, medan för en del blev de kanske redan existerande problemen värre när man vistades så mycket i hemmet och vardagens strukturer förändrades så radikalt^{38 39 40}. Pandemivåren med distansundervisning belastade särskild familjer med barn som behöver särskilt stöd när tjänsterna ändrades eller avbröts temporärt, vilket försvagade föräldrarnas resurser^{41 42}. Handikappforum påpekade redan under våren att familjer med barn med funktionsnedsättningar belastas hårt på grund av bristen på stöd- och rehabiliteringstjänster för barn och familjer under undantagsperioden⁴³.

Även barnens upplevelser av att tillbringa så mycket tid hemma varierade. En del av barnen njöt av att ha mer tid tillsammans med familjen. Enligt en enkät riktad till barn upplevde ca en tredjedel av barnen att det grälades mera i familjen än tidigare. En fjärdedel upplevde att de själva, deras familj eller någon familjemedlem behövde stöd eller hjälp för att klara av vardagen på grund av Covid-19-pandemisituationen.⁴⁴

38 <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2020/05/vanhemmat-kokevat-covid-19-ajan-eri-tavoin-2013-jotkut-haluavat-jaada-poikkeusaikaan> (på finska) Hämtad 11.12.2020.

39 <https://www.ts.fi/puheenvuorot/4989812/Mahdollisuus+joustoihin+arjen+jarjestamisessa+jakoi+lapsiperheiden+kokemuksia+koronaajasta> (på finska) Hämtad 11.12.2020.

40 Paju, P. 2020. Paikoiltaan siirretty arki (Vardagen flyttad ur sin plats). Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään (Coronakrisens inverkan på barnfamiljer). Webbpublikation 2/2020 av Centralförbundet för Barnskydd. Helsingfors: Centralförbundet för Barnskydd. <https://www.lskl.fi/julkaisut/paikoiltaan-siirretty-arki-selvitys/> (på finska) Hämtad 11.12.2020.

41 <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2020/08/etaopetus-kuormitti-erityista-tai-tehostettua-tukea-saavien-lasten-perheita-huomattavasti> (på finska) Hämtad 11.12.2020.

42 Paju, P. 2020. Ibid.

43 https://vammaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2020/04/vammaisten_oikeudet_STM_310320.pdf (på finska) Hämtad 12.12.2020.

44 Barnets röst 2020. Barnens syn på coronavåren. Helsingfors: Rädda Barnen rf. <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2020/05/23235440/Barnets-rost-2020.pdf> Hämtad 3.12.2020.

Den finländska familjen i statistiken

I slutet av 2019 fanns det 1 049 057 minderåriga barn i Finland, dvs. 19 procent av befolkningen. Av dessa barn bodde 98 procent i samma hushåll med en eller båda av sina föräldrar. 0,2 procent av de minderåriga barnen bodde ensamma. Ett ännu mindre antal av minderåriga levde i ett parförhållande där det även kunde finnas egna barn eller ensamma med sitt eget barn. 0,3 procent av minderåriga levde inte ensamma, men inte heller med sin familj. Denna grupp omfattas av unga som bor i en kollektivbostad och också minderåriga sambor eftersom de inte syns i familjestatistiken.⁴⁵ Som en barnskyddsåtgärd hade 18 928 barn placerats utanför det egna hemmet under 2019⁴⁶.

Den procentuella andelen av barn i befolkningen har minskat ända sedan 1960-talet. Detta orsakas av nedgången i fruktsamhetstalet samt den åldrande befolkningen. I statistiken syns ändringen i befolkningsstrukturen som minskning av antalet barnfamiljer och familjestorleken samt försvagande av försörjningskvoten. Även familjestrukturer har ändrats. Tidigare var den vanligaste familjetypen ett äkta barn med barn,, medan den vanligaste familjetypen sedan 2005 har varit ett par utan barn. I slutet av 2019 fanns det 558 302 barnfamiljer i Finland, vilket är ca 3 700 färre än året innan. Av barn som lever i dessa familjer växer 80 procent upp enligt statistiken i familjer med två föräldrar och vart femte barn i enföräldersfamiljer. 62 procent av barnen bor i familjer som består av ett gift par (tvåkönade äkta par, enkönade äkta par och par i registrerade partnerskap). Knappt en femtedel av barnen (18 %) växer upp i sambofamiljer. 17 procent av barnen växer upp i en familj som består av mor och barn och tre procent i en familj som består av far och barn. Allt som allt var de årliga förändringarna i familjestatistiken små, men förändringen på längre sikt är tydlig: andelen barn som växer upp i familjer där föräldrarna är gifta har minskat, medan andelarna av sambofamiljer och enföräldersfamiljer har ökat.⁴⁷

45 Keski-Petäjä, M. & Pietiläinen, M. 2020. Miltä lasten Suomi näyttää tilastoissa – lasten määrä ja osuus väestössä on historiallisen pieni (Barnens Finland i statistiken – antalet barn och barnens andel i befolkningen är historiskt låg). TIE TO & TRENDIT. Sakkunnigartiklar och bloggar. Helsingfors: Statistikcentralen. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/milta-lasten-suomi-nayttaa-tilastoissa-lasten-maara-ja-osuus-vaestossa-historiallisen-pieni/> (på finska) Hämtad 1.12.2020.

46 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoja> (på finska) Hämtad 12.12.2020.

47 Keski-Petäjä, M. & Pietiläinen, M. 2020. Ibid.

Barnfamiljers genomsnittliga barnantal var 1,84. 43 procent av familjerna var enbarnsfamiljer, 39 procent tvåbarnsfamiljer och 13 procent trebarnsfamiljer. Endast fem procent av barnfamiljerna hade fyra eller fler barn under 18 år.⁴⁸

I familjestatistiken registreras barnen enligt deras bokföringsadress. För närvarande kan man ha endast en bokföringsadress. Enligt en färsk undersökning bor en femtedel av de barn vars föräldrar bor åtskilda i två hem i Finland. Enligt enkäten Hälsa i skolan bodde åtta procent av unga i högstadieåldern växelvis med båda sina föräldrar, men andelarna varierar mellan utredningarna.⁴⁹ I slutet av 2019 bodde 1 366 barn i regnbågsfamiljer⁵⁰.

En ombildad familj definieras som en familj där det finns minst ett barn under 18 år som är endast den ena förälderns barn. I slutet av 2019 fanns det 50 607 ombildade familjer i Finland. Antalet ombildade familjer minskade med 110 från året innan. Ombildade familjers andel av barnfamiljer har varit nio procent sedan 2004. Drygt hälften (54 %) av föräldrarna i ombildade familjer är sambor och knappt hälften (46 %) är gifta. Som ombildade familjer har man endast beaktat familjer där föräldrarna är av olika kön. De ombildade familjerna har i genomsnitt två barn, dvs. något fler än i barnfamiljer i allmänhet. 60 procent av barnen har kommit till den ombildade familjen med sin mor. Andelen har varit på ungefär samma nivå i ett helt kvartssekel.⁵¹

48 Statistikcentralen: Barnfamiljer och antalet barn. https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_sv.html#Barnfamiljer%20och%20antal%20barn Hämtad 1.12.2020.

49 Haapanen, M. & Hakovirta, M. 2020: Lapsen vuoroasuminen ja sosiaaliturva 11 maan vertailu (Barnens växelvisa boende och sociala trygghet, jämförelse mellan 11 länder). FPA:s arbetsdokument 156:2020. Helsingfors: FPA. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/320834/Tyopapereita156_korjattu_painos_saavutettava.pdf?sequence=4&isAllowed=y (på finska) Hämtad 12.12.2020.

50 Lipasti, L. & Pietiläinen, M. 2020. Sateenkaariperheiden määrä kasvaa – osa perheistä jää tilastoissa yhä piiloon (Antalet regnbågsfamiljer ökar – en del av familjerna syns fortfarande inte i statistiken). TIETO&TRENDIT. Sakkunnigartiklar och bloggar. Helsingfors: Statistikcentralen. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/sateenkaariperheiden-maara-kasvaa-osa-perheista-jaa-tilastoissa-yha-piiloon/> (på finska) Hämtad 13.12.2020.

51 Antalet småbarnsfamiljer har minskat med nästan en femtedel på 2010-talet. Statistikcentralen. http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tie_001_sv.html Hämtad 13.12.2020.

Korona on yhtä käsien pesua.

I samhället och i statistiken uppfattas en familj ofta som en hushållsenhet eller en kärnfamilj. Detta synsätt förbiser betydelsen av vänner, släktingar eller människor som man möter i samband med fritidsintressen för barn. Pandemin belyste också utmaningarna med att definiera nära relationer. Statsrådet uppmanade familjerna att stanna hemma och till exempel att barn skulle hålla kontakt med sina kompisar genom fjärranslutningar. Människor som barn har en nära och viktig relation med bor emellertid inte alltid under samma tak.⁵² Barn berättar att utöver föräldrarna och syskonen är till exempel mor- och farföräldrarna, släktingar, tränare, grannar eller anställda på småbarnspedagogiken viktiga för dem⁵³. Barnombudsmannen uppmärksammade att den offentliga informationen särskilt under undantagsperiodens första skede fokuserade väldigt mycket på kärnfamiljer. Vid slutet av året inkluderades även ett heterogent familjebegrepp i informationen med uppmaningen att fira jul inom den närmaste familje- eller vänkretsen.

Undantagssituationen lyfte fram frågor om barnets möjligheter att träffa den av sina föräldrar som hen inte bor tillsammans med. Detta berörde till exempel barn vars föräldrar har skilt sig eller vars föräldrar inte alls har bott tillsammans eller haft ett parförhållande, barn som bor i en fosterfamilj eller en barnskyddsanstalt och barn med en förälder i fängelse. I början av undantagsförhållandena kontaktades barnombudsmannen av ett stort antal medborgare om möten mellan barn och deras närstående samt om tillämpningen av umgängesavtal under undantagsförhållandena. Justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd upprättade också snabbt anvisningar för anordnande av umgänge och växelvist boende under

52 Valkendorff, T. & Sihvonen, E. (red.) 2020. Nuorten perheet ja läheissuhteet (De ungas familjer och nära relationer). Nuorten elinolut – vuosikirja 2020 (De ungas levnadsförhållanden – årsbok 2020). Helsingfors: Ungdomsforskningsföreningen & Ungdomsforskningsnätverket. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140654/elinolut%20vuosikirja%202020%20web.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (på finska, sammanfattning på svenska) Hämtad 3.12.2020.

53 Tuukkanen, T. (red.) 2020. Barnbarometern 2020. "Unta, ruokaa, leikkejä, rakkautta ja karamelleja, juomaa" (Sömn, mat, lek, kärlek och karameller, dryck). Hyvä elämä 6-vuotiaiden kokemana (Ett gott liv enligt 6-åringar). Barnombudsmannens byrås publikationer 2020:5. Jyväskylä: Barnombudsmannens byrå. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/39303646/Lapsibarometri+2020.pdf/6da552bc-a534-68ee-4c1d-0d4ed88b1501/Lapsibarometri+2020.pdf?t=1606983374815> (på finska, sammandrag på svenska) Hämtad 16.12.2020.

undantagsförhållandena. Social- och hälsovårdsministeriet upprättade anvisningar för anordnande av besök i det egna hemmet för barn som vårdas utom hemmet. Situationen för barn med en förälder i fängelse var däremot sämre i och med att Brottsförhållandenmyndigheten förbjöd familjebesök i hela landet från och med mars. Barnombudsmannen kontaktades om detta och kontaktade Brottsförhållandenmyndigheten. Brottsförhållandenmyndigheten konstaterade i sitt svar att en betydande del av de intagna tillhör riskgrupperna och det skulle vara svårt att förhindra smittospridning i en sluten anstalt. Efter midsommaren påbörjades familjebesöken på nytt, men med ett absolut beröringsförbud. Under hösten började Brottsförhållandenmyndigheten tillämpa begränsningar beroende på smittoläget i de olika regionerna så att olika anvisningar tillämpades på fängelser belägna i regioner i basnivå, accelerationsfasen och spridningsfasen. Jämfört med våren var det ett betydande framsteg att barn under 15 år kan beviljas besök enligt prövning även till fängelser i regioner i spridningsfasen, om besöket kan genomföras utan smittorisk, t.ex. genom att barnet och följeslagaren har testat negativt för Covid-19.⁵⁴ Utöver barn till intagna var även barn vars föräldrar skilde sig under undantagsperioden i en sårbar ställning. I vissa städer ledde undantagssituationen till att köerna till exempel till barnatillsyningsmannens tjänster blev ännu längre än tidigare och upprättandet av officiella umgängesavtal försenades. Barnombudsmannen tog ställning till situationen i september med ett separat meddelande som betonade barnens rätt att träffa sina föräldrar och nödvändigheten av tillgång till barnatillsyningsmännens tjänster⁵⁵.

54 <https://www.rikosseuraamus.fi/sv/index/aktuellt/Corona.html> Hämtad 12.12.2020.

55 Barnombudsmannens meddelande. Tillgången till barnatillsyningsmannens tjänster måste säkras <https://lapsiasia.fi/sv/-/tillgangen-till-barnatillsyningsmannens-tjanster-maste-sakras-1> Hämtad 3.12.2020.

Väkivallan monet muodot ja lapsen oikeudet

Artikel 19: *De vuxna ska skydda ett barn mot alla former av våld och dålig behandling. Barnet får inte skadas på något sätt. Barnet får inte försummas eller utnyttjas.*

Artikel 34: *De vuxna ska skydda ett barn mot sexuella övergrepp. Ingen får förmå eller tvinga ett barn till sex.*

Artikel 36: *De vuxna ska skydda ett barn mot alla former av dålig behandling.*

VÅLDSRELATERAD STATISTIK

- » Själv mord av 15–24-åringar är vanligare i Finland än i andra EU-länder.¹
- » Kroppslig aga har varit förbjuden i Finland i 36 år.
- » 12 procent av 14–15-åringar berättar att en vuxen har utsatt dem för fysiskt våld under de senaste 12 månaderna (enkäten Hälsa i skolan 2019).
- » Av mödrar som besvarat frågan anonymt angav sen procent att de har utsatt sitt barn under två år för allvarligt våld under de senaste 12 månaderna.²
- » 30 procent av de finländska kvinnorna har varit utsatta för våld av sin partner.³
- » Jämfört med andra europeiska länder begås det i Finland dubbelt så många brott mot liv per 100 000 invånare.
- » Under 2018 var Finland på fjärde plats i statistiken över brott mot liv i Europa. Före Finland i statistiken var Lettland, Litauen och Estland.⁴

Källor:

1 <https://findikaattori.fi/sv/10>

2 Peltonen, K. ym. 2016: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25459986/>

3 <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/sukupuolistuneen-vakivallan-yleisyys>

4 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Crime_statistics/sv

Enligt världshälsoorganisationen WHO:s definition är våld avsiktlig användning av makt, kontroll eller fysisk kraft eller hot om dessa som riktas mot en annan människa eller en människogrupp och som leder eller mycket sannolikt kan leda till uppkomst av en fysisk eller psykisk skada, störning av utvecklingen, att grundläggande behov inte kan tillfredsställas eller till döden.⁵⁶ Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter är alla former av våld mot barn, hur lindriga de än är, oacceptabla. Kommittén definierar de olika formerna av våld noga, dock inte uttömmande. Enligt kommittén för barnets rättigheter omfattar de olika formerna av våld vanvård och försumlig behandling; psykiskt våld; fysiskt våld; kroppslig bestraffning; sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande; tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; våld bland barn; självskadebeteende; skadliga sedvänjor; våld i massmedierna; våld via informations- och kommunikationsteknik; och institutioners och systems kränkningar av barnets rättigheter.

Under 2020 var våld – såväl riktat mot barn som begått av barn – ett ämne som behandlades ofta i media. Eftersom FN:s kommitté för barnets rättigheter definierar våld som heterogent, kan man under rubriken våld behandla flera av de fenomen som kom fram under året. I fråga om barn fäster man ofta uppmärksamheten på våld i nära relationer. Under våren i samband med Covid-19-pandemin väckte polisen debatt om ökningen av antalet fall där polisen larmats till hemmet och ökningen av risken av våld i nära relationer. Även barn- och familjeorganisationer, såsom Brottsofferjouren⁵⁷ och Förbundet för mödra- och skyddshem⁵⁸ rapporterade om större kundantal och ökning av våld i nära relationer. När livssfären krymper inom hemmets väggar och man upplever extra stress på grund av pandemin, såsom oro för försörjningen och hälsan, ökar risken för våld mot barn. Vi kommer emellertid att se först under de kommande åren huruvida våld mot barn ökade under 2020.

Våld inom hobbyverksamhet

Året började med ett beslut som Finlands konståkningsförbund gav efter att i oktober 2019 fått en rapport från Finlands Olympiska Kommitté och Finlands centrum för etik inom idrotten (FCEI) om osaklig beteende av två tränare. På basis av rapporten beslutade man att ta ärendet till konståkningsförbundets disciplinnämnd för behandling. Disciplinnämnden konstaterade sitt beslut av 17.1.2020 att en av tränarna hade gjort sig skyldig till brott mot de etiska reglerna för idrott bland annat genom att upprepade gånger använda osakligt språk mot konståkarna samt att ropa förödmjukande kommentarer. Den andra tränaren konstaterades ha brutit mot reglerna bland annat genom att inte ingripa i dylikt beteende. Disciplinnämnden utfärdade ett tävlingsförbud på 12 månader till konståkningsförbundets tävlingar mot den förstnämnda tränaren och gav en varning till den andra tränaren. Disciplinnämnden ansåg också att tränarnas förening borde ha ingripit mer effektivt i

56 Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J. & Siukola, R. 2020: Väkivaltakäsitteiden sanasto. Arbetsdokument 1/2020. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y (på finska) Hämtad 7.12.2020.

57 <https://www.riku.fi/sv/brottsofferjouren/rikuteema/rikutema-1-2020/coronakrisen-syns-i-brottsofferarbetet-manga-upplever-dubbel-stress-pa-grund-av-brottet-och-oron-kring-corona/> Hämtad 8.12.2020.

58 <https://www.sttinfo.fi/tiedote/ensi-ja-turvakotien-liitossa-ennatysmaara-avunhakijoita?publisherId=3741&releaseId=69889771> (på finska) Hämtad 8.12.2020.

det osakliga beteendet.⁵⁹ Fallet väckte bred offentlig debatt om barnens rätt till våldsfri och trygg hobbyverksamhet.

Barnombudsmannen har uppmärksammat våld i samband med hobbyverksamhet. Barnombudsmannen skrev en artikel om temat till ett verk redigerat av Päivi Berg och Mikko Salasuo där ombudsmannen konstaterade att barn har rätt till fritidsintressen och rättigheter inom hobbyverksamheten. Detta innebär att nolltolerans ska gälla mot alla slags av diskriminering och osakligt bemötande inom hobbyverksamhet. Dessutom ska man sörja för att barnets rätt till skola, vila och fritid samt rätt till sociala relationer och självständiga aktiviteter tillgodoses.⁶⁰ Barnombudsmannen hade ett möte om detta ämne i mars med representanter för Finlands centrum för etik inom idrotten FCEI rf tillsammans med konståkaren Kiira Korpi och i februari med representanter för Finlands Olympiska Kommitté om frågor som hänför sig till det nya ansvarsprogrammet för idrotten. Dessutom deltog barnombudsmannen i juni i ett rundabordssamtal om ämnet anordnat av FCEI och den nationella barnstrategin och i december i undervisnings- och kulturministeriets temaseminarium Lasten oikeudet urheilussa (Barnens rättigheter inom idrotten). Det kan på goda grunder konstateras att idrotts- och motionsorganisationer har strävat efter att främja våldsfrihet inom barnens fritidsintressen. Det finns emellertid fortfarande mycket att göra. Förståelsen för barnets rättigheter behöver fortfarande ökas ända på fältnivån av de olika specialidrottsförbunden. Dessutom är kränkande behandling och trakasserier av barn inom konst- och kulturhobbyverksamhet fortfarande ett ämne som inte behandlats och som också bör adresseras.

Våld bland barn

Redan under sommaren rapporterade medierna om allvarlig våldsdåd där de misstänkta var minderåriga – en del av dem under 15 år. När skolorna startadeförekom det allvarliga våldsdåd i flera skolor och barnombudsmannen tog ställning till frågan i olika medier. Barnombudsmannen ville påminna om att våldsamhet hos barn alltid är ett problem i hela samfundet och nycklarna till dess lösning finns hos de vuxna. Senare på hösten begicks det i Helsingfors ett brott mot liv där de misstänkta var tre minderåriga. Samtidigt rapporterade Helsingin Sanomat om de nya formerna av rån och gatuvåld⁶¹ och 11.11.2020 publicerade inrikesministeriet på basis av Polisstyrelsens statistik en figur av brott mot liv och misstänkta brott mot liv där den misstänkte gärningsmannen är minderårig. Barnombudsmannen konstaterade att denna figur till flera delar var felaktig och lämnade rum för tolkningar. Figuren korrigerades 14.11.2020. Ungdomsbrottsligheten dominerade riksdagens frågestund 12.11.2020. Under debatten framfördes krav på bl.a. arrest och isolering av barn. Justitieministern avfärdade dessa krav eftersom de strider mot FN:s konvention om barnets

59 <https://www.stll.fi/2020/01/17/kurinpitolautakunnan-paatos-koskien-valmentajien-epaasiallista-kayttaytymista/> (på finska) Hämtad 7.12.2020.

60 Pekkarinen, E., 2020: Lapsen oikeudet ja harrastustoiminta (Barnets rättigheter inom hobbyverksamhet). I P. Berg, K. Lehtonen & M. Salasuo (red.) ”Siitä on pikemminkin vaiettu.” (”Man har snarare hållit tyst om det.”) Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa (Om mobbning, diskriminering och osakligt bemötande av barn och unga inom motion och idrott). Helsingfors: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, 30–35. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/kirjoituksia_kiusaamisesta_syrjinnasta_ja_epaasiallisesta_kohtelusta_web.pdf (på finska) Hämtad 7.12.2020.

61 <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007609651.html> (på finska)

rättigheter och efterlyste ett bättre fungerande barnskydd.⁶² Barnombudsmannen var i kontakt med inrikesministern, polisen, forskare och olika organisationer samt deltog i vetenskaps- och kulturminister Annika Saarikkos rundabordssamtal om bekämpning av ungdomsbrottslighet och våld. I december begicks det åter i Helsingfors ett brott mot liv där offret var 16 år gammalt och de misstänkta tre av offrets jämnåriga kompisar. Nyheten chockerade djupt hela landet. På grund av dessa händelser har barnombudsmannen i denna årsberättelse lämnat ett separat ställningstagande om att intensivt förebyggande arbete ska omedelbart inledas vad gäller våld bland barn och unga i Finland.

Hur kan våld förebyggas?

Barnombudsmannen betonar att våldsamt och brottsligt beteende av barn är allvarliga företeelser som ger uttryck åt mer omfattande problem i samfundet och samhället. I kriminologiska teorier⁶³ har man vid granskning av faktorer som ökar risken för brottsligt och våldsamt beteende kunnat hitta bevis såsom av faktorer som hänför sig till individen och situationen som faktorer som hänför sig till samfundet. Grogrund till brottslighet består av faktorer som hänför sig till barnets temperament, såsom impulsivitet och brist på självkontroll, samt faktorer som hänför sig till uppfostran, såsom försummande eller inkonsekvent uppfostranskultur, brist på föräldrarnas uppfostrande handledning av barnen samt aga. Även situationsrelaterade faktorer har betydelse: ibland kan situationen vara så svår för individen att hantera att beteendet urartar. Sannolikheten av brottslighet och våld utökas även av faktorer som hänför sig till samhället, såsom brist på utbildningsmöjligheter, arbetslöshet, fattigdom, otillräckligt tjänstesystem och störningarna i nationalräkenskaperna. När man vid undersökningar har frågat de ungas uppfattningar om sin egen våldsamhet och brottslighet har påverkan av människorna i närheten betonats: ofta har man lärt sig ett våldsamt förfaringsätt i barndomshemmet och det används som en lösning i kamratförhållandena och till sist i relationen

62 <https://verkkolahetys.eduskunta.fi/fi/taysistunnot/taysistunto-144-2020> Hämtad 8.12.2020.

63 Kivivuori, J. 2013. Rikollisuuden syyt (Orsaker till brottslighet). Helsingfors: Nemo.

till omvärlden.⁶⁴ I Finland har man antagit flera multiprofessionella modeller för att hjälpa ungdomarna, men i deras fokusering och effektivisering bör man använda information som samlas in genom att höra på barnen. Annars kan målsättningarna av och meningen med det multiprofessionella samarbetet förbli oklara för de unga och effekterna utebli.

*Öö...en gång vad det ett möte med elva personer. Det var jag, två poliser, två socialtanter, en annan socialtant, min psykolog, min mammas psykolog, jag, mamma, pappa, kurator, hälsosyster, sedan var det en speciallärare, min lärare och rektor. Ja det var ju många fler än elva *skrattar* öö... vem var det till? Ja det var klassförståndaren. Ja. (Sofia)*

Ett urdrag ur verket Haikkola m.fl. 2020, 122.

Det finns skäl att understryka att enligt statistiken har utredda brott mot liv och hälsa där den misstänkta gärningsmannen är minderårig minskat under hela 2000-talet. Endast misshandelsbrott begångna av unga under 15 år har ökat, vilket förklaras med den ändring i anmälningsskyldigheten som trädde i kraft 2014. Polisstyrelsens förhandsstatistik för 2020 har emellertid indikerat att särskilt antalet minderåriga som misstänkts för brott mot liv och försök till brott mot liv har ökat. Denna utveckling ska avbrytas genast.

Vi ska komma ihåg att brottslighet och i synnerhet våldsamhet utgör även andra fenomen än statistik. Våld innebär våldsamma gärningar, men det kan även vara en känsla av fara som finns i samfundet. Som värst ger en våldsam atmosfär näring till misstro och rädsla som barn och generationer känner för varandra, vilket i sin tur ökar sannolikheten av faktiska våldsdåd. Ett våldsamt samhälle ger också näring till våldsamhet bland barn, varför vi måste brådska vidta åtgärder som minskar våldsamheten i hela samhället i tillägg till att metoder som redan har konstaterats vara effektiva tillämpas för att hjälpa offren och förhindra våldsdåd⁶⁵. Det som är positivt är att flera tidigare planerade utvecklingsprogram inleddes under året, såsom projektet Barnahus och utvecklingsprojektet för ett program mot människohandel, samt att en arbetsgrupp för upprättandet av en plan för verkställigheten av Lanzarote-konventionen⁶⁶. Barnombudsmannen följer framskridandet av dessa program i egenskap av en sakkunnig och strävar efter att främja deras tillämpning i barnens vardag.

64 Haikkola, L., Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (red.) 2020: Kuka vastaa nuorten rikoksiin? (Vem reagerar på brott begångna av unga?) Synpunkter på tjänster av professionella och unga samt ur ett kostnadsperspektiv. Statsrådets publikationsserie för utrednings- och forskningsverksamheten 2019:34. Helsingfors: Statsrådets kansli. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161548/34_Kuka%20vastaa%20nuorten%20rikoksiin.pdf?sequence=4&isAllowed=y (på finska) Hämtad 8.12.2020.

65 Om effektiva metoder i *ibid.* Haikkola m.fl. 2020.

66 Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

Materiell levnadsstandard

Artikel 26: Barn och föräldrar har rätt att få ekonomisk hjälp av staten.

Artikel 27: Ett barn har rätt till ett hem, mat och tillräckligt med kläder. Staten och kommunerna ska hjälpa föräldrarna så att barnen på alla sätt har goda förutsättningar för att växa och utvecklas.

Det nya decenniet började med osäkerhet i Finlands nationella räkenskaper. Enligt decembers ekonomiska översikt uppskattades den ekonomiska tillväxten vara beroende av inhemsk efterfrågan och utsikterna för utrikeshandeln ansågs vara svaga. För år 2020 var prognosen en procents ökning av bruttonationalprodukten. Antalet sysselsatta och beloppet av de nominella inkomsterna förutsågs att öka.⁶⁷ Oförutsägbarheten av Covid-19-pandemin avspeglas i att i den ekonomiska översikten för våren 2020 konstaterade man att pandemin och metoderna för att förhindra dess spridning har påverkat människornas vardagsrutiner, satt företag i trångmål och vänt de ekonomiska prognoserna upp och ned i hela världen – också i Finland⁶⁸.

För hushållen betydde Covid-19-pandemin en helt ny situation. Ett stort antal familjer drabbades av permitteringar och uppsägningar. Enligt arbets- och näringsministeriet fanns det i slutet av oktober 2020 sammanlagt 312 700 arbetslösa arbetssökande registrerade på arbets- och näringsbyråer, vilket var 88 000 fler än ett år tidigare. Arbetslösa arbetssökandes andel av arbetskraften var 11,9 procent, dvs. 3,3 procentenheter högre än ett år tidigare. Antalet heltidspermitterade var 57 200, vilket var 42 000 fler än året innan. Det fanns 12 000 färre nya lediga arbetsplatser än under motsvarande tid året innan. Den svåra situationen på arbetsmarknaden påverkade människor i hela landet, i alla branscher, alla åldersgrupper samt både män och kvinnor.⁶⁹

Hushållens konsumtionsbeteende följde mönstret av lågkonjunkturen i 1990-talets början. Hushållen anpassade sitt konsumtionsbeteende mer än deras disponibla inkomster skulle ha förutsatt. Därmed ökade hushållens säsongutjämnade sparkvot från runt noll procent till 9,7 procent. Minskningen av den privata konsumtionen betyder att den för nationalekonomin viktiga inhemska marknaden mattas av. Samtidigt ökade hushållens skuldkvot till över 130 procent.⁷⁰

67 Ekonomisk översikt. Vintern 2019. Finansministeriets publikationer 2019: 69. Helsingfors: Finansministeriet. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161966/VM_2019_69.pdf?sequence=1&isAllowed=y (på finska) Hämtad 28.11.2020.

68 Ekonomisk översikt. Våren 2020. Finansministeriets publikationer 2020:13. Helsingfors: Finansministeriet. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162181/VM_2020_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y (på finska) Hämtad 28.11.2020.

69 Sysselsättningsöversikt. Oktober 2020. Arbets- och näringsministeriet. Helsingfors: Arbets- och näringsministeriet. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162550/TKAT_Okt_2020_ru.pdf Hämtad 28.11.2020.

70 Kaunisto, J., 2020. Talous laskussa, kotitalouksien säästäminen kasvussa – mistä on kyse? (Ekonomisk nedgång, men hushållens sparande åker – vad handlar det om? Tieto & Trendit: Sakkunnigartiklar och aktualitetsbloggar. Helsingfors: Statistikcentralen. <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/talous-laskussa-kotitalouksien-saastaminen-kasvussa-mista-on-kyse/> (på finska) Hämtad 28.11.2020.

Pandemins inverkan på barnfamiljers ekonomiska situation beror på den ekonomiska situationen före krisen, familjens sysselsättningssituation och skuldkvot. I familjer där båda två av föräldrarna har fått behålla sina arbetsplatsen kan den ekonomiska situationen ha blivit bättre i och med att konsumtionen har minskat. I familjer som har drabbats av arbetslöshet, drastisk minskning av efterfrågan eller konkurser har man kanske för första gången fått ekonomiska problem. I familjer vars situation redan före pandemin har varit svår har den ekonomiska situationen ha blivit svagare än tidigare i och med att minskningen av det reala värdet på inkomstöverföringarna har påverkat familjerna negativt redan i flera år. Dessutom arbetar ca hälften av vårdnadshavarna i fattiga barnfamiljer typiskt inom låglönebranscher såsom service- och försäljningssektorn vilken har drabbats hårdast av pandemin^{71, 72}. Däremot kunde pandemin ha en positiv effekt på den disponibla inkomsten i familjer som erhåller utkomststöd i och med att de även erhöll en extra pandemiersättning.

Krisen i nationalekonomin och arbetsmarknaden återspeglades omedelbart på användningen av utkomststöd som är avsett som det sista skyddet för försörjningen. Antalet personer som ansökte om grundläggande utkomststöd började öka redan i april 2020. Största delen av de nya sökanden var 18–24-åringar som har drabbats hårdast av att arbetet inom service- och försäljningssektorn har upphört. Ca en femtedel av de som erhåller utkomststöd är barnfamiljer. För dem täcker utkomststödet typiskt bristerna i deras övriga ekonomiska stöd, såsom otillräckligt bostadsbidrag eller otillräcklig arbetslöshetsförmån. En barnfamilj som erhåller utkomststöd är ofta en familj med en vårdnadshavare. I september 2020 godkände riksdagen lagen om temporär epidemiersättning, vilket innebar ett betydande understöd för personer som erhåller utkomststöd. Epidemiersättning på 75 euro i månaden beviljades under fyra månader till personer som under våren 2020 erhållit grundläggande utkomststöd och deras familjemedlemmar. Epidemiersättningen motiverades med de sociala och ekonomiska konsekvenser som vårens undantagsförhållanden lett till och som återspeglades i ökad efterfrågan på mathjälp samt ökning av hyresskulder och andra skuldproblem^{73, 74}. Beslutet hade en betydande inverkan på ekonomin särskilt i flerbarnsfamiljer som erhåller utkomststöd. Epidemiersättningen hjälpte emellertid inte mindre bemedlade barnfamiljer vars inkomster består av förvärvsinkomster och övriga socialbidrag eller vars ekonomi hade raserats på grund av skulder.

För att lindra barnfamiljers svåra situation inleddes flera välgörenhetskampanjer där organisationer, företag, föreningar, stiftelser och privatpersoner hade en betydande roll. Civilsamhället visade sin kraft som en central aktör i välfärdssamhället som i snabb takt kan besvara människornas nöd och behov. Det ordnades mathjälp, lunchkassar, kläd- och reedskapsinsamlingar samt läxläsningsstöd.

Pandemin gjorde även barnfamiljers trångboddhet synlig när 59 procent av den arbetande befolkningen övergick till distansarbete, grundskolornas elever började studera på distans och

71 Sysselsättningsöversikt. Oktober 2020. Arbets- och näringsministeriet. Helsingfors: Arbets- och näringsministeriet. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162550/TKAT_Okt_2020_ru.pdf Hämtad 28.11.2020.

72 Karvonen, S. & Salmi, M., 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla (Barnfattigdom i Finland på 2010-talet). Arbetsdokument 30/2016. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y (på finska) Hämtad 28.11.2020.

73 Socialbarometer 2020. Helsingfors: Finlands social och hälsa rf SOSTE. https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/07/SOSBARO2020_SV_final0307.pdf Hämtad 28.11.2020.

74 Regeringens proposition RP 105/2020 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om temporär epidemiersättning och lag om temporär ändring av 11 § i lagen om utkomststöd. https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Sidor/RP_105+2020.aspx Hämtad 28.11.2020.

småbarnspedagogiken tog endast emot barn för vilka det var absolut nödvändigt. Det fanns barn under 18 år i vart femte bostadshushåll och barn under 7 år i åtta procent av bostadshushållen under 2018. En tredjedel av barnfamiljerna är trångbodda, särskilt i Nyland och i de större städerna i de olika landskapen. I hela tre av fyra trångbodda bostadshushåll hade barn under 18 år.⁷⁵ Enligt världshälsoorganisationen WHO har trångboddheten flera negativa effekter som hänför sig till de svårigheter som otillräckligt utrymme orsakar för organiseringen av hushållets vardagsrytm såsom vila, lek, måltider och privatlivet. Trångboddheten har konstaterats orsaka stress oberoende av landets kultur och allmänna levnadsstandard. Undersökningar har visat ett starkt samband mellan trångboddhet och smittosamma sjukdomar samt ett måttligt samband mellan trångboddhet och psykiska problem. Undersökningar har även visat ett samband mellan trångboddhet och barnens svagare delaktighet inom utbildning^{76,77} Under Covid-19-pandemin misstänktes trångboddheten ha ökat smittotalet på vissa områden och bland vissa befolkningsgrupper, såsom barnfamiljer som tillhör invandrare och minoriteter⁷⁸.

Det är svårt att sammanfatta den materiella levnadsstandarderna av barn och barnfamiljer under 2020. Statens revisionsverk ansåg att regeringens finanspolitiska åtgärder för att sköta Covid-19-krisen har i fråga om tidpunkten och omfattningen varit rätt dimensionerade, men den långsiktiga finanspolitiska planen för att klara av situationen behöver ännu preciseras.⁷⁹ Barnfamiljers fattigdom och levnadsstandardens polarisering har varit ett problem i Finland ända sedan lågkonjunkturen på 1990-talet, och Covid-19-pandemin lär knappats ändra denna utveckling till det bättre. Om man lyckas med pandemibekämpningen kommer närings- och arbetsmarknaden att återhämta sig och behålla sin funktionsförmåga, barnfamiljer som behöver socialbidrag kan vara med i den ekonomiska utvecklingen och pandemins effekter på barnens materiella förhållanden hålls rimliga. Om man däremot misslyckas med bekämpningsåtgärderna kan de negativa effekterna vara långvariga och återspeglas även som brister i de materiella förhållandena av kommande generationer.

75 Halonen, I., 2020. Karanteeni näyttää asumisväljyyden – moni lapsiperhe asuu ahtaasti (Karantän visar boenderymligheten – många barnfamiljer är trångbodda). Tieto & Trendit: Sakkunnigartiklar och aktualitetsbloggar. Helsingfors: Statistikcentralen. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/karanteeni-nayttaa-asumisvaljyyden-moni-lapsiperhe-asuu-ahtaasti/> (på finska) Hämtad 28.11.2020.

76 Goux DM & Maurin E., 2005: The effect of overcrowded housing on children's performance at school. Journal of Public Economics 89 (5), 797–819.

77 WHO Housing and health guidelines, 2018. Household Crowding. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK535289/>

78 Saukkonen, P., 2020: Korona ja kansainvälinen muuttoliike (Corona och internationell migration). Kaupunkitiedon verkkolehti Kvartti. Helsingfors: Helsingfors stad. <https://www.kvartti.fi/fi/blogit/koronavirus-ja-kansainvalinen-muuttoliike> (på finska) Hämtad 28.11.2020.

79 Statens revisionsverks särskilda berättelse till riksdagen: Rapport om övervakningen av finanspolitiken 2020. Statens revisionsverks berättelser till riksdagen B k 21/2020 rd. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2020/12/statens-revisionsverks-sarskilda-berattelse-till-riksdagen-rapport-om-overvakningen-av-finanspolitiken-2020-b212020rd.pdf> Hämtad 12.12.2020.

Hälsa

Artikel 6: *Varje barn har rätt till liv. Staten ska garantera bästa möjliga förutsättningar för att barnen ska växa och utvecklas.*

Artikel 24: *Ett barn har rätt till bästa möjliga hälsa. Barnet har rätt att få vård och hjälp om barnet insjuknar. Barnet har rätt att söka läkare. Man ska också sörja för gravida mammors hälsa.*

Artikel 33: *De vuxna ska skydda ett barn mot droger.*

I början av året då Covid-19-viruset hade börjat sprida sig kände man ännu inte till det hot mot barnens hälsa som det innebär. Redan i februari rapporterade kinesiska forskare att virus är väldigt sällsynt bland ettåringar och eventuell infektion skulle vara lindrig⁸⁰. Under mars och april rapporterades det motstridiga undersökningsresultat om virusets smittsamhet hos barn samt barnens benägenhet att föra smittan vidare. I avsaknad av tillförlitliga undersökningsdata övergick grundskolorna till distansundervisning den 18 mars 2020 och samtidigt uppmanades föräldrarna till barn i småbarnspedagogiken att börja vårda sina barn hemma. När våren framskred framförde läkarkåren allt starkare kritik mot fysisk stängning av skolor. Av statsrådet tillsatta självständiga och oberoende Vetenskapspanel instämde i kritiken och rekommenderade i början av maj att skolorna öppnas. Barnombudsmannen Elina Pekkarinen deltog i Vetenskapspanelens arbete i egenskap av en självständig och oberoende sakkunnig. Hälsorisken av Covid-19-virus bedömdes vara mindre än den skada som vållats barnen av stängningen av skolorna och av distansundervisningen och skolorna öppnades på nytt för alla elever 14.5.2020.

Under våren 2020 flyttades en del hälsovårdare, sjuksköterskor och läkare till andra hälsovårdsuppgifter ibland utan att ta hänsyn till den regionala sjukdomssituationen. Antalet besök till mödra- och barnrådgivningen samt skol- och studerandehälsovården började enligt Avohilmo-gistret minska redan under första veckan i mars. Besöksantalet minskades även på grund av kundernas rädsla för smitta. Under våren 2020 minskade till exempel besöken till skolhälsovården med 75 procent, från över 40 000 besök till cirka 10 000 besök⁸¹. Besöksantalen fortsatte minska ända till hösten: vecka 39 var besöksantalet till mödrarådgivningen 22 procent, till barnrådgivningen 25 procent, till skolhälsovården 26 procent och till studerandehälsovården 40 procent lägre än ett år tidigare.⁸² Dessutom har vaccinprogrammen försenats i och med att besöken till rådgivningen glesnade och minskade.

80 Wei M, Yuan J, Liu Y, Fu T, Yu X, Zhang Z. Novel Coronavirus Infection in Hospitalized Infants Under 1 Year of Age in China. JAMA. 2020;323(13):1313–1314. doi:10.1001/jama.2020.2131

81 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-521-6> (på finska) Hämtad 29.11.2020.

82 Hakulinen T, Hietanen-Peltola M., Hastrup A., Vaara S., Jahnukainen J. & Varonen P. 2020. "Pahin syksy ikinä" Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020 ("Värsta hösten någonsin" Grundläggande service för barn, unga och familjer under coronahösten 2020). Arbetsdokument 37/2020. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140643/URN_ISBN_978-952-343-579-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad 29.11.2020.

Besöksantalet till mödrarådgivningen inom den grundläggande hälsovården har lägre under 2020 än under 2019, och enligt Institutet för hälsa och välfärd skulle denna trend fortsätta tills slutet av år 2020.⁸³ Specialiserade sjukvårdstjänster minskade en femtedel från år 2019⁸⁴.

Den grundläggande hälsovårdens situation under 2020 var tröstlös enligt en omfattande enkät som genomfördes bland yrkespersoner som arbetar på mödra- och barnrådgivningar samt i skol- och studerandehälsovården. An rådgivningspersonalen uppskattade 59–90 procent att familjers ekonomiska problem, ensamhet och otrygghet, föräldraskapets utmaningar, problem i parförhållandet samt psykiska problem ökade markant jämfört med året innan. I sina skriftliga svar kritiserar yrkespersonerna med hårda ord den nuvarande praxis där personalantalet minskas samtidigt som oron över barnens välfärd ökar. Minskningen av personal i skolhälsovården påverkade all dess verksamhet, i synnerhet förebyggande verksamhet såsom preventivrådgivning. Även skolhälsovården rapporterade om oro över barn och ungas och familjers välfärd. Det är talande att flera erfarna yrkespersoner inom skolhälsovården beskrev hösten som ”den värsta hösten någonsin”.⁸⁵

Det är viktigt att notera att de hälsoundersökningar som minskats under Covid-19-våren är lagstadgade (SRF 338/2011)⁸⁶. Det var inte Covid-19-virus som utgjorde ett betydande hot mot barnens hälsa, utan de överflyttningar av hälsovårdspersonal till andra uppgifter under 2020, begränsningarna av tjänsterna och senareläggningarna av icke-brådskande vård. Besöksantalen har minskat markant såväl i rådgivningen, skolhälsovården, den grundläggande hälsovården som i den specialiserade sjukvården, vilket kan ha lett till underdiagnostisering eller undervård av sjukdomar samt försvårat redan existerande hälsoproblem. I sin förra årsbok uppmärksammade barnombudsmannen särskilt anhopningen av icke-brådskande remisser som upprättats på grund av psykiska störningar hos barn och ökningen av användningen av psykiatri bland barn och unga. Covid-19-pandemin belastar barnens psykiska hälsa på flera sätt genom att öka den upplevda ångesten, radera vardagsrutiner och -strukturer samt genom att äventyra både tillgång till vård och vårdens kontinuitet. Barnombudsmannen konstaterar också att den strategi för psykisk hälsa som inletts på ett bra sätt 2019 och som ingår i regeringsprogrammet ska främjas även under undantagsperioden.

83 Elonsalo U. 2020. Under våren vaccinerades färre spädbarn än året innan. Koronaepidemian vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin ja talouteen (Coronaepidemins inverkan på välfärden, tjänsterna och ekonomin). Uppföljningsrapport, Institutet för hälsa och välfärd, veckorna 39–40/2020. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020052038462> (på finska) Hämtad 29.11.2020

84 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/ajankohtaista/koronan-vaikutukset-yhteiskuntaan-ja-palveluihin#Erikoissairaanhoidossa> (på finska) Hämtad 29.11.2020.

85 Hakulinen m.fl. 2020. Ibid.

86 Statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga 338/2011. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110338>

Till skillnad från andra europeiska länder började användningen av droger i Finland öka på sommaren och hösten 2020 efter en kort minskning under våren. Enligt avloppsvattenundersökningarna ökade användningen av amfetamin som redan länge har varit ett av de mest använda narkotikaklasserna i hela Finland till rekordnivåer.^{87 88} Samtidigt ökade oron för minderårigas droganvändning och gatuvåld. Barnombudsmannen lyfte också fram situationen av rusmedelsberoende ungdomar hos social- och hälsovårdsutskottet i samband med budgetbehandlingen⁸⁹. Polisen i Västra Nyland berättade i november 2020 att antalet unga bland dem som åkt fast för narkotikabrott ökade i januari–september 2020 jämfört med året innan. Bland unga under 15 år hade fallen ökat med 20 stycken, varmed totalantalet blev 43. Bland 15–17-åringar ökade fallen under motsvarande period med 34 stycken och totalantalet var 124. Ungar narkotikabrott har förknippats med annan brottslighet såsom misshandel och rån bland unga.⁹⁰ Den försämrade narkotikasituationen kan leda till att rusmedelsberoende ungdomar hamnar i en brottsspiral eller dålig fysisk och psykisk kondition. Även unga som rymt från barnskyddsanstalter kan ha liknande problem och barnskyddsanstalternas svårigheter att svara mot rusmedelsberoende ungdomars behov identifierades vid barnombudsmannens rundabordsamtal 26.10.2020 om framtiden för den slutna vården inom barnskyddet. I familjer där föräldrarna är rusmedelsberoende löper barnen än större risk än tidigare att bli illa behandlade eller försummade. De ovannämnda problemen ökar ofta behovet för barnskydd.

Under 2020 behandlade riksdagen ändring av lagen om klientavgifter. Den partiella reformen av lagen om klientavgifter innehåller föreslagna positiva ändringar, såsom avgiftsfria poliklinikbesök och att besöksavgifter som tagits ut för hälsovård av en minderårig klient beaktas i föräldrarnas avgiftstak. Barnombudsmannen föreslog att möjligheten att minderårigas specialiserade sjukvård skulle göras helt avgiftsfri bör utredas. Dessutom har barnombudsmannen under 2020 utfört aktivt påverkansarbete för att besöksavgifterna på polikliniker för gravida med drog-, alkohol- och läkemedelsmissbruk (s.k. HAL-polikliniker) ska avskaffas.^{91 92 93} Under 2020 beslutade Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt HNS att avskaffa HAL-poliklinikavgifter från och med ingången av år 2021.

87 <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/-/anvandningen-av-narkotika-var-rekordhog-i-mars-i-nastan-hela-landet-sjonk-i-slutet-av-varen-och-okade-igen-pa-sommaren> Hämtad 29.11.2020.

88 European Drug Report 2020. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13236/TDAT20001ENN_web.pdf

89 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsoutskott om regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för år 2021 10.11.2020. <https://url.fi/1Q6A> (på finska) Hämtad 5.12.2020.

90 Polisens meddelande 6.11.2020: https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/tiedotteet/1/1/huumausainerikosten_maara_lansi-uudenmaalla_on_noussut_viime_vuoteen_verrattuna_94458

91 Utlåtande om Utkastet till regeringens proposition till riksdagen; ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, 1.4.2020. <https://url.fi/1Q6x> (på finska) Hämtad 29.11.2020.

92 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, 3 § i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården och 5 § i lagen om domstolsavgifter. 3.11.2020. https://lapsiasia.fi/-/lausunnot-laps_lausunto_stv_he1292020vp_asiakasmaksulaki

93 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsoutskott om regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för år 2021 RP 146/2020 rd, 10.11.2020 <https://url.fi/1Q6A> (på finska) Hämtad 29.11.2020.

I samband med de ändringar som föreslås i lagen om klientavgifter anförde barnombudsmannen till social- och hälsovårdsutskottet att övriga sjukvårdsdistrikt bör följa HNS exempel och därmed främja regional jämlikhet i vården av gravida rusmedelsbrukare. Utebliven vård av gravida kvinnor eller mammor som använder rusmedel har förödande konsekvenser på det ofödda eller födda barnets välfärd, hälsa och framtid. Finland har råd att vårda de rusmedelsberoende mödrarna. Social- och hälsovårdsutskottet föreslog också i sitt betänkande en ny 1 d punkt i 5 § i klientavgiftslagen som föreskriver att ingen klientavgift tas ut för HAL-poliklinikbesök. Då skulle kontroller inom den specialiserade sjukvården av gravida som använder rusmedel gratis för alla oberoende av bostadskommun och sjukvårdsdistrikt. Förslaget godkändes av riksdagen.^{94 95} Den nya lagen om klientavgifter träder i kraft 1.7.2021⁹⁶. Barnombudsmannen tackar social- och hälsovårdsutskottet och riksdagen för den kloka lösningen i linje med barnets bästa. I kommunernas försvagande ekonomiska situation har mödrar som använder rusmedel fått svårare att erhålla rehabilitering precis nu när behovet av stöd sannolikt har ökat⁹⁷, varför ändringen är mycket välkommen.

94 https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Mietinto/Sidor/ShUB_39+2020.aspx Hämtad 13.12.2020.

95 https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Poytakirja/Sidor/PR_161+2020.aspx Hämtad 13.12.2020.

96 https://stm.fi/-/asiakasmaksulaki-uudistuu-lakimuutokset-voimaan-1.7.2021-?languageId=sv_SE. Hämtad 30.12.2020.

97 <https://www.sttinfo.fi/tiedote/paihteita-kayttavien-aitien-kuntoutusmaarat-romahtivat?publisherId=3741&releaseId=69894270> (på finska) Hämtad 8.12.2020.

I den förra årsboken uppmärksammade barnombudsmannen praxisen med elektronisk ärendehantering inom hälsovården, såsom åldersgränsen på 10 år i Kanta-tjänsterna. Från och med oktober 2020 slopades åldersgränsen på 10 år, varmed vårdnadshavare framöver kan se uppgifterna om sitt minderåriga barn i Mina Kanta-sidor utan åldersgräns. Uppgifterna blir tillgängliga när hälsovårdsenheterna har genomfört de nödvändiga ändringarna i patientuppgiftssystemen. Detta förutsätter även att yrkespersonerna inom hälsovården registrerar i patientuppgifterna huruvida uppgifterna om minderåriga barn kan lämnas ut till vårdnadshavarna. Minderåriga som bedöms vara förmögna att fatta beslut om detta med tanke på sin ålder och utvecklingsnivå kan besluta huruvida vårdnadshavarna kan se registrerade hälsovårdsuppgifterna eller inte. En minderårigs situation bedöms separat vid varje mottagningsbesök. Barnombudsmannen ser denna utveckling som positiv, men vill uppmärksamma att oberoende av hälsomyndigheternas lösning är det fortfarande omöjligt att de uppgifterna för familjer eller ungdomarna själva om de inte har personliga nätbankskoder.

Skola och lärande

Artikel 28: *Ett barn har rätt att gå i skola. Grundskolan ska vara gratis. Disciplinen i skolan ska vara rättvis. Staten ska se till att alla barn går ut grundskolan. Staten ska erbjuda så många barn som möjligt tillfälle att fortsätta sina studier efter grundskolan.*

Artikel 29: *Skolan ska utveckla ett barns färdigheter. Den ska utveckla barnets modersmål samt ge kunskap om barnets egen kultur och kulturerna i andra länder. I skolan ska lärarna berätta om barnens egna och andra människors rättigheter. I skolan lär sig barnen vad kulturell mångfald, miljöskydd och jämställdhet mellan könen innebär.*

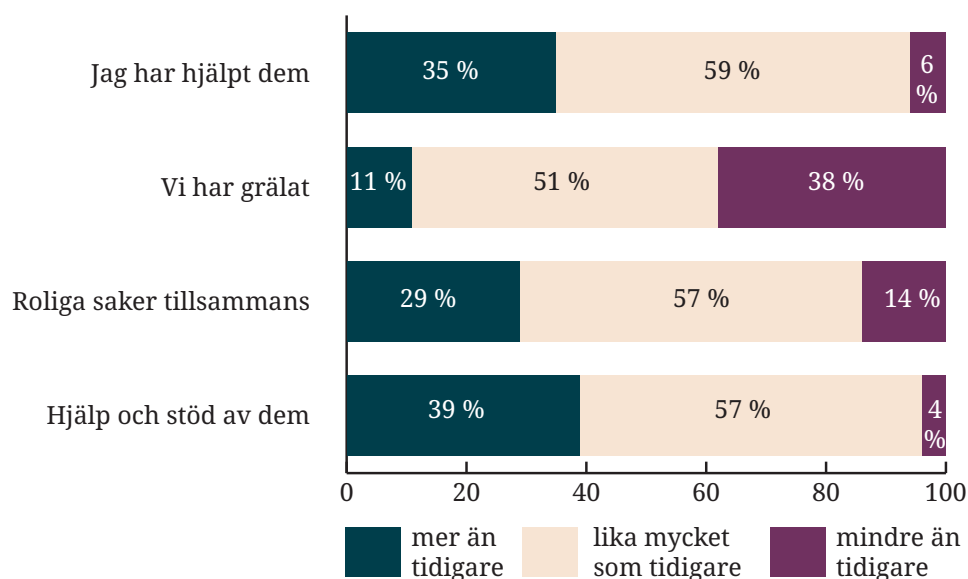
I augusti 2020 utfärdade Förenta Nationers generalsekreterare António Guterres en allvarlig varning: vi har kämpat med en undervisningskris redan före pandemin. Pandemin har ställt oss ansikte mot ansikte med en generationskatastrof som kan slösa bort otroliga mängder av mänsklig potential, undergräva decennier av framsteg och förvärra ojämlikheten, konstaterade Guterres.⁹⁸ UNESCO:s material visar att nära 1,6 miljarder elever i 190 länder – dvs. 94 procent av världens inskrivna elever – hade berörts av stängning av skolor under krisen, och fortfarande under hösten blev en miljards elever i 100 länder utan skolundervisning. Till följd av pandemin befaras 24 miljoner barn hamna helt utanför undervisningen. Världshälsoorganisationen WHO:s tidigare avdelningschef, pediatriker Anthony Costello konstaterade träffande att samhällens beslut att åter öppna pubarna innan skolorna öppnas vittnar om prioriteringsordningen av samhällen⁹⁹.

⁹⁸ “We already faced a learning crisis before the pandemic,” said UN Secretary-General Antonio Guterres in a video statement to launch the Policy Brief. “Now we face a generational catastrophe that could waste untold human potential, undermine decades of progress, and exacerbate entrenched inequalities.” <https://en.unesco.org/news/secretary-general-warns-education-catastrophe-pointing-unesco-estimate-24-million-learners-0>

⁹⁹ <https://www.theguardian.com/world/2020/jul/05/anthony-costello-world-health-organization-independent-sage-coronavirus>

I Finland övergick man till distansundervisning i grundskolan, andra stadiets utbildning, vuxenutbildningen och högskoleutbildningen den 18 mars 2020. I maj besvarade 48 338 elever i årskurser 1–9 på 419 skolor Åbo universitets Covid-19-relaterade enkät. Det kom fram flera positiva resultat särskilt vad gäller hemförhållandena och frånvaro av mobbning. 38 procent berättade att de har grälat mindre med sina föräldrar, 39 procent berättade att de har fått mer stöd av sina föräldrar och 29 procent har gjort fler roliga saker med sina föräldrar än tidigare (figur 1). Föräldrarna gav också oftast psykiskt stöd till eleverna – 90 procent av respondenterna berättade att de får ”mycket” eller åtminstone ”i viss mån” psykiskt stöd av sina föräldrar. Andelen elever som varit utsatta för regelbunden mobbning minskade från 5,7 procent till 2,1 procent. Relationen till skolkamraterna var motstridig i övrigt. Hela 20 procent av respondenterna var lättade att de inte behövde träffa sina klasskamrater och endast 69 procent hade haft ledsamt efter vissa av sina klasskamrater.¹⁰⁰

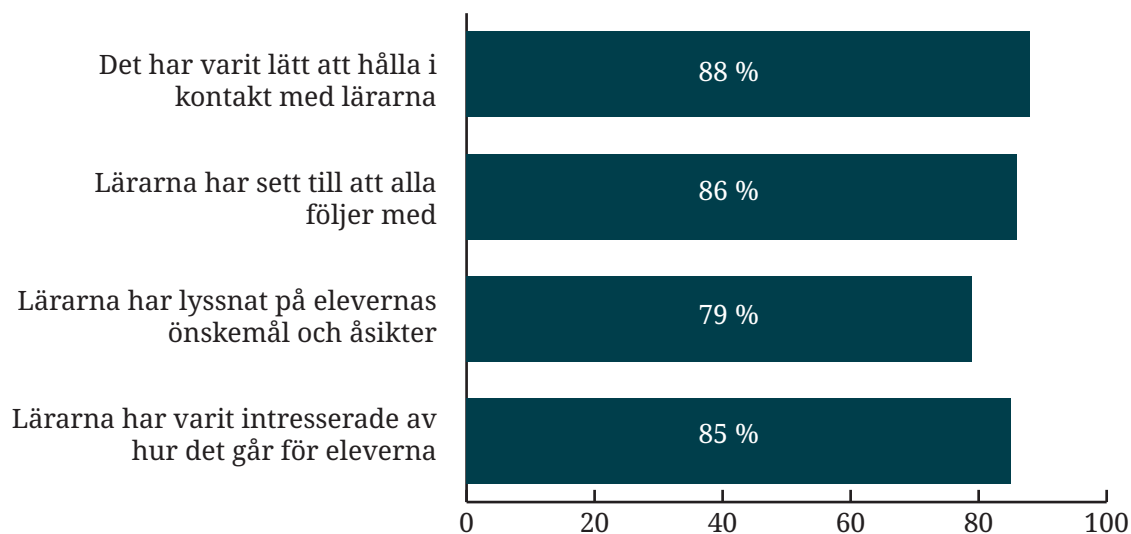
Figur 1: Svar av elever i årskurser 1–9 på frågan ”hur mycket har du gjort följande saker med de vuxna som varit hemma?” under distansundervisningsperioden under våren 2020. Källa: coronavårens enkät för skolelever: KiVa-skolor, INVEST psykologi, Åbo universitet.¹⁰¹

Eleverna var också nöjda med lärarnas verksamhet. 88 procent att det hade varit lätt att kontakta lärarna och 86 procent berättade att lärarna höll i kontakt med dem. Däremot upplevde en femtedel av respondenterna att lärarna inte hade lyssnat på elevernas åsikter (figur 2).

100 Resultat av enkäten om coronavåren för skolelever. Interaktivt onlineverktyg. KiVa-skolor, INVEST psykologi och Åbo universitet. app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNDc5ZWJmMmMtNzJkMS00NTAwLTk3ZjYtMDg2NGU2MDZjODdlIiwidCI6ImY1OTJjYjVmLWI4YmMtNDFiOS05MDFmLTlhOTlhYjg0YWZhNiIsImMiOjh9 Hämtad 5.12.2020.

101 app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNDc5ZWJmMmMtNzJkMS00NTAwLTk3ZjYtMDg2NGU2MDZjODdlIiwidCI6ImY1OTJjYjVmLWI4YmMtNDFiOS05MDFmLTlhOTlhYjg0YWZhNiIsImMiOjh9 Hämtad 5.12.2020.

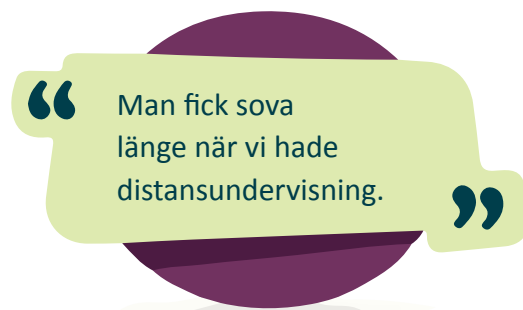
Det som är intressant att enligt enkäten Hälsa i skolan upplever hela 28 procent av grundskoleeleverna i årskurser 8 och 9 att lärarna i närundervisningen inte uppmuntrar eleverna att uttrycka sina åsikter och en femtedel upplever att klassens atmosfär inte stödjer åsiktsyttring¹⁰².

Figur 2: Svar av elever i årskurser 1–9 på frågan “Vad tycker du om dina lärare?” under coronavåren 2020. Källa: Coronavårens enkät för skolelever: KiVa-skolor, INVEST psykologi, Åbo universitet.¹⁰³

Cirka 40 procent (n=20 675) av eleverna berättade att de lämnade skoluppgifter ogjorda på grund av att de inte klarade uppgifterna (46 %), inte kunde koncentrera sig (45 %), inte visste vad de skulle göra (44 %), hade svårt att komma i gång (40 %) och inte orkade göra uppgifterna (41 %).

Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ genomförde i april en enkät som besvarades av över 5 500 lärare i grundskolor, gymnasier, yrkesläroverk och högskolor samt lärare inom det fria bildningsarbetet och den grundläggande konstundervisningen. Cirka 70 procent av lärarna berättade att distansundervisningssystemet på det stora hela fungerar bra. Lärarna upplevde att de har tillräckligt kunskap om de nya undervisningsredskapen. Bristen på arbetsredskap upplevdes som ett av problemen. 15 procent av lärarna hade ingen arbetsdator, 44 procent av lärarna i grundskolan hade ingen arbetstelefon och största delen av lärarna arbetade via sina egna personliga nätanslutningar. En del av eleverna hade också brister i sina arbetsredskap: var fjärde lärare i yrkesläroverk berättade att flera elever saknade arbetsredskap. Inom den grundläggande utbildningen hade största delen av eleverna tillgång till arbetsredskap, men hälften av lärarna berättade att enskilda elever saknade redskap och var

¹⁰² Enkäten Hälsa i skolan 2019, svar på påståendena ”Lärarna uppmuntrar mig att säga min egen åsikt under lektionerna” och ”Stämningen i klassen/gruppen är sådan att jag fritt vågar säga min åsikt”. <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/forskning-och-expertarbete/befolkningsundersokningar/enkaten-halsa-i-skolan/resultat-av-enkaten-halsa-i-skolan> Hämtad 5.12.2020.

¹⁰³ app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoibmVudC5ZWJmMmMtNzJkMS00NTAwLTk3ZjYtMDg2NGU2MDZjODdlIiwidCI6ImY1OTJjYjV-mLWl4YmMtNDFiOS05MDFmLTlhOTlhYjg0YWZhNiIsImMiOj9 Hämtad 5.12.2020.

sjätte lärare berättade att flera elever saknade redskap. På grund av bristerna i arbetsredskap kunde var femte lärare inte vara i kontakt i realtid med största delen av sina elever. Förutom bristerna i arbetsredskap var också utmattning ett problem. Största delen av lärarna berättade att arbetet tog mer tid än vanligt. 70 procent av lärare hade elever som de inte kunde nå.¹⁰⁴

Nationella centret för utbildningsutvärdering NCU inledde på våren och hösten enkäter till stöd av utbildningsvärderingen om hur undantagssituationen har påverkat de olika utbildningsnivåerna. NCU:s bedömning baserades på ett representativt slumpmässigt urval från 150 skolor på olika nivåer bland lärare, rektorer, handledningspersonal, kuratorer och elever och studerande. Enligt bedömningen har en betydande del av elever och studerande på alla utbildningsnivåer upplevt studierelaterad belastning under undantagssituationen. Bristen på närundervisning har ökat behovet av stöd, särskilt för elever och studeranden som har problem med studiernas framskridande. Under distansstudierna har stödet till eleverna och studeranden inte till alla delar varit tillräckligt. Anordnandet av elev- och studerandevården har till viss del varit utmanande på alla utbildningsnivåer. Under distansundervisningen ökade vikten av stöd från hemmet och variationen i stödet hemifrån orsakade ojämlikhet i förutsättningarna för inläring. På samma sätt som andra motsvarande utredningar betonades även i NCU:s bedömning delningen av eleverna: för en del har distansstudier passat bra, de har gynnats av tids- och platsoberoende lärande och har kunnat söka stöd och handledning. Tyngdpunkten på självstyrning sätter emellertid eleverna och studeranden i en ojämlik position: problem med livskompetensen, svårigheter som hänför sig till lärande och de olika möjligheterna att studera hemma förstärker skillnaderna mellan eleverna och studeranden.¹⁰⁵

Barnombudsmannen träffade sju representanter för Vasa ungdomsfullmäktige i augusti 2020. Under samtalet tog ungdomarna uppskillnaderna i barn och ungas kunskaper och ojämlikheten i undervisningen. De önskade stöd av skolan både till barn som behöver mer stöd och barn som har lätt att lära sig och som inte får tillräcklig stimulans av skolundervisningen. Man tog särskilt upp jämlik undervisning under Covid-19-pandemin: vid tidpunkten för mötet ordnade en del av skolorna undervisningen via en fjärranslutning för elever som befann sig i karantän, medan för en del av elever i karantän inte fick någon undervisning alls. Ungdomarnas observation understöds av de enkäter som nämnts ovan. Motsvarande problem i anordnandet av distansundervisning för elever i karantän kom fram även i medborgarnas kontakter med barnombudsmannen. Den ökande distansundervisningen och undantagsperioden ökar ojämlikheten mellan barnen och försvårar deras tillgång till jämlik undervisning.

104 Opetus koronan aikaan – tiivistelmä OAJ:n kyselyn tuloksista (Undervisning i coronatider – sammanfattning av resultaten av OAJ:s enkät). Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ. <https://www.slideshare.net/oajry/opetus-koronan-aikaan-tiivistelmä-oajn-kyselyn-tuloksista-232473138> (på finska) Hämtad 4.12.2020.

105 Exceptionella undervisningsarrangemang påverkade jämlikt och likvärdigt lärande – Undantagssituationen medförde ett digitalt språng, men stödet för lärande var inte tillräckligt. Meddelande och sammanfattning av bedömningsresultaten 14.12.2020. <https://karvi.fi/sv/2020/12/14/exceptionella-undervisningsarrangemang-medforde-ett-digitalt-sprang-men-stodet-for-larande-ar-inte-tillrackligt/> Hämtad 10.1.2021.

Samtidigt som utbildningssystemet hade kanske sitt mest exceptionella år någonsin fortsatte de reformer som man beslutat om i regeringsprogrammet att framskrida. En utbildningspolitisk redogörelse var under beredning, ett försök med tvåårig förskoleundervisning godkändes av riksdagen och en av de mest betydande ändringarna skedde i den finländska undervisningens historia med godkännandet av förlängningen av läropliktsåldern till andra stadiet. Vad gäller försöket med tvåårig förskoleundervisning efterlyste barnombudsmannen såväl att barnens åsikter samt lek, rekreation och vila tas i beaktande som forskningsetiska bedömningar^{106 107}. Vad gäller förlängningen av läropliktsåldern till andra stadiet efterlyste barnombudsmannen avgiftsfrihet, garanti för undervisningens kvalitet, betydelsen av elev- och studerandevård samt elevhandledning och regional jämlikhet. Barnombudsmannen framhöll också att reformens konsekvenser ska uppföljas och bedömas.^{108 109} I sin föregående årsbok uppmärksammade barnombudsmannen den regionala ojämlikheten inom utbildning. Eftersom det fortfarande finns relativt litet forskning om ämnet inledde barnombudsmannen under 2020 tillsammans med Landsbygdspolitiska rådet och Skärgårdsdelegationen beredningen för en utredning om tillgodoseendet av barnens kulturella och sociala rättigheter med tanke på det glesare nätverket av grundskolor.

Skolmiljöns säkerhet har behandlats upprepade gånger i barnombudsmannens ställningstaganden och årsböcker. Även i den förra årsboken uppmärksammades hur vanlig mobbning är. Cirka 5,5 procent av barn i högstadieåldern berättade att de blir mobbade varje vecka. I föl påminde barnombudsmannen också om att vuxna har en nyckelroll i förebyggandet av mobbning. De vuxnas uppgift är också enligt konventionen om barnets rättigheter att uppfostra barnen till att visa respekt och tolerans mot andra människor – både i skolan och i det övriga samhället. Mobbning och våld i skolan blev föremål för debatt i augusti 2020 då det förekom allvarliga våldsdåd i flera skolor. Utbildningsstyrelsen publicerade en guide och presentationsmaterial om antimobbningsarbete i skolor och läroanstalter¹¹⁰. Barnombudsmannen betraktar denna guide som välkommen och viktig, men betonar fortfarande ansvaret av varje vuxen som arbetar med barn i förebyggandet av mobbning. Olika antimobbningsprogram kan fungera endast om de tillämpas aktivt och antimobbningsarbetet omfattar hela skolgemenskapen, inte bara enskilda elever. I guiden behandlas våldsfenomen både i det inledande ställningstagandet och i kapitel ”De olika formerna av våld och barnets rättigheter” (sidan 36).

106 Barnombudsmannens utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet om utkastet till regerings proposition till riksdagen med förslag till lag om ett försök med tvåårig förskoleundervisning och lag om ändring av lagen om småbarnspedagogik 21.7.2020. <https://urly.fi/1QDY> (på finska) Hämtad 5.12.2020.

107 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regerings proposition till riksdagen med förslag till lagar om ett försök med tvåårig förskoleundervisning och ändring av lagen om småbarnspedagogik 3.11.2020. <https://urly.fi/1QDV> (på finska) Hämtad 5.12.2020.

108 Barnombudsmannens utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet; Utkastet till regerings proposition till riksdagen med förslag till läropliktslag och till lagar som har samband med den 12.6.2020. <https://urly.fi/1QE0> (på finska) Hämtad 5.12.2020.

109 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regerings proposition till riksdagen med förslag till läropliktslag och till lagar som har samband med den 12.11.2020. <https://urly.fi/1QDW> (på finska) Hämtad 5.12.2020.

110 Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L. & Lahtinen, M. 2020: Antimobbningsarbete i skolor och läroanstalter. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/antimobbningsarbete_i_skolor_och_laroanstalter.pdf Hämtad 5.12.2020.

Fritid och kamratförhållanden

Artikel 31: Ett barn har rätt till vila, lek och fritid. Barnet har rätt att delta i konst- och kulturaktiviteter.

Barnombudsmannen besökte Island i februari för att bekanta sig med den modell för hobbyverksamhet och organisering av fritid som tillämpas i landet och är känd i omvärlden som den isländska modellen. Modellen har väckt stort intresse i Finland och det har framförts önskemål om att upprätta en s.k. Finlandsmodell för organisering av barnens hobbyverksamhet. På Island fann barnombudsmannen att det inte finns någon egentlig modell utan en stark samhällelig rörelse som inleddes redan i början av 1990-talet för att främja barn och ungas välfärd. Barnombudsmannen publicerade en text om sitt besök på Island där modellens styrkor och svagheter granskades brett med hjälp av forskningslitteratur.¹¹¹

Under 2020 fortsatte arbetet med Finlandsmodellen. Modellens syfte är att öka barn och ungas välfärd genom att göra det möjligt för alla barn och unga att i samband med skoldagen ha en hobby som de tycker om och som är avgiftsfri. Det centrala i modellen är att göra barn delaktiga och att de olika aktörerna samarbetar i organiseringen av hobbyverksamheten. Beredningsarbetsgruppen lämnade en plan för modellens första skede i juni till vetenskaps- och kulturminister Hanna Kosonen. Målgruppen för Finlandsmodellens första skede är årskurserna 1–9 samt elever inom tilläggsutbildning. Målet är att etablera Finlandsmodellen som en permanent verksamhetsform i kommunerna. I slutet av året söktes kommuner som är beredda att inleda verksamhet enligt modellen och barns önskemål om hobbyer samlades in.¹¹² Barnombudsmannen betraktar modellen som ett viktigt sätt att tillgodose rätten till meningsfull fritid enligt artikel 31 i konventionen om barnets rättigheter samt att sätta värde på barnets delaktighet i planeringen av verksamheten. Det är mycket positivt att man vid upprättandet av Finlandsmodellen har säkerställt barn och ungas delaktighet. Den isländska modellen drivs i huvudsak av vuxna. Enligt Finlandsmodellen skulle barn och unga tillsammans med vuxna identifiera fritidsproblem som påverkar barn och ungas liv, granska dem med stöd av forskningsdata, diskutera sätt att bekämpa problemen samt slutligen planera och organisera verksamhet tillsammans med det övriga samfundet. Undantagsperioden påverkade barnens fritid och kamratförhållanden både positivt och negativt. Undantagsperioden medförde en markant minskning i barnens motionerande och idrottshobbyer. Skillnaden mellan undersökningen LIITU 2018 och mätningar som gjordes under Covid-19-våren var upp till tiotals procent. Förklarande faktorer var särskilt minskningen av motion i skolan och under skolresorna. För ungdomar ökade undantagsperioden polariseringen av motion så att de unga delades i aktiva och de som inte motionerar mycket. Motion minskade oftare hos ungdomar med funktionsnedsättningar.¹¹³ Den soci-

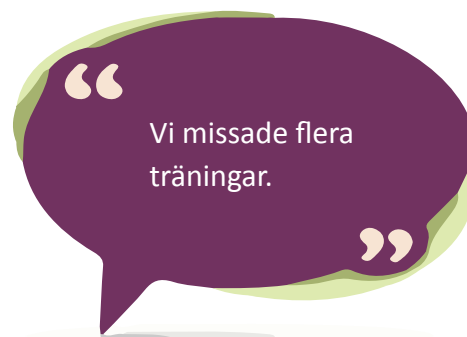
111 Kiilakoski, T., Pekkarinen, E. & Salasuo, M. 2020: Jääkaappimagneetteja tulen ja jään maassa - Islannin mallia etsimässä (Kylskåpsmagneter i landet av eld och is - Sökandet efter den isländska modellen). Ungdomsforskningsnätverkets synpunkter 53. Helsingfors: Ungdomsforskningsföreningen & Ungdomsforskningsnätverket. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma53>. (På finska) Hämtad 12.12.2020.

112 <https://minedu.fi/sv/finlandsmodellen> Hämtad 7.1.2021

113 Kantomaa, M. (red.) 2020. Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan (Coronapandemins konsekvenser för befolkningens motionsaktivitet) Statens idrottsråds publikationer 2020:2. Helsingfors: Statens idrottsråd. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2020/10/Koronapandemian-vaikutukset-vaeston-liikuntaan-paivitetty-23.11.2020.pdf> (på finska) Hämtad 11.12.2020.

ala delen av motion syntes också hos barn. Barn under 15 år motionerar tydligt oftare med vänner och kompisar, och lagsporter och handledd träning är vanligare än i andra åldersgrupper. Därmed har undantagsperioden medfört fler ändringar i motionssätten för barn under 15 år än för äldre åldersgrupper där man ofta motionerar ensam eller tillsammans med sin partner och motionen utgörs ofta av till exempel promenader eller hemgymnastik.¹¹⁴

Enlig en enkät riktad mot barn upplevde 82 procent av respondenterna att deras vardag hade ändrats mycket eller ganska mycket. De mest betydande ändringarna i vardagen var att gränsen mellan fritid och studier suddats ut (67 %), dagsrytmen hade blivit mer oregelbunden (66 %) och det sociala livet hade begränsats (61 %). Dessutom berättade över hälften (51 %) av respondenterna att de inte kan tillbringa tid med sina hobbyer. Nära 70 procent av respondenterna upplevde att det hur de tillbringade sin fritid hade förändrats och nästan hälften berättade att de hade varit tvungna att ge upp en form av fritidsverksamhet eller en hobby som var viktig för dem. Cirka en tredjedel ansåg ändå att de fortfarande kunde tillbringa fritiden på ett behagligt sätt. De vanligaste orsakerna som förhindrade deltagandet i fritidsaktiviteter och hobbyer var begränsningarna av sammankomster (54 %), stängningen av hobby- och samlingsplatser (50 %) och upphörandet av verksamheten (45 %).¹¹⁵

Enligt enkäten Hälsa i skolan 2019 där svaren samlades in redan före undantagsperioden upplevde var tionde av pojkarna i årskurs 8 och 9 att de inte har en enda nära vän. Av flickorna berättade något färre – sju procent – att de saknar nära vänner. På läroanstalter på mellanstadiet upplevde 10 procent av pojkarna och 6 procent av flickorna att de inte har några nära vänner. Antalet unga med utländsk ursprung som upplever att de inte har en enda nära vän var även större. Känslor av ensamhet är också relativt vanliga. Enligt enkäten Hälsa i skolan 2019 kände 15 procent av flickorna sig ensamma och hela 17.5 procent av flickor som studerar på yrkesläroanstalter känner sig ensamma.¹¹⁶ Undantagsperioden aktualiserade frågan om barnens upplevda ensamhet på ett alldeles särskilt sätt. Enligt enkäten riktad mot barn berättade 83 procent av respondenterna att det är minst ganska svårt att upprätthålla vänskapsförhållanden under undantagssituationen. En dryg tredjedel av respondenterna upplevde att det är mycket eller relativt svårt att upprätthålla vänskapsförhållanden. Över hälften kände sig mer ensamma än tidigare. Majoriteten (79 %) berättade också att de tillbringar mindre tid än tidigare med sina vänner, och 47 respondenterna upplevde att de inte var lika nära med sina vänner som tidigare.¹¹⁷

Finlands UNICEF har utrett erfarenheterna av barn i förskole- och lågstadieåldern om undantagsperioden. Cirka 4 000 barn besvarade enkäten. Barn i förskole- och lågstadieåldern tyckte att det var bra att de fick mer tid tillsammans med sina föräldrar och sin familj. De tyckte också att det var bra att livstempot blev lugnare, att man fick sova mer och man hade mindre aktiviteter. Det som barnen

114 <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/korona-on-rajoittanut-eniten-nuorten-liikuntaharrastuksia/> (på finska) Hämtad 10.12.2020.

115 Barnets röst 2020. Ibid.

116 Enkäten Hälsa i skolan 2019. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.

117 Barnets röst 2020. Ibid.

tyckte var tråkigt var att de inte fick träffa sina kompisar lika mycket som tidigare. Även då de fick träffa sina kompisar påverkade begränsningarna lekarna, eftersom alla kontaktlekar var förbjudna, man fick endast träffas utomhus och antalet kompisar begränsades.¹¹⁸

Barnombudsmannen påminde om betydelsen av fritid, vila och i synnerhet lek i sitt anförande på Mannerheims barnskyddsförbunds seminarium under Lekdagen. Barnets rätt till lek erkänns i artikel 31 i konventionen om barnets rättigheter och den 17:e allmänna kommentaren påminner om lekens inverkan på välbefinnandet. Det är viktigt att förstå att till exempel lek som anordnats för att uppnå målen för undervisningen inte är lek enligt definitionen av kommittén för barnets rättigheter. Enligt kommittén är lek frivillig och initieras av barnen själva, utförs för sin egen skull och karaktäriseras av nöje, ovisshet, utmaning, flexibilitet och icke-produktivitet. Enligt kommittén kan vuxna genom att relatera till barn genom lek kan stödja barns utveckling och den gemensamma leken bygger respekt mellan generationerna och bidrar till effektiv förståelse mellan barn och vuxna. Detta utbyte minskar emellertid, särskilt när det gäller utvecklandet av kreativitet, om vuxnas kontroll är så genomgripande att den underminerar barnets egna ansträngningar att organisera och utföra sina lekaktiviteter. Dessutom hotas leken av vuxnas bristfälliga förståelse för lekens betydelse och betoning på utveckling, utbildning och resultatnriktade hobbyer på bekostnad av lek. Vuxna ser lek ofta som värdelös, störande, högljutt och onödig, och saknar förståelse särskilt för tonåringars lekar och de miljöer som behövs för den. Många barn och unga saknar och lämpliga och trygga, men samtidigt fria lekmiljöer. Kommittén uppmuntrar också till att ta hänsyn till barn och ungas lek i alla offentliga platser samt att möjliggöra barnens lek i naturen, eftersom det stärker barnens erfarenheter av världen och miljöns betydelse.¹¹⁹ Under pandemin har familjen glädjande nog vistats och rört sig mer i naturen.

Lekens betydelse för barn betonades i Barnbarometern 2020. Lek och spel var det som barn i förskoleåldern allra helst sysslade med både på förskolan och hemma. Barn blev glada av lek och ansåg att lek är en del av ett gott liv. I Barnbarometern argumenterade Taina Kyrönlampi starkt för betydelsen av barnens fria lek i förskolemiljön. Enligt Kyrönlampi behöver barn att få vara i fred och ha tid för lek, eftersom lek har en helande effekt och skapar känslor av vällust. På förskolan kan lek av flera olika anledningar ha begränsats till vissa platser och tider och omfattas av regler och tidsbegränsningar. Barnen kan också identifiera ”lektiden” och urskilja den från förskolans övriga vardagsrytm. Kyrönlampi betonar betydelsen av småbarnpedagogikpersonalen i skapandet av lek- och lärandemiljöer och uppmanar dem att fästa uppmärksamhet på barnens lekar och därmed stödja barnens lärande, växande och utveckling.¹²⁰ Barnombudsmannen delar detta synsätt. Barnombudsmannen vill emellertid påminna om betydelsen av fri och ostyrd lek även i en situation där livet kretsar kring hemmet: man ska kunna ge tid och plats för lekar som barnen själva initierar.

118 <https://www.unicef.fi/tiedotus/uutisarkisto/2020/unicefin-kysely-poikkeustilaajasta-lapset-arvostivat-lisaantynytta-aikaa-oman-perheen-kanssa-ja/> (på finska) Hämtad 11.12.2020.

119 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 17 2013. Om barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (artikel 31). <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/allmanna-kommentarer/ak-17-om-barnets-ratt-till-vila-fritid-lek-och-rekreation.pdf>

120 Kyrönlampi, T. 2020. Kurkistuksia esikouluikäisen lapsen arkeen (Inblick i vardagen av barn i förskoleåldern). I Tuukkanen, T. (red.) 2020. Barnbarometern 2020: ”Sömn, mat, lek, kärlek och karameller, dryck” – Ett gott liv enligt 6-åringar. Barnombudsmannens byrås publikationer 2020:5. Jyväskylä: Barnombudsmannens byrås publikationer 93-100. <https://lapsiasia.fi/lapsibarometri>. (På finska) Hämtad 14.12.2020.

KORONA
ON TUNTU-
NUT TYHM-
ÄTÄ. KUN PI-
TÄ OLLA
KOTONA.

Delaktighet

Artikel 12: *Ett barn har rätt att uttrycka sina egna åsikter i frågor som rör barnet. De vuxna ska ta reda på barnens åsikter innan de fattar beslut som rör barnen. Barnens åsikt ska beaktas i alla beslut. De vuxna ska motivera besluten på ett sätt som barnet förstår.*

Artikel 13: *ett barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter, men åsikterna får inte kränka andras rättigheter.*

Artikel 17: *Ett barn har rätt att via massmedier få tillgång till mångsidig information. De vuxna ska skydda barnet mot information som kan vara skadlig för barnet.*

Barnens delaktighet är en stark och övergripande princip i FN:s konvention om barnets rättigheter. Även grundlagen och andra lagar innehåller bestämmelser om barnets och barngruppers delaktighet och hörande¹²¹. I regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering har medborgarnas delaktighet lyfts fram som ett centralt mål som ska även omfatta barn och unga¹²². I barnstrategin är ett central värde delaktighet enligt konventionen för barnets rättigheter¹²³. Delaktighet innebär barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem själva i förhållande till barnets ålder och mognad. Denna rättighet gäller både enskilda barn och barngrupper. Barn har rätt att få information på basis av vilken hen kan framföra sina åsikter.

Barnombudsmannen skickade 22.4.2020 ett brev till undervisnings- och kulturminister Li Andersson¹²⁴ där ombudsmannen berättade om ett uttalande från 8.4.2020 av FN:s kommitté för barnets rättigheter om hur Covid-19-pandemin påverkar barn¹²⁵. I sitt brev betonade barnombudsmannen att när beslut fattas om begränsningar ska man noggrant granskar hur ett beslut som begränsar varje barns rättigheter påverkar enskilda barns och barngruppers vardag. De begränsande besluten ska vara proportionerliga med beaktande av hälsoskydd och barnets bästa ska prioriteras i besluten. Dessutom påminde barnombudsmannen att även under undantagsperioden kan skyldigheten att beakta barnens egna åsikter och främja deras delaktighet inte försummas.

Hur barnens åsikt utretts och deras delaktighet stärkts under pandemin varierar. Till exempel beslutet om att skolorna övergår till distansundervisning och rekommendationen för hemvård av barn i småbarnspedagogiken fattades utan att uppskatta beslutens inverkan på barn, vilket är förståeligt med tanke på den höga belastningen under undantagssituationen. Det höga belastning blev dock

121 Barnombudsmannens berättelse till riksdagen 2018. https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/B_5+2018.pdf

122 Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019: Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161932> Hämtad 8.12.2020.

123 Beredning av den nationella barnstrategin. <https://stm.fi/sv/barnstrategi>

124 Barnombudsmannens brev till undervisningsministern om avskaffande av begränsningsåtgärder 22.4.2020. <https://lapsiasia.fi/-/lapsiasiaavaltuutetun-kirje-opetusministerille-rajoitustoimien-purkamisesta1> (på finska) Hämtad 10.1.2021.

125 The Committee on the Rights of the Child warns of the grave physical, emotional and psychological effect of the COVID-19 pandemic on children and calls on States to protect the rights of children https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRC_STA_9095_E.pdf Hämtad 13.12.2020.

bestående åtminstone vad gäller hänsyn till barnens delaktighet. När det föreslogs att ändra lagen om grundläggande utbildning så att undervisningen genom utbildningsanordnarens beslut kan anordnas med exceptionella undervisningsarrangemang då situationen med en smittsam sjukdom gör det nödvändigt motiverades underlåtelsen att utreda barnens åsikt återigen med tidsbrist. Vid lagberedningen hade man emellertid haft tid att höra ett stort antal andra aktörer. I sitt utlåtande till kulturutskottet konstaterade barnombudsmannen också att det skulle ha varit möjligt att även höra barn i detta ärende som väsentligen påverkar deras vardag och med tanke på propositionens konsekvenser skulle det också ha varit nödvändigt. Tidsbrist är inte ett godtagbart skäl att förbigå barnens åsikter och lämna dem i skuggan av vuxnas åsikter.¹²⁶

I början av hösten genomförde Utbildningsstyrelsen också en nationell webbenkät för elever i den grundläggande utbildningen om deras erfarenheter av undantagsperioden. Enkäten besvarades av över 58 000 barn och resultaten redovisades i en ny regeringsproposition i vilken man ville förlänga möjligheten att övergå till exceptionella undervisningsarrangemang till vårterminen 2021. I november 2020 påpekade barnombudsmannen i sitt utlåtande till kulturutskottet att det var fint att responsen från juni hade beaktats och webbenkät för barn genomförts. Barnombudsmannen betonade emellertid att enkätresultaten bör *nyttjas* vid lagberedningen. I lagberedningsdokumenten borde man nämligen berätta *hur* information som samlats in från barn har påverkat de valda lagstiftningslösningarna och om de inte har haft någon påverkan alls, varför man har valt att inte beakta informationen. Annars blir hörande av barn bara ytlig och isolerad verksamhet som inte främjar barnens delaktighet och möjligheter att påverka. Det kom inte fram från regeringens proposition huruvida man hade nyttjat information från barnen, utan exempelvis i den punkt som handlade om propositionens konsekvenser för barn eller i de detaljerade motiveringarna av paragraferna hänvisade man inte till information från barn utan endast till information från vuxna. I sitt utlåtande gav barnombudsmannen också råd om hur man skulle ha kunnat nyttja barnens svar.¹²⁷ I sitt betänkande konstaterade kulturutskottet att ”det av propositionen inte framgår hur enkätresultaten har använts i beredningen av lagförslaget. När man gör enkäter bland barn är det också bra att se till att resultaten utnyttjas och att man - även för barnen - redogör för hur deras synpunkter har beaktats”.¹²⁸ Trots den framförda kritiken anser barnombudsmannen att det är mycket positivt att barnens delaktighet har främjats i form av enkäter.

Barnombudsmannen vill påminna om att barnets rätt att bli hörd är en av de allmänna principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter (artikel 12). Således ska artikel 12 beaktas vid tolkning och verkställighet av alla andra rättigheter.¹²⁹ Enligt artikel 12(1) ska konventionsstaterna tillförsäkra barn rätten att fritt uttrycka sin åsikt. *Tillförsäkra* är en juridisk term med särskild styrka, som inte lämnar något utrymme för konventionsstats godtycke. Konventionsstaterna har med andra ord en *ovillkorlig skyldighet* att genomföra lämpliga åtgärder i syfte att genomföra denna rättighet i sin

126 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om temporär ändring av lagen om grundläggande utbildning och lagen om Europeiska skolan i Helsingfors RP 86/2020 rd <https://bit.ly/2Kp3P2Q> (på finska) Hämtad 13.12.2020.

127 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om temporär ändring av lagen om grundläggande utbildning och lagen om Europeiska skolan i Helsingfors RP 218/2020 rd https://lapsiasia.fi/-/lausunnot-laps_lausunto_siv_perusopetuslain_valiaikainen_muuttaminen (på finska) Hämtad 13.12.2020.

128 Betänkande KuUB 16/2020 rd - RP 218/2020 rd https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Mietinto/Sidor/KuUB_16+2020.aspx

129 FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 12. Ibid.

helhet för alla barn.¹³⁰ FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sin allmänna kommentar nr 12 separat konstaterat att konventionsstaterna bör konsultera barn på lokal och nationell nivå om alla aspekter av utbildningspolitiken¹³¹. Utöver utredning av barnens åsikter är det en särskilt utmaning att utveckla förfaringssätt med vilka information från barn genuint nyttjas till stöd av beslutsfattandet.

Nationell information och nationella nyheter som riktats direkt till barn har sökt nya former under Covid-19-pandemin. Även i normala förhållanden är det vanligt att särskilt små barn får information endast av sina föräldrar och andra närstående, men undantagsperioden är det viktigt att förmedla information direkt till barn. En positiv händelse var statsrådets coronainfo för barn 24.4.2020. Under informationsmötet berättade statsminister Sanna Marin, undervisningsminister Li Andersson och forsknings- och kulturminister Hanna Kosonen om coronaläget. Informationsmötet ordnades i samarbete med Helsingin Sanomats Lasten uutiset (Barnens nyheter), Apu Juniori och Yle.¹³² Även Helsingin Sanomats Lasten uutiset har framgångsrikt förmedlat information till barn. Producenten för Lasten uutiset, Fanny Fröman, fick i oktober statsrådets pris för exemplarisk informationsspridning. Motiveringen lydde att Lasten uutiset fungerar genom flera kanaler och nyhetsinnehållet väljs ut så att de berör just barn och berättas på ett begripligt och tryggt sätt. Barn deltar även i nyhetsproduktionen. Som särskilt meriterande ansågs förmedlingen av Covid-19-nyheter till barn på ett barnvänligt sätt.¹³³

Flera organisationer och samfund samt Utbildningsstyrelsen och aktörer inom den offentliga sektorn publicerade anvisningar och tips för föräldrar och yrkespersoner som arbetar med barn om hur man kan diskutera Covid-19-pandemin eller arbeta genom en fjärranslutning med barn. Tips samlades in och delades också om hur man kan tillbringa den nya vardagen tillsammans och hur man kan skapa trygghet och hopp för hela familjen. Aktörer i den tredje sektorn var också oroliga över var barn kan få information om de behöver hjälp eller oroar sig över sin egen eller sin familjs situation och grundade olika elektroniska kanaler som riktar sig direkt till barn.

Barnombudsmannen anser att det är viktigt att barn får information om Covid-19-viruset och den undantagssituation som det har orsakat på ett för barn begripligt sätt. Information ska vara tillgänglig kontinuerligt och från flera kanaler så att den når även de barn vars föräldrar eller närstående inte har möjlighet att ge dem information.

Olika förfaringssätt som pandemin gav upphov till har samband med barnets rätt till delaktighet i ärenden som berör barnet. Den offentliga debatten till exempel om barnens Covid-19-testning var livlig i augusti 2020 när skolorna hade börjat. Barnombudsmannen tog ställning till bedömningen av barnets bästa och barnvänliga testning och betonade att när det är nödvändigt att testa ett barn på grund av hälsoaspekter, ska man i testsituationen se till att barnet alltid bemöts individuellt med

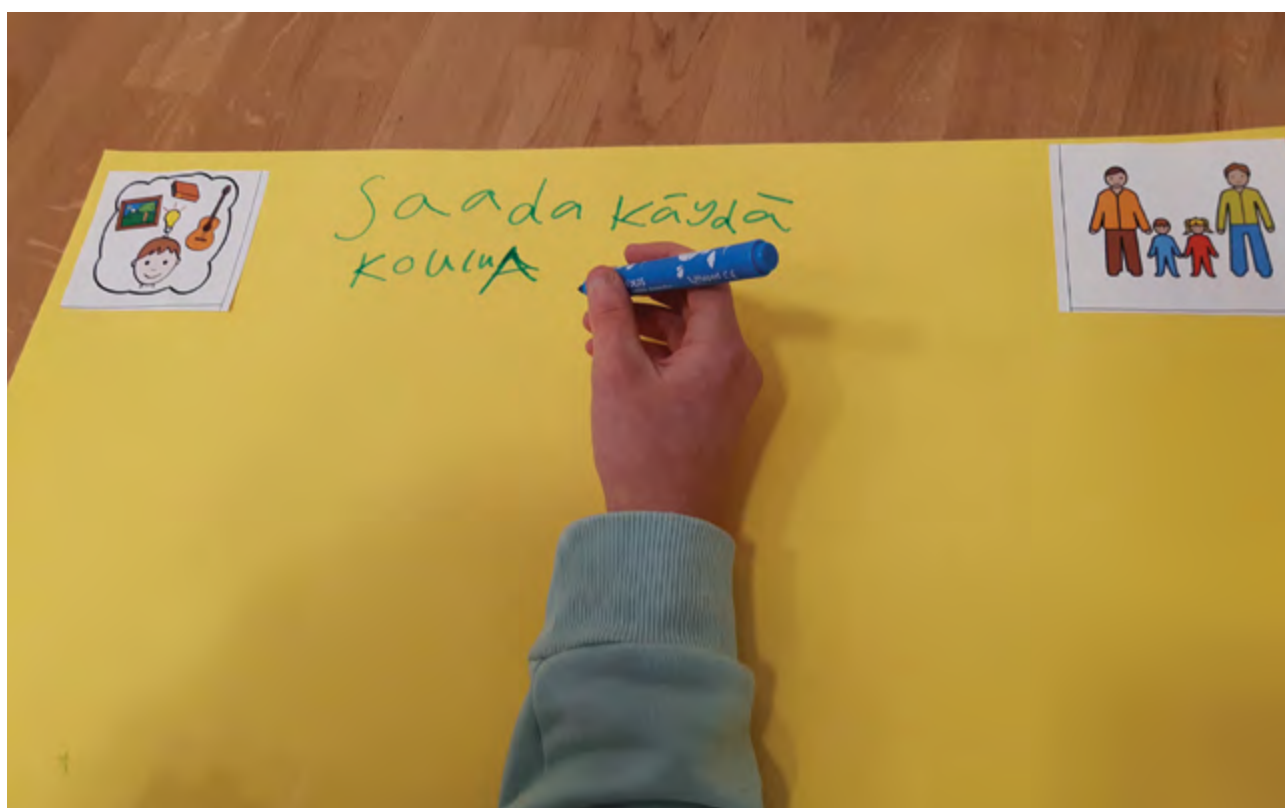
¹³⁰ Ibid., punkt 19

¹³¹ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 12, punkt 111. Ibid.

¹³² <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/10616/valtioneuvoston-koronainfo>

¹³³ https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/tiedonjulkistamisen-valtionpalkinnot-jaettiin-elamantyopakinto-tietokirjailija-risto-isomaele?languageId=sv_SE

hänsyn till barnets ålder och mognad. Detta krav finns i FN:s konvention om barnets rättigheter samt i den nationella lagstiftningen. Barn ska alltså få veta varför och hur testet genomförs. Covid-19-testningen och de förfaringssätt som, hänför sig till den lyfte även fram barnets rätt till privatliv. En del av enheterna för småbarnspedagogiken och skolorna krävde att barnen skulle ha ett intyg om ett negativt Covid-19-test. Barnombudsmannen påminde om att enligt anvisningar som Institutet för hälsa och välfärd publicerat är testresultaten personliga hälsouppgifter och småbarnspedagogikenheter eller skolor har inte rätt att kräva att få se dessa uppgifter.¹³⁴

134 Viktigt att beakta barnets intresse vid coronatestning. Barnombudsmannens meddelande 26.8.2020. <https://lapsiasia.fi/sv/-/viktigt-att-beakta-barnets-intresse-vid-coronatestning->

Stöd och skydd från staten och kommunerna

Artikel 18: Ett barns föräldrar har det gemensamma ansvaret för barnets uppfostran och omvårdnad. Föräldrarna ska agera i enlighet med barnets bästa. Staten och kommunerna ska stödja föräldrarna i deras uppgift.

Artikel 20: Ett barn har rätt att få hjälp om föräldrarna inte tar hand om barnet eller behandlar det illa. Då kan barnet placeras i en fosterfamilj eller på en barnskyddsanstalt. Barnet kan flytta tillbaka till sina föräldrar om det är bra för barnet. Flera byten av placeringsställe och hem för barnet ska undvikas. Barnet har rätt att upprätthålla relationerna med viktiga personer i hens liv.

Barnskyddet har varit ett nationellt samtalsämne och väckt oro såväl under 2020 som flera gånger tidigare. 2018 och 2019 har riksdagens justitieombudsman inkluderat brister i barnskyddet i de tio centrala problemen för de mänskliga rättigheterna i Finland. I sina årsberättelser har justitieombudsmannen tagit upp bland annat resursbristen, bristerna i tillsynen och problemen med vård utom hemmet. Enligt justitieombudsmannen är placerade barn ofta omedvetna om sina rättigheter och begränsande åtgärder genomförs i strid mot barnskyddslagen.

Det har varit svårt att skilja mellan godtagbara gränser i fostrande syfte och när det är fråga om sådan begränsning av barnets grundläggande fri- och rättigheter som avses i lagen.^{135 136} Biträdande justitiekansler Mikko Puumalainen lyfte också fram barnskyddets strukturella problem som ett hot för hela systemet i sin årsberättelse för år 2019. Att barnskyddsarbetarna är för få, byts för ofta, är för ensamma och får för lite uppskattning, att det finns brister i tillgången till missbrukarvård eller hälso- och sjukvård samt problem med tillsynen och att barnskyddsåtgärder utkontrakteras är vardag inom barnskyddet. Som en lösning till problem har det föreslagits tillräckligt personalantal, lagändringar och ökad tillsyn. Den biträdande justitiekanslern framförde i sin årsbok en allvarlig uppmaning till reformer av barnskyddet.

”Barnskyddet är ett krävande arbete och det finns mycket att göra inom denna sektor. (-) Tryggandet av de grundläggande fri- och rättigheterna för dessa barn, som är i utsatt ställning, förutsätter en övergripande och kritisk granskning samt ett handfast ingripande i de strukturella problemen inom barnskyddet.”¹³⁷

¹³⁵ Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2018. Helsingfors: Riksdagens justitieombudsman. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/40544/2018-sv/149e6458-4169-4a4c-8b45-e4066054958c> Hämtad 21.1.2021.

¹³⁶ Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2019. Helsingfors: Riksdagens justitieombudsman. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/40544/2019-sv/bd7016e5-cbb5-41a4-b0b3-a5e9d12379b7> Hämtad 21.1.2021.

¹³⁷ Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2019. Helsingfors: Justitiekanslersämbetet, s 33. https://www.okv.fi/media/filer_public/7f/0c/7f0c68d1-77cc-4608-94ec-a28d821af2ae/jka_berattelse_2019_low.pdf. Hämtad 21.1.2021.

År 2019 gjordes barnskyddsanmälningar om 85 746 barn. Antalet anmälningar (156 200) ökade med 7 procent jämfört med året innan. I genomsnitt gjordes 1,8 barnskyddsanmälningar per barn. År 2019 placerades 4 522 barn brådskande utom hemmet av barnskyddsskäl, vilket är fyra procent mer än 2018. Antalet omhändertagna barn (11 178) låg på samma nivå som föregående år (+1 %). Under 2019 var sammanlagt 18 928 barn och unga placerade utanför hemmet. Antalet ökade något (+ 2 %) jämfört med året innan. Sammanlagt 52 858 barn och unga var klienter inom barnskyddets öppenvård 2019. Antalet minskade med tusen kunder (-4 %) jämfört med året innan. År 2019 var 1 500 barn och unga placerade på grund av eftervård, och dessutom fick 7 646 barn och unga i eftervård stöd inom öppenvården.¹³⁸

Information om barnskyddet kommer ofta till myndigheterna först efter några månaders fördröjning. Därför hade barnombudsmannen endast information om förra året till sitt förfogande vid tidpunkten för denna årsberättelses skrivande. Covid-19-pandemins effekter på barnskyddets klientantal, välfärden av barn som är klienter hos barnskyddet och verksamhetsbetingelserna för socialarbete väckte debatt under året. Det finns emellertid inte någon aktuell registerdata tillgänglig om socialvårdens nyckeltal, varmed det var omöjligt att uppskatta effekterna. Barnombudsmannen skickade i augusti 2020 en enkät till 22 kommuner av olika storlekar för att utreda antalet barnskyddsanmälningar, brådskande placeringar och omhändertaganden jämfört med året innan. Resultaten var emellertid endast riktgivande: i en del av kommunerna var situationen lugnare än året innan medan i en del kommunerna hade antalet ökat. Det hade inte skett några dramatiska ändringar i någon av kommunerna. Institutet för hälsa och välfärd och Centralförbundet för Barnskydd genomförde under året två enkäter av vilka den första skickades under våren 2020 till verksamhetsenheter som producerar dygnet-runt tjänster för barnskyddet och den andra i oktober 2020 till barnskyddsledningen. Enligt kommunernas barnskyddsledning hade särskilt följande ökat under hösten i familjer som är klienter hos barnskyddet: kommunikationsproblem (71 %), föräldrarnas orkeslöshet (66 %), problem med barnens skolgång (61 %) och familjers ekonomiska problem (66 %). Jämfört med situationen ett år tidigare uppskattade 42 procent av kommunerna att barnskyddanmälningar hade ökat, 32 procent att bedömningar av servicebehov hade ökat och 32 procent att antalet klienter hade ökat. På platser för vård utom hemmet äventyrades tillräcklig personalstyrka och tillgång till kompetenta vikarier vid smitta. Man kände oro över personalens eventuella sjukfrånvaro, att Covid-19-virus skulle sprida sig till platsen för vård utom hemmet samt att undantagssituationen skulle äventyra den lagstadgade personaldimensioneringen. Arbetsbördan ökade och arbetets natur ändrades på barnskyddsenheterna när man fick stödja barnen i distansundervisningen och barnens

138 Barnskydd 2019. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik-och-data/statistik-efter-amne/barn-unga-och-familjer/barnskydd/barnskydd-2019> Hämtad 13.12.2020.

semestrar hemma kunde ställas in oftare än tidigare.^{139 140}

Riksdagens justitieombudsman har gett avgöranden om inspektionsbesök på barnskyddsanstalter som en del av godkännandet av det fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr, s.k. OPCAT-protokollet. Under 2020 publicerades rapporter om två oanmälda inspektioner av vilka en gjordes på statens skolhem Sairila i februari 2020¹⁴¹ och den andra till det privata ungdomshemmet Jaloverso i oktober 2019¹⁴². Riksdagens justitieombudsman gav också sitt avgörande i ett besvär om statens skolhem i Limingo¹⁴³. Tyvärr observerades det fortfarande brister både vid inspektionerna och i avgörandet till besväret. I avgörandena uppmärksammades både enskilda förfaringssätt och anstalternas med allmänna uppfostransatmosfär och bemötandet av barnen. Utöver de enskilda lagstridiga förfarandena uppmärksammar barnombudsmannen i avgörandena särskilt hur barnen beskriver möjligheterna till hobbyverksamhet och fritidsaktiviteter, praxis vid måltiderna, förutsättningarna att uttrycka sin åsikt och hur åsikterna beaktas samt det sätt med vilket man i svaren beskriver ungdomarna och deras problem. Till exempel begränsningar av rörelsefriheten som gäller alla ungdomar motiveras genom hotbilder om ungdomarna trots att man samtidigt är medveten om att detta är en lagvidrig lösning¹⁴⁴. Barnombudsmannen anser att problemen särskilt i statliga ungdomshem är allvarliga eftersom statens skolhem borde vara vägvisare för anstaltsvården inom det finländska barnskyddet.

På grund av de problem som observerats i anstaltsvården för barnskyddet anordnade barnombudsmannen 26.10.2020 ett rundabordssamtal om framtida anstaltsvård för barnskyddet¹⁴⁵. Rundabordssamtalet inleddes med tre inledande anföranden om lagstiftningsarbetet, forskning och tillsyn, varefter varje deltagare hade tillfälle att uttala sig. I evenemanget deltog såväl erfarenhetsexperter som representanter för beställare, barnskyddsanstalter, tillsynsmyndigheter och lagstiftare – sammanlagt 31 personer från 20 olika organisationer. Under samtalet identifierades korrigeringsbehov i bristerna i tjänstesystemet och resurserna; tillsynen och tillgodoseendet av barnens rättsskydd; kompetensen och utbildningen; genomförandet av begränsande åtgärder; bristerna i forskningen, utvecklingen och kunskapsunderlaget; samt frågor som handlar om verksamhetskulturen och attityderna. Lösningar som föreslogs till varje observerat problem presenteras i tabell 1.

139 Heino, T., Weckroth, N., Ranta, H., 2020: Koronan vaikutukset lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan – palveluntuottajien ja toimintayksiköiden näkökulma (Hur corona har påverkat barnskyddets 24/7-enheters verksamhet – ur tjänsteleverantörers och verksamhetsenheters synpunkt). Tutkimuksesta tiiviisti 32/2020. Institutet för hälsa och välfärd. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140689> (på finska)

140 A. Tiili, A. Paasivirta, J. Kuokkanen, J., P. Eriksson & S. Nelimarkka 2020: Koronan vaikutukset lastensuojeluun (Hur corona har påverkat barnskyddet). Tutkimuksesta tiiviisti 34/2020. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://thl.fi/fi/-/korona-muutti-seka-lasten-arkea-etta-tyontekijoiden-tyota-lastensuojelussa> (på finska) Hämtad 7.12.2020.

141 Riksdagens justitieombudsmans inspektion till statens skolhem, Sairila-enheten 12–14.2.2020. Helsingfors: Riksdagens justitieombudsman. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/883/2020> (på finska) Hämtad 7.12.2020.

142 Inspektion, ungdomshemmet Jaloverso EOAK 5930/2019. Helsingfors: Riksdagens justitieombudsman. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5930/2019> (på finska) Hämtad 7.12.2020.

143 Bemötande av barn på Limingo skolhem EOAK 6448/2019. Helsingfors: Riksdagens justitieombudsman. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6448/2019> (på finska) Hämtad 7.12.2020.

144 Bemötande av barn på Limingo skolhem EOAK 6448/2019. Ibid., s. 6–7.

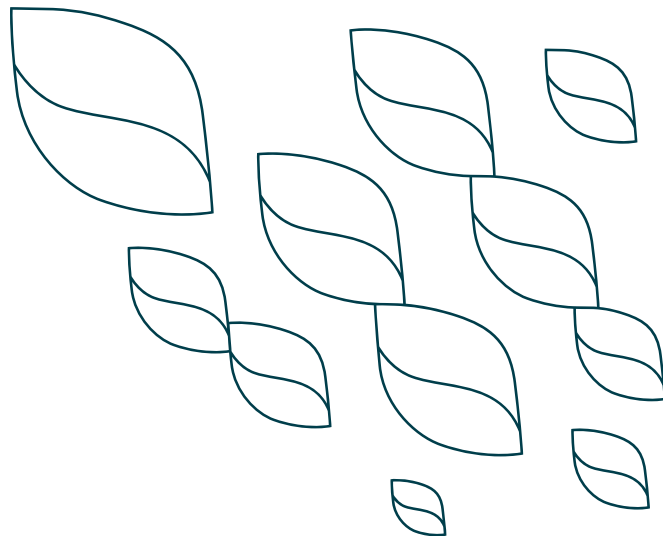
145 <https://lapsiasia.fi/-/pyorean-poydan-keskustelu-lastensuojelun-laitoshoidon-tulevaisuudesta-26.10.2020> (på finska) Hämtad 7.12.2020.

Tabell 1: Framtida anstaltsvård för barnskyddet – problem som kommit fram vid rundabordssamtalet 26.10.2020 och lösningar till dem.

PROBLEM	LÖSNING
Brister i tjänstesystemet och resurserna	<ul style="list-style-type: none"> • klientdimensionering • tillräckliga personalresurser till socialt arbete och anstalterna • förstärkning av tjänsterna till deras innehåll, tidpunkt och omfattning • fungerande vårdpraxis • multisektoriellt och multiprofessionellt samarbete • förankring av tjänsterna i barnskyddsanstalterna • tillräcklig tillgång till psykiatrisk sluten vård • fokus på förebyggande tjänster
Bristerna i tillsynen och barnens rättsskydd	<ul style="list-style-type: none"> • handledning och förebyggande övervakning ska stärkas • personalresurserna för tillsynsansvariga ska ökas • tillsynspraxis ska enhetligas • funktionaliteten av egenkontroll ska förbättras • barn och ungas kännedom om sina rättigheter ska förstärkas i barnens vardag på ett barnvänligt sätt • anonyma responssystem för barnen och arbetstagarna • hörande av barn vid inspektioner • barn ska få delta i planeringen av innehållen i egenkontrollen
Bristerna i kompetensen och utbildningen	<ul style="list-style-type: none"> • upprättande av nationella utbildningsstandarder och -moduler för vård utom hemmet • Inkludering av utbildningen i den grundläggande utbildningen och fortbildningen samt i specialiseringsutbildningen • utbildning i barnets rättigheter för yrkespersoner • juridiskt stöd av advokat i svåra situationer som en del av arbetsplatsens tjänster.
Svårigheterna i genomförande av begränsande åtgärder	<ul style="list-style-type: none"> • förstärkning av ett humant synsätt i barnskyddet • föregripande i utmanande situationer tillsammans med barnen • beaktande av arbetstagarnas säkerhet och välfärd • ökad kompetens och utbildning • fungerande system för dokumentering och beslutsfattande och stöd i deras användning
Bristerna i forskningsdata, utveckling och kunskapsunderlaget	<ul style="list-style-type: none"> • bestående strukturer för forsknings- och utvecklingsarbetet inom barnskyddet • tillräcklig finansiering och adekvata databaser.
Problemen i verksamhetskulturen och attityderna	<ul style="list-style-type: none"> • långsiktig satsning i personalens kompetens • enhetliga värderingar och verbalisering av människosynen • möjligheter för barnen att delta i planeringen och bedömningen av frågor som berör dem • stöd och hänsyn till barnets födelsefamilj

Arbetsgruppen för reformen av krävande vård utom hemmet färdigställde sitt promemoria under 2020. Promemorian skickades ut på remiss i december. Arbetsgruppen föreslog flera reformer i sin rapport, till exempel att en minimigräns för dimensioneringen av socialarbetarnas klienter fastställs till 35 barn per socialarbetare och en ny effektiviserad stödåtgärd inom öppenvården. Dessutom föreslog arbetsgruppen att bestämmelserna för val av plats för vård utom hemmet ska preciseras och rättigheterna till de grundläggande och specialiserade social- och hälsovårdstjänsterna av barn som placerats i vård utom hemmet ska stärkas. Som en betydande ändring föreslogs att krävande vård utom hemmet ska definieras i lagen som en modell för det funktionellt integrerade samarbetet inom social- och hälsovården. Arbetsgruppen vill precisera innehållen av särskilt stöd, ställa specificerade personaldimensioneringar för dem och fastställa en period av särskild omsorg till 90 dygn som av särskilda skäl kan förlängas med ytterligare 90 dygn. Arbetsgruppen föreslog också att särskild omsorg koncentreras endast till statens barnskyddsenheter, privata skolhem samt till kommunernas och landskapens barnskyddsanstalter. Man vill också precisera möjligheterna till begränsande åtgärder och fastställa sådana begränsningsåtgärder som skyddar berusningsmedelsanvändande barns liv, hälsa och utveckling. Barnombudsmannen kommer att ge sitt utlåtande om förslaget under första delen av 2021, men uppmärksammar redan nu längden av perioden av särskild omsorg och dess konsekvenser för varaktigheten av placeringsplatsen: kan barnet återvända till sin tidigare placeringsplats efter en period av särskild omsorg?

Barnombudsmannen vill påminna om att barnskyddets verksamhet inte kan utvecklas till en mer etisk och till resultaten mer effektiv riktning utan att barn och unga genuint får delta i verksamhetens utveckling. Vid barnombudsmannens rundabordssamtal i oktober 2020 kom de mest konkreta förbättringsförslagen från ungdomarna själva och även missförhållanden har bäst kunnat påvisas av placerade barn och unga. Flera av förbättringsförslagen avsåg arbetstagarnas attityd, bemötande av ungdomarna och välbefinnande i arbetet. Alla dessa är kopplade till varandra. Vill man bemöta barnen som människor som behöver stöd och närvaro eller som potentiellt farliga och problematiska fall? Får barnen tid och utrymme, hobbyer och stimulans, förtroende och förståelse? Orkar arbetstagarna i sitt arbete, är de motiverade och engagerade? Den låsta situationen i barnskyddet kan inte lösas av vuxna genom diskussioner, genom att skriva rapporter eller genom att justera lagen. Attityden och kulturen måste ändra såväl i barnskyddsledningen som bland arbetstagarna. En central del av denna förändring är att respektera barn och unga som människor med grundläggande och mänskliga rättigheter.

Barnombudsmannens verksamhet 2020

1. Bedömer tillgodoseendet av barnets rättigheter

Utlåtanden (41 st.)

Här finns utlåtanden på finska <https://lapsiasia.fi/lausunnot>

- 15.1.2020 Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet; Europarådet; Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk; genomförandet av rekommendationer som kräver omedelbara åtgärder i kommitténs femte rapport om Finland
- 16.1.2020 Barnombudsmannens utlåtande till kommunikationsministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och av vissa lagar som har samband med den
- 17.1.2020 Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om elektronisk behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och till vissa lagar som har samband med den
- 23.1.2020 Barnombudsmannens skriftliga anmärkningar till social- och hälsovårdsministeriet om hörande om reformen av klientavgiftslagen 20.1.2020
- 13.2.2020 Barnombudsmannens skriftliga kommentarer till hörandet om regeringens jämställdhetsprogram
- 20.2.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om sakkunnighörande om ett medborgarinitiativ 20.2.2020
- 25.2.2020 Barnombudsmannens utlåtande om beredningen av reformen av familjeledigheter

- 28.2.2020 Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet; FN; Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; upprättande av Finlands 8:e periodiska rapport
- 2.3.2020 Barnombudsmannens skriftliga kommentarer; Hörande om planeringen av jämställdheten och jämlikheten inom småbarnspedagogiken 2.3.2020 hos social- och hälsovårdsministeriet
- 2.3.2020 Barnombudsmannens utlåtande till justitieministeriet om bedömningspromemorian om regleringsbehoven i anslutning till ogiltigförklaring av tvångsäktenskap och erkännande av äktenskap som minderåriga ingått utomlands
- 1.4.2020 Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet; Utkast till regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården
- 8.4.2020 8.4.2020 Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet; Förfrågan från Förenta Nationers (FN) specialrapportör för migranternas mänskliga rättigheter om avskaffandet av förvarstagande av barn och adekvat mottagning och omsorg
- 29.4.2020 Barnombudsmannens utlåtande till beredningen av inrättandet av en tjänst som äldreombudsman
- 5.5.2020 Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om en mobilapplikation för smittspårning av covid-19
- 1.6.2020 Barnombudsmannens utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen; Lagen om temporär ändring av lagen om smittsamma sjukdomar
- 8.6.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om temporär ändring av lagen om grundläggande utbildning och lagen om Europeiska skolan i Helsingfors RP 86/2020 rd
- 9.6.2020 Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet; Enkät om coronaepidemin av Europarådets ledningskommitté för icke-diskriminering, mångfald och delaktighet
- 11.6.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott; Bedömning av coronapandemins konsekvenser för barn
- 12.6.2020 Barnombudsmannens utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet; Utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till läropliktslag och till lagar som har samband med den
- 18.6.2020 Barnombudsmannens utlåtande till kommunikationsministeriet om mellanrapporten av arbetsgruppen för digitala metoder för återuppbyggnad efter coronakrisen
- 25.6.2020 Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet om statsrådets redogörelse om de mänskliga rättigheterna
- 21.7.2020 Barnombudsmannens utlåtande till undervisnings- och kulturministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ett försök med tvåårig förskoleundervisning och lag om ändring av lagen om småbarnspedagogik
- 20.8.2020 Barnombudsmannens utlåtande till inrikesministeriet; Förstudie om behovet av ändringar i bestämmelserna om medborgarskap

- 26.8.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kommunikationsutskott; regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och av vissa lagar som har samband med den
- 31.8.2020 Barnombudsmannens utlåtande till justitieministeriet; bedömningspromemoria om behovet av att reglera den allmänna lagstiftningen i anslutning till automatiserat beslutsfattande inom förvaltningen
- 16.9.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och av vissa lagar som har samband med den
- 24.9.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om klinisk prövning av läkemedel och till vissa lagar som har samband med den
- 25.9.2020 Barnombudsmannens utlåtande om regeringens propositionsutkast till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av vårdlandskap och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet
- 30.9.2020 Barnombudsmannens utlåtande till justitieministeriet om arbetsgruppspromemorian om totalreformen av sexualbrottslagstiftningen 2.10.2020 Barnombudsmannens utlåtande till utrikesministeriet om uppföljning av verkställigheten av rekommendationerna av den partskommitté som övervakar Europeiska rådets konvention om människohandel
- 19.10.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kommun- och hälsovårdsdelegation om regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för år 2021
- 3.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ett försök med tvåårig förskoleundervisning och ändring av lagen om småbarnspedagogik
- 3.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, 3 § i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården och 5 § i lagen om domstolsavgifter
- 5.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande om utkastet till regeringens proposition till lagar om ändring av arbetspensionslagar och folkpensionslagen (familjepension)
- 10.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsoutskott om regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för år 2021
- 12.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till läropliktslag och till lagar som har samband med den
- 16.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande om regeringens utkast till proposition till lag om ändring av 2 och 3 § i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn
- 20.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens kulturutskott om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om temporär ändring av lagen om grundläggande utbildning och lagen om Europeiska skolan i Helsingfors RP 218/2020 rd
- 23.11.2020 Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens stora utskott om reformen av EU:s migrations- och asylpolitik (E 125/2020 rd)

- 10.12.2020 Barnombudsmannens utlåtande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen om lag om ändring av äktenskapslagen och vissa lagar som har samband med den (upphävning av tvångsäktenskap)
- 15.12.2020 Barnombudsmannens utlåtande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen om lag om äldreombudsmannen

Höranden (8 st.)

- 20.2.2020 Åtgärda de problem som leder till marginalisering av barn och unga redan i lågstadierna. Muntligt hörande. Kulturutskottet. Helsingfors
- 25.2.2020 Reform av systemet för föräldradagpenningen, muntligt hörande av organisationer. Social- och hälsovårdsministeriet. Helsingfors.
- 12.6.2020 Bedömning av coronapandemins konsekvenser för barn. Muntligt hörande. Kulturutskottet. Online.
- 5.11.2020 RP 129/2020 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, 3 § i lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården och 5 § i lagen om domstolsavgifter. Muntligt hörande. Social- och hälsoutskottet. Online.
- 10.11.2020 RP 146/2020 rd Barnombudsmannens utlåtande till riksdagens social- och hälsoutskott om regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för år 2021. Muntligt hörande. Social- och hälsoutskottet. Online.
- 10.11.2020 Beredningen av en nationell handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter - muntligt hörande. Justitieministeriet. Online.
- 17.11.2020 RP 173/2020 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till läropliktslag och till vissa lagar som har samband med den. Muntligt hörande. Kulturutskottet. Online.
- 20.11.2020 E 125/2020 rd Statsrådets utredning: Reformen av EU:s migrations- och asylpolitik & COM-meddelande och bilagan till COM-meddelandet/COM(2020) 609. Skriftligt hörande. Stora utskottet.

Initiativ, ställningstaganden och skrivelser (13 st.)

- 15.1.2020 Barnombudsmannadelegationen: Barnens framtid i centrum av barnpolitiken¹⁴⁶
- 21.1.2020 Barn har rätt till en trygg hobby¹⁴⁷
- 28.1.2020 Ett arbetsliv som är jämställt behandlar alla lika och tar barnen i beaktande, ökar sysselsättningen¹⁴⁸
- 19.3.2020 Barnombudsmannen vill påminna om barnens rättigheter under beredskapslagens förhållanden¹⁴⁹
- 11.3.2020 ”Den personliga integriteten för ett barn som begått brott måste respekteras”: barnombudsmannen föreslår ändringar i lagstiftningen och i Journalistreglerna¹⁵⁰
- 20.4.2020 Barnombudsmannens brev till undervisningsministern om avskaffande av begränsningsåtgärder¹⁵¹
- 30.4.2020 Barn med på jobbet-dagen ordnas inte i år¹⁵²
- 18.5.2020 Bedömningen av konsekvenser för barn ännu i sin linda”, konstaterar barnombudsmannen¹⁵³
- 26.08.2020 Viktigt att beakta barnets intresse vid coronatestning¹⁵⁴
- 23.9.2020 Tillgången till barnatillsyningsmannens tjänster måste säkras¹⁵⁵
- 17.11.2020 Barnskyddskrisen måste lösas¹⁵⁶
- 10.12.2020 Lek, hemmet och mat – förutsättningarna för ett gott liv för barn finns i deras närhet¹⁵⁷

146 <https://lapsiasia.fi/sv/-/barnens-framtid-i-centrum-av-barnpolitiken->

147 <https://lapsiasia.fi/sv/-/barn-har-ratt-till-en-trygg-hobby->

148 <https://lapsiasia.fi/sv/-/ett-arbetsliv-som-ar-jamstallt-behandlar-alla-lika-och-tar-barnen-i-beaktande-okar-sysselsattningen->

149 <https://lapsiasia.fi/sv/-/barnombudsmannen-vill-paminna-om-barnens-rattigheter-under-beredskapslagens-forhallanden->

150 <https://lapsiasia.fi/sv/-/den-personliga-integriteten-for-ett-barn-som-begatt-brott-maste-respekteras-barnombudsmannen-foreslar-andringar-i-lagstiftningen-och-i-journalistreglerna->

151 <https://lapsiasia.fi/-/lapsiasiavaltuutetun-kirje-opetusministerille-rajoitustoimien-purkamisesta-> (på finska)

152 <https://lapsiasia.fi/sv/-/barn-med-pa-jobbet-dagen-ordnas-inte-i-ar->

153 <https://lapsiasia.fi/sv/-/bedomningen-av-konsekvenser-for-barn-annu-i-sin-linda-konstaterar-barnombudsmannen->

154 <https://lapsiasia.fi/sv/-/viktigt-att-beakta-barnets-intresse-vid-coronatestning->

155 <https://lapsiasia.fi/sv/-/tillgangen-till-barnatillsyningsmannens-tjanster-maste-sakras-1>

156 <https://lapsiasia.fi/sv/-/barnskyddskrisen-maste-losas>

157 <https://lapsiasia.fi/sv/-/lek-hemmet-och-mat-forutsattningarna-for-ett-gott-liv-for-barn-finns-i-deras-narhet>

2. Följer upp, producerar och förmedlar information om barnets rättigheter

Barnbarometern

Syftet med Barnbarometern är att regelbundet producera information om välfärden av finländska 6-åringar. Undersökningen samlar in erfarenhetsinformation av barn om deras vardag och liv. Temat för Barnbarometern 2020 var ett gott liv för barn. Undersökningen utredde vad barnen anser ingå i ett gott liv och hur dessa faktorer tillgodoses i deras liv. Barometern grundade sig på telefonintervjuer av 402 barn. De viktigaste resultaten av studien kan sammanfattas till tre grundpelare för ett gott liv som betonades i barnens svar: lek, hemmet och mat. Undersökningen gav en mycket positiv bild av sexåringars liv och vardag: största delen av barnen berättade om positiva saker. Å andra sidan berättade några procent av barnen att de till exempel aldrig får beröm eller tillräckligt med tid av de vuxna. Undersökningen publicerades 10.12.2020.

Tuukkanen, T. (red.) 2020. Barnbarometern 2020: "Sömn, mat, lek, kärlek och karameller, dryck" – Ett gott liv enligt 6-åringar. Barnombudsmannens byrås publikationer 2020:5. Jyväskylä: barnombudsmannens byrå <https://lapsiasia.fi/lapsibarometri> (på finska) Hämtad 14.12.2020.

Unga rådgivare (4 st.)

31.1.2020 Ungdomar som är intresserade av klimatfrågor (Klimatteamet inom Nuorten Suomi rf:s och Jyväskylä Kestävä Kehitys JAPA rf:s projekt Astetta coolimpi ilmasto samt representanter för ungdomsfullmäktige från olika delar av Mellersta Finland). Kannonkoski. Tema: jordklotets framtid.

21.10.2020 Studerande på yrkesläroverket Spesia. Jyväskylä. Tema: jämlikhet.

10.11.2020 Elever på Mannila daghem. Jyväskylä. Tema: jämlikhet.

25.11.2020 Specialklassen på Huhtasuo samskola. Jyväskylä. Tema: jämlikhet.

Unga rådgivare är en verksamhetsmodell där barnombudsmannen och en specialforskare från byrån regelbundet besöker olika barn- och ungdomsgrupper för att samla information om deras erfarenheter och uppfattningar av vissa i förväg bestämda teman. Besöken överenskomms i förväg med de vuxna som organiserar verksamheten och planeras i samarbete med vuxna som leder verksamheten och är bekanta med barnen och ungdomarna. En central princip för verksamhetsmodellen är att diskussionerna under besöken ska vara barn- och ungdomsorienterade. Det innebär att barnen och ungdomarna ges utrymme och tid att berätta om sina tankar i en miljö som är bekant för dem samt att de vuxna inte i för stor utsträckning styr diskussionens förlopp. Mötenas innehåll analyseras och utnyttjas i utredningar publicerade av barnombudsmannens byrå och i ombudsmannens påverkningsverksamhet.

Vid mötet med ungdomar som är intresserade av klimatfrågor var åtta ungdomar närvarande. Vi diskuterade en bra miljö, jordklotets framtid och möjligheterna att påverka. Enligt ungdomarna består en bra miljö av fungerande möjligheter till hobbyverksamhet och goda trafikförbindelser, naturen samt bra grundläggande service såsom skolan, biblioteket och ungdomslokaler. Utöver dessa nämnde ungdomarna också säkerheten och människorna. Alla ungdomar ser jordklotets framtid som instabil och oroande. Ungdomarna berättade att de har diskuterat jordklotets framtid på flera olika forum såsom hemma, på skolan och på webben. Det har funnits olika uppfattningar särskilt om klimatgärningars påverkan. Ungdomarna upplever att de inte har fått tillräckligt med stöd av beslutsfattarna. Enligt ungdomarna förknippas humana värden såsom fred, demokrati och jämlikhet till ett jordklot där alla kan leva tillsammans. Ungdomarna ansåg att de kan påverka genom diskussioner, att föregå med gott exempel, sociala medier, att rösta, protester, direkta aktioner och medborgarorganisationer. Ungdomarna anser att alla – såväl beslutsfattare, inflytelserika personer som vanliga människor – bör ändra sitt beteende. Ungdomarna ville lämna följande meddelande till beslutsfattarna: ”Kom ihåg att lyssna på de unga eftersom vi är framtiden”.

I mötet med studerande på yrkesläroverket Spesia deltog fyra ungdomar som behöver personligt stöd till sina studier. Vi diskuterade jämlikhet och hur den syns och förverkligas i deras liv. På ungdomarnas initiativ fokuserade diskussionen på mobbning och diskriminering. Ungdomarna berättade att de hade varit utsatta för mobbning i grundskolan, en del i vissa årskurser, en del under så gott som hela grundskoletiden och även därefter. Vissa av ungdomarna ansåg att mobbningen var så väl dolt att lärarna inte märkte något. Mobbarna var andra barn och ungdomar. Många berättade att de även hade blivit mobbade av sina egna syskon. Ungdomarna ansåg att mobbningen hade sitt ursprung i att mobbarna själva mådde dåligt, hade lågt självförtroende och kände hat. Ingen av ungdomarna upplevde att de skulle ha fått hjälp med mobbningen trots att de berättade om det för de vuxna. Ungdomarna berättade att de hade fått stöd av sina kompisar. Ungdomarna berättade att de hade på något sätt kommit över mobbningen, men att mobbningen hade lämnat bestående sår. Alla ungdomar ansåg att deras självförtroende inte är det bästa. På den nuvarande skolan – där studerandena kallas för lysande stjärnor - hade ingen av ungdomarna blivit utsatt för mobbning. Som tips för hur ungdomarna ska kunna vara sig själva eller hur de vuxna skulle kunna hjälpa dem med det nämnde ungdomarna att peppa sig själv, att lyssna på musik, att acceptera andra och att prata om saker i stället för att ensam tänka på dem.

Vid mötet på Mannila daghem i Jyväskylä var 15 förskoleelever närvarande. Mötets tema var jämlikhet. Vi funderade på vad det betyder att alla barn är olika, men lika viktiga. Enligt barnen består jämlikhet bland annat av att man får leka olika lekar med olika barn. Barnen tyckte att jämlikhet betyder också att alla barn har olika familjer och att man får vara som man är. Barnen funderade på jämlikhet bland annat genom utseendet, namn, födelsetider och kön. Barnen är också medvetna om att olika människor tycker om olika saker, har olika hobbyer och leker olika lekar. Alla barn tyckte att det var bra att man var olika. Barnen tycker att ingen får mobbas eller lämnas utanför lekarna.

I mötet på Huhtasuo skola i Jyväskylä deltog sju barn från specialklassen som behöver särskilt stöd. Vi diskuterade jämlikhet och funderade på vad det betyder att alla barn är olika, men lika viktiga. Barnen berättade att människor kan tycka om olika saker och att människor ser olika ut vad gäller till exempel hudfärgen, hårfärgen eller kläderna. Människor rör sig också på olika sätt och vissa behöver hjälpmedel som till exempel glasögon. Barnen berättade att familjen, naturen, lek, hobbyer

och skolan är viktiga för dem. Det är även viktigt att man får hjälp av de vuxna och att barnen kan vara med i de beslut som rör deras eget liv, till exempel vad de vill bli när de är stora.

Möten med barn och unga (6 st.)

23.1.2020 Möte med barnskyddets erfarenhetsexperter

18.8.2020 Möte med representanter för Vasa ungdomsfullmäktige

20.10.2020 Förskoleelever på Tapiola daghem

5.11.2020 Möte med miljöministeriets PRAO-ungdomar om beredningen av klimatlagen

20.11.2020 Företrädare för elevrådsstyrelsen av Puistokatu daghemsskola

26.11.2020 Förskoleelever på Kukkumäki daghem

Insamling av information från barn som ett projekt av högskolepraktikanterna

Barnombudsmannens byrås högskolepraktikanter Karri Kekkonen och Tuomo Virtanen bad i september 2020 lågstadielever i Jyväskylä berätta sina tankar om och erfarenheter av corona. Barnen ombads berätta sina tankar på ett sätt som de själv fick välja samt att skriva en liten berättelse om vad bilden föreställer om de skickar in ritningar. Eleverna skickade in sammanlagt 117 ritningar eller skriftliga svar om corona. Vi mottog svar från tredjeklassare på Normaalikoulu, Puuppola skola och Puistokatu daghemsskola. Avsikten är att publicera ett separat verk om materialet under våren 2021.

Undersökningar, utredningar och skrivelser (13 st.)

Kiilakoski, T., Pekkarinen, E. & Salasuo, M. 2020. Jääkaappimagneetteja tulen ja jään maassa - Islannin mallia etsimässä (Kylskåpsmagneter i landet av eld och is - Sökandet efter den isländska modellen). Ungdomsforskningsnätverkets synpunkter 53. Helsingfors: Ungdomsforskningsföreningen & Ungdomsforskningsnätverket. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma53>. (på finska) Hämtad 12.12.2020.

Kääriälä, A.; Keski-Säntti, M.; Aaltonen, M.; Haikkola, L.; Huotari, T.; Ilmakunnas, I.; Juutinen, A.; Kiilakoski, T.; Merikukka, M.; Pekkarinen, E.; Rask, S.; Ristikari, T.; Salo, J.; Gissler, M. Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä (Finland som uppväxtmiljö till nästa generationen): Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi (Uppföljning av barn födda i Finland 1997 med en eller båda föräldrarna födda utomlands). Rapport 15/2020. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140741/URN_ISBN_978-952-343-582-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y (på finska)

Påjaktefterbarnetsbästa–Barnombudsmannensårsbok2020.Barnombudsmannensbyråspublicationer 2020:1. Jyväskylä: Barnombudsmannens byrå. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37295092/LAPS_vuosikirja-2020_SV.pdf/585ed472-8482-3538-a0f8-1a2ae5166b22/LAPS_vuosikirja-2020_SV.pdf?t=1589367932000. Hämtad 25.1.2021

Nyman, S. & Pekkarinen, E. 2020. Yhteiskunnallisesti aktiivisten nuorten kokema vähättely on uhka demokratialle (Förringning som samhällsligt aktiva ungdomar upplever är ett hot mot demokratin). Kolumn. Helsingin Sanomat, 29.6.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006555456.html> (på finska) Hämtad 10.1.2021.

Pekkarinen, E. 2020. Aina väärässä paikassa (Alltid på fel plats). Bloggpost av Stationens barn rf. <https://www.asemanlapset.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/blogikirjoitus-aina-vaarassa-paikassa> (på finska)

Pekkarinen, E., 2020: Lapsen oikeudet ja harrastustoiminta (Barnets rättigheter inom hobbyverksamhet). I P. Berg, K. Lehtonen & M. Salasuo (red.) ”Siitä on pikemminkin vaiettu.” ”Man har snarare hållit tyst om det.”) Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa (Om mobbning, diskriminering och osakligt bemötande av barn och unga inom motion och idrott). Helsingfors: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, 30–35. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkajulkaisut/kirjoituksia_kiusaamisesta_syrjinnasta_ja_epaasiallisesta_kohtelusta_web.pdf (på finska) Hämtad 7.1.2020.

Pekkarinen, E. 2020. Lasten oikeuksia pitää vaalia poikkeusoloissakin (Barnets rättigheter ska värnas om även under undantagsförhållanden, på finska). Vieraskynä. Helsingin Sanomat, 17.4.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006476806.html> (på finska) Hämtad 10.1.2021.

Pekkarinen, E. & Helander, M. 2020. Poikien ympärileikkaus loukkaa fyysistä koskemattomuutta ja lapsen oikeutta määrätä itsestään ja kehostaan (Manlig omskärelse kränker den fysiska integriteten och barnets rätt att bestämma över den egna kroppen). Kolumn. Helsingin Sanomat, 5.11.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007203273.html> (på finska) Hämtad 10.1.2021.

Pekkarinen, E. & Tuukkanen, T. (red.) 2020. Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (Jordklotets framtid och barnets rättigheter). Barnombudsmannens byrås publikationer 4:2020. Jyväskylä: Barnombudsmannens byrå. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/Maapallon+tulevaisuus+ja+lapsen+oikeudet-e.pdf/> (på finska) Hämtad 12.12.2020.

Tuukkanen, T. (red.) 2020. Barnbarometern 2020: "Sömn, mat, lek, kärlek och karameller, dryck" – Ett gott liv enligt 6-åringar. Barnombudsmannens byrås publikationer 2020:5. Jyväskylä: Barnombudsmannens byrå <https://lapsiasia.fi/lapsibarometri> (på finska) Hämtad 14.12.2020.

Tuukkanen, T. & Pekkarinen, E. 2020. Children's experiences of a good living environment and its future. Publiceringsprocessen pågår.

Tuukkanen, T. & Pekkarinen, E. 2020. "Luonto kuolee, jos roskataan" – Lasten ja nuorten käsitteitä hyvästä ympäristöstä ja maapallon tulevaisuudesta ("Naturen dör om vi skräpar ner" – Barn och ungas uppfattningar om en bra miljö och jordklotets framtid). I Pekkarinen, E. & Tuukkanen, T. (red.) Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (Jordklotets framtid och barnets rättigheter). Barnombudsmannens byrås publikationer 4:2020. Jyväskylä: Barnombudsmannens byrå. 68-85. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/Maapallon+tulevaisuus+ja+lapsen+oikeudet-e.pdf/> (på finska) Hämtad 12.12.2020.

Tuukkanen, T. & Pihlainen, P. 2020. Lapset ja maapallon tulevaisuus: ilmastoahdistuksesta ilmastotoivoon (Barn ioch jordklotets framtid: från klimatångest till klimathoppfullhet). Blogginlägg på webbplatsen lapsenoikeudet.fi. <https://www.lapsenoikeudet.fi/blogi/lapset-ja-maapallon-tulevaisuus/> (på finska)

Rundabordssamtal (1 st.)

26.10.2020 Samtal om framtida anstaltvård för barnskyddet.

Syftet med barnombudsmannens rundabordssamtal är att öka kunskapen, byta åsikter och god praxis samt hitta lösningar till problem. I oktober anordnade barnombudsmannen ett rundabordssamtal om framtida anstaltsvård inom barnskyddet. Evenemangets målsättning var ett förändrings- och lösningsorienterat samtal där lägesbilden preciseras och sådana faktorer identifieras som skulle kunna leda till hållbara ändringar i strukturerna, förfaringssätten och verksamhetskulturen av barnskyddets anstaltvård. Representanter för sammanlagt 20 olika aktörer deltog i samtalet – såväl erfarenhetsaktörer som företrädare för barnskyddsanstalter, kommuner, organisationer, tillsynen och olika statliga förvaltningsområden. Under samtalet identifierades utmaningar på fältet från utmattade arbetstagaren och ungdomar som blir utan hjälp till bristen på lämpliga tjänster i rätt tid, bristen på förebyggande tjänster och bättre samarbete mellan de olika tjänsteområdena. Lagstiftningen om begränsande åtgärder diskuterades; en del av deltagarna ansåg att lagstiftningen är otillräcklig, medan en del ansåg att det saknas kunskap att tillämpa lagstiftningen. Under samtalet efterlystes nationell ledning samt en politiskvilja att förbättra barnskyddet.

Medborgarkontakter (463 st.)

Barnombudsmannen har inte behörighet att ta ställning till enskilda barns och familjers ärenden och ombudsmannen kan inte heller behandla klagomål eller besvär. Byråkontakts dock hundratal gånger per år både i enskilda barns och familjers ärenden och i mer allmänna ärenden om missförhållanden i samhället som gäller barn och ungdomar. Trots att barnombudsmannen ofta hänför de som tar kontakt till den behöriga myndigheten är medborgarkontakterna ett sätt att få information om barn och ungas ställning och om fenomen som berör dem.

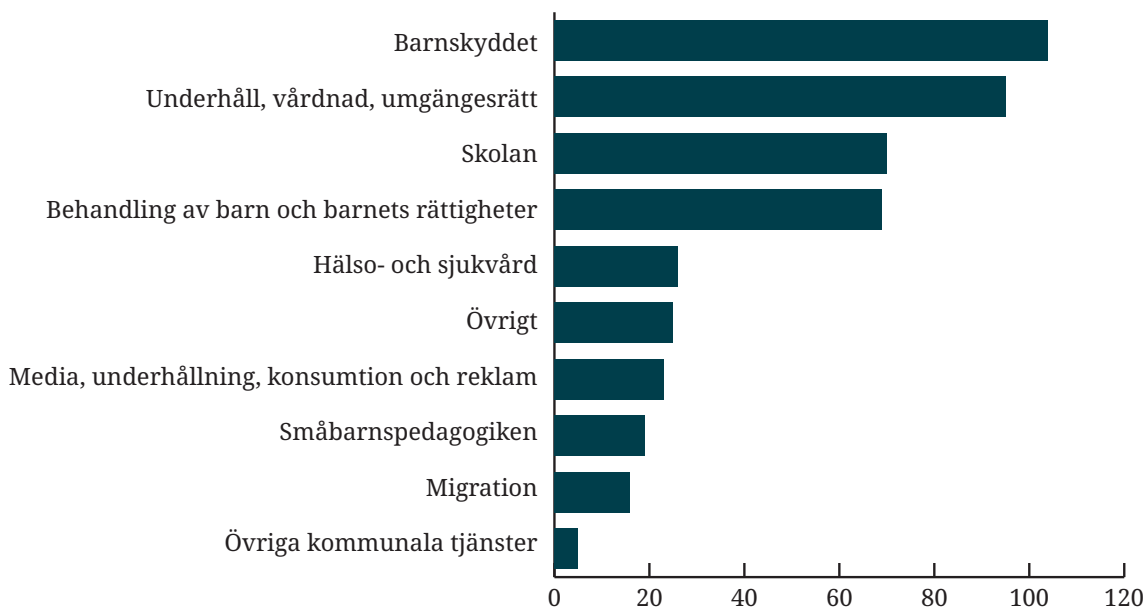

Bild 3: Medborgarkontakter vid barnombudsmannens byrå per ämnesområde år 2020. De mottagna kontakterna registrerades enligt huvudsakligt ämnesområde. De ämnesområden om vilka antalet kontakter var färre än fem ingår inte i bilden.

År 2020 kontaktades barnombudsmannen sammanlagt 463 gånger. Cirka en fjärdedel av kontakterna (84 st.) handlade om Covid-19-pandemin. Jämfört med året innan minskade antalet kontakter med ungefär en fjärdedel. De vanligaste sätten att ta kontakt var via e-post och per telefon. Största delen av kontakterna kom in från föräldrar, mor- och farföräldrar samt andra närstående till barnen. År 2020 gällde kontakterna oftast barnskyddet (104 st.). Tyngdpunkten av kontakter som gällde barnskydd låg på utmaningarna med samarbete med myndigheterna samt erfarenheterna av att anstaltvården inte fungerar. Pandemin lyfte fram rätten av barn som vårdas utom hemmet att träffa sina närstående. Den näst vanligaste typen av kontakter gällde vårdnad, underhåll och umgängesrätt (95 st.), där tyngdpunkten låg på barnets rätt att träffa och hålla kontakt med sina närstående och föräldrarnas upplevd alienation. Det mottogs ungefär lika många kontakter som gällde skolan (70 st.) och barnens bemötande och rättigheter (69 st.). Kontakter som gällde skolan innehöll frågor om anordnandet av distansundervisning både från föräldrar och skolpersonal. Flera kontakter handlade också om anordnandet av skolbespisningen under undantagsperioden. Som tidigare år mottogs frågor om skolskjutsar och stängning av skolor. Det mottogs ungefär lika många

kontakter som gällde hälsovården (26 st.) samt media, underhållning, konsumtion och reklam (23 st.) och småbarnspedagogik 19 st.). Undantagsperioden märktes i kontakterna som gällde bland annat coronatesting av barn, anordnandet av barnens terapier under undantagsperioden samt frågor om begränsningar på mödravårdssjukhus. Kontakter om media, underhållning och reklam visade bland annat de vuxnas oro över program och reklam som är olämpliga för barn. Kontakter om småbarnspedagogiken handlade till exempel om barnets rätt till småbarnspedagogik och anordnandet av småbarnspedagogiken under undantagsperioden.

3. Skapar nätverk och kontakter mellan olika aktörer

Barnombudsmannadelegationen

Enligt lagen ska barnombudsmannen bistås av en barnombudsmannadelegation som utnämns av statsrådet för en femårsperiod. Den nuvarande delegationen utnämndes 1.12.2019 och fortsätter sitt arbete fram till 30.11.2024. Delegationen bistår barnombudsmannen i främjandet av barns ställning och rättigheter samt myndighetssamarbetet med anknytning till detta. Delegationens medlemmar representerar på ett mångsidigt sätt olika yrkes- och förvaltningsområden, den regionala och lokala nivån samt organisationsfältet.

Under 2020 hade barnombudsmannadelegationen fyra möten: 13.1.2020, 18.5.2020, 24.8.2020 och 9.11.2020. Under det första mötet 13.1.2020 presenterades resultaten av enkäten för ledamöterna i den föregående barnombudsmannadelegationen. Syftet med enkäten var att kartlägga delegationens verksamhet och utvecklingsområdena. Enkäten besvarades av 21 respondenter. Enligt enkäten hade man ansett att den mest lyckade verksamhetsformen var samarbetet mellan de nationella aktörerna samt uppföljningen och bedömningen av den nationella utvecklingen, medan uppföljningen och bedömningen av den internationella utvecklingen och upprättande av utlåtanden och propositioner ansågs som mindre lyckade. Under mötet presenterades även barnombudsmannens femårsstrategi och verksamhetsplan för år 2020. Eftersom det var det första mötet av den nuvarande barnombudsmannadelegationen höll alla ledamöter och suppleanter på plats ett kort anförande om deras egna och sin bakgrundorganisations förväntningar på barnombudsmannadelegationens arbete. Under mötet efterlystes en föregripande och framåtblickande barnpolitik. Barnpolitiken måste kopplas till samhällsdebatten, beakta de stora samhälleliga förändringarna och baseras på forskningsdata.¹⁵⁸

Temat för årets andra möte 18.5.2020 var Covid-19-pandemins inverkan på och konsekvenser för barn ur varje institutions synvinkel samt bedömning av framtiden utgående från nuläget. Ledamöterna hade besvarat frågan på förhand och höll korta anföranden under mötet. Under samtalet lyfter olika praktiska problem fram vad gäller kommunernas bärkraft, permitteringar av yrkespersoner inom barn-, ungdoms- och familjearbete, anordnandet av måltider, familjens ökade betydelse och ökad

¹⁵⁸ <https://lapsiasia.fi/sv/-/barnens-framtid-i-centrum-av-barnpolitiken>. Hämtad 13.12.2020.

ojämlikhet. Ledamöterna diskuterade i synnerhet osäkerheten och utmattningen och man betonade vikten av en gemensam lägesbild. Som en lösning erbjöds både gammalt och nytt. Bedömning av konsekvenserna för barn, gränsöverskridande samarbete och innovationer hjälper till i beslutsfattandet. Hänvisning till tjänster samt trygghet och omformning av tjänster sågs som ett sätt att stärka familjernas ställning och minska risken för utanförskap. Vid sidan av fungerande kommunikation och information ansågs det vara viktigt att arbeta för positiva verkningar för barn, unga och familjer. Genom att inge hopp och en tro på framtiden kan man återställa bristande förtroende.¹⁵⁹

Temat för årets tredje möte 24.8.2020 var den nationella barnstrategin och dess beredning. Inledande anföranden på mötet hölls av generalsekreteraren för den nationella barnstrategin Johanna Laisaari och jurister Esa Iivonen och Kirsi Pollari som berett strategins rättsliga grund. Ledamöterna hade ombetts lämna skriftliga svar på förhand på frågan om utmaningar i tillgodoseendet av barnets rättigheter ur synvinkeln av sin egen institution eller bransch samt förväntningar på hur barnstrategin skulle kunna hjälpa lösa dessa problem. Det fanns olika uppfattningar, men den röda tråden var att barnstrategin ska visa vägen till minskning av ojämlikheten och ökning av jämlikhet vad gäller jämlik tillgång till utbildning, det osammanhängande tjänstesystemet, förebyggande av utanförskap och utformning av verksamhetskulturer. Våld, intressekonflikter, ensamhet och en trygg uppväxtmiljö togs upp i flera av svaren. Bedömning av konsekvenserna för barn och förstärkning av den kunskapsbas som behövs för bedömningen efterlystes.

Temat för årets fjärde möte 9.11.2020 var jordklotets framtid och barnets rättigheter. Under mötet presenterades de viktigaste resultaten av det nya verket Jordklotets framtid och barnets rättigheter. Anföranden hölls av specialforskare Terhi Tuukkanen, ungdomarnas klimatdelegat Emma Sairanen, senior forskare Niina Meriläinen och forskare Mikko Piispa. Ledamöterna hade ombetts lämna skriftliga svar på förhand om hur frågor om miljöns tillstånd och jordklotets framtid syns i det egna förvaltningsområdet; hurdana lösningar respondenten anser vara viktigast för att barnets rätt till en ren miljö skulle kunna tillgodoses samt hurdana lösningar respondenten anser vara viktigast för att barnets rätt att påverka miljöns tillstånd skulle kunna tillgodoses. I svaren och anförandena betonades vikten av en stark lagstiftning, bedömning av konsekvenserna för barn och utbildning i miljöfrågor. Delegationens lösningsförslag har sammanfattats i sidan 14.

159 <https://lapsiasia.fi/sv/-/barnombudsmannadelegationen-diskuterade-coronakrisens-inverkan-pa-barn-> Hämtad 13.12.2020.

Barnombudsmannadelegationens sammansättning

(personliga suppleanter inom parentes)

Ordförande Barnombudsmannen **Elina Pekkarinen**

Vice ordförande Specialforskare **Terhi Tuukkanen**, barnombudsmannens byrå

Sekretare Överinspektör **Katja Mettinen**, barnombudsmannens byrå

Ledamöter

Socialråd **Marjo Malja**, social- och hälsovårdsministeriet
(Specialsakkunnig **Janne Savolainen**, arbets- och näringsministeriet)

Direktör **Henni Axelin**, undervisnings- och kulturministeriet
(Överarkitekt **Antti Autio**, miljöministeriet)

Lagstiftningssekreterare **Katja Kuuppelomäki**, utrikesministeriet
(Polisinspektör **Miia Lehtinen**, inrikesministeriet, fr.o.m. 1.8.2020 polisinspektör Sami Ryhänen)

Konsultativ tjänsteman **Markku Mölläri**, finansministeriet
(Utvecklingsdirektör **Tiina Ristikari**, Självständighetsjubileets barnstiftelse ITLA)

Lagstiftningsråd **Outi Kemppainen**, justitieministeriet
(Programråd **Sirpa Kekkonen**, statsrådets kansli)

Undervisningsråd **Kati Costiander**, Utbildningsstyrelsen
(Direktör **Anja Peltonen**, Konkurrens- och konsumentverket)

Ledande expert **Jukka Mäkelä**, Institutet för hälsa och välfärd
(Chef för juridiska enheten **Mia Helle**, Folkpensionsanstalten)

Överdirektör **Mikael Luukanen**, Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland
(Specialsakkunnig **Lauri Palsa**, Nationella audiovisuella institutet)

Polisinspektör **Pekka Heikkinen**, Polisstyrelsen
(Direktör **Tirsa Forssell**, Migrationsverket)

Direktör **Harri Peltoniemi**, Nationella centret för utbildningsutvärdering
(Forskningsprofessor **Kristiina Huttunen**, Statens ekonomiska forskningscentral)

Verksamhetsledare **Hanna Heinonen**, Centralförbundet för barnskydd rf
(Styrelseledamot **Katri Malmi**, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf)

Ledande expert **Esa Iivonen**, Mannerheims Barnskyddsförbund rf
(Forskardoktor **Antti Malinen**, Finländska sällskapet för barndomsforskning rf)

Styrelseledamot **Elias Vartio**, Handikappforum rf
(Sekreterare **Peter Csonka**, Barnläkarföreningen i Finland rf)

Direktör **Mirella Huttunen**, Finlands UNICEF
(Utvecklingschef **Jarkko Lahtinen**, Kommunförbundet)

Byråns expertmedlemmar (16 st.)

Nätverket för koordinationsprojektet DINO (projekt för att utveckla demokrati- och människorättsfostran och främja ungas delaktighet), justitieministeriet

Nätverket mot FGM (könsstympning av flickor och kvinnor)

Människorättsdelegationen, Människorättscentret

Parlamentariska kommittén för den nationella barnstrategin

Expertgruppen för enkäten Hälsa i skolan, Institutionen för hälsa och välfärd

Styrgruppen för projektet Fråga och lyssna, Institutet för hälsa och välfärd

Styrgruppen för verkställigheten av Lanzarotekonventionen

Arbetsgruppen för hederpriset med anknytning till barnets rättigheter, Finlands Unicef

Nationellt nätverk för kommunikation om barnets rättigheter, Centralförbundet för Barnskydd

Styrgruppen för genomförandet av En barndom utan våld, Institutet för hälsa och välfärd

Styrgruppen för projektet Barnahus Finland

Delegationerna vid Centralförbundet för barnskydd rf

Styrgruppen för pilotprojektet för ett bedömningsverktyg för främjande av barns rätt till delaktighet, justitieministeriet

Nationell expertgrupp för tvärvetenskaplig barnskyddsforskning, Institutet för hälsa och välfärd

Justitieministeriets samarbetsnätverk för dataskyddsansvariga, gruppen Övriga myndigheter

Utbildnings för alla-forum, undervisnings- och kulturministeriet

Under 2020 bekräftades finansieringen för två samarbetsprojekt:

Strengthening National Child Participation Frameworks and Action in Europe. Huvudsökande: Justitieministeriet. Finansieringskälla: EU Rights, Equality and Citizenship Programme

Lainsäädännön vaikutukset hiljaisiin toimijoihin: riittämättömästä tietoperustasta osallistaviin ratkaisuihin (Lagstiftningens konsekvenser för tysta aktörer: från en otillräcklig kunskapsgrund till delaktighetslösningar). Huvudsökande: Helsingfors universitet. Finansieringskälla: Rådet för strategisk forskning.

Evenemang anordnade av barnombudsmannen (5 st.)

- 28.1.2020 Kuka kelpaa työelämään? (Vem duger i arbetslivet?) Ombudsmännens frukostmöte med journalister. Jämställdhetsombudsmannens, diskrimineringsombudsmannens & barnombudsmannens byråer. Helsingfors.
- 4.3.2020 Publiceringstillfälle av fotografiet av barnombudsmannen Tuomas Kurttila. Jyväskylä.
- 27.10.2020 Publiceringstillfälle av boken Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (Jordklotets framtid och barnens rättigheter). Online.
- 20.11.2020 Barnens flaggdag på Puistokatu barnhemsskola. Statsrådets kansli, den nationella barnstrategin & barnombudsmannens byrå. Jyväskylä.
- 10.12.2020 Publiceringstillfälle av Barnbarometern. Online.

Framträdanden (52 st.)

- 14.1.2020 Isyys ja lapsen oikeudet (Faderskap och barnets rättigheter). Slutseminarium för projektet Isän näköinen (Liknar sin far). Miessakit rf & Settlementförbundet. Jyväskylä.
- 15.1.2020 Programdelen av insamlingen Gemensamt ansvar. Ung 2020. Tammerfors.
- 17.1.2020 Lapsen oikeudet terveydenhuollossa (Barnets rättigheter i hälsovården). Nationellt möte av barnklinikers överläkare. Helsingfors.
- 20.1.2020 Ajankohtaisia aiheita lapsiasiavaltuutetun pöydällä (Aktuella ämnen på barnombudsmannens bord). Maanantaiseura. Helsingfors.
- 24.1.2020 Kohtaamisia, ohituksia ja törmäyksiä – koulun velvollisuudet, lapsen ja vanhempien vapaudet (Möten, förbiseenden och krockar – skolans skyldigheter, barnets och föräldrarnas friheter). Debatt. Mässan Educa2020. Helsingfors.
- 25.1.2020 Hyvinvoiva oppimisympäristö luodaan yhdessä! (En god lärandemiljö skapas tillsammans!) Diskussionstillfälle. Lärarutbildningsforum. Mässan Educa2020. Helsingfors.
- 25.1.2020 Kurahousupuheesta aitoon osallisuuteen – päiväkotibarometrin tulokset (Från snack om galonbyxor till genuin delaktighet – resultaten av barnhemsbarometern). Finlands Föräldraförbund & Förbundet Hem och Skola. Mässan Educa2020. Helsingfors.
- 30.1.2020 Children in focus: Talking and listening to children. Åbo universitet. Åbo.
- 1.2.2020 Barnets rättigheter. Norra Finlands lärardagar.
- 3.2.2020 Vanhemmuus, lapset ja nuoret NYT (Föräldraskap, barn och unga NU). Jyväskylän talvi. Jyväskylä.
- 7.2.2020 Uskonto ja lapsen oikeudet (Religion och barnets rättigheter). Seminarium Jäähyväiset hengelliselle väkivallalle (Adjö till religiöst våld). Stödföreningen för religioners offer rf. Helsingfors.
- 25.2.2020 Lasten ja nuorten unelmat (Barn och ungas drömmar). Evenemanget Suomi Areena goes eduskunta. Helsingfors.
- 3.3.2020 Rundabordssamtal vid publiceringstillfället av utredningen av familjeåterföringar. Diskrimineringsombudsmannen. Helsingfors.

- 3.3.2020 Lapsenhuoltolain uudistus – erotilanteiden konfliktit ja väkivallan huomiointi (Reform av barnskyddslagen –konflikter vid skilsmässor och beaktande av våld). Arbetsmöte, Förbundet för mödra- och skyddshem. Sibbo.
- 6.3.2020 Inledande anförande. Frukostmöte, STTK, Kvinnodagen. Helsingfors.
- 28.4.2020 Lapset ja kriisi (Barn och krisen). Riksdagsledamot Emma Karis webinarium God barndom efter corona. Online.
- 14.5.2020 Yhteiskunta (Samhälle). Republikens president Sauli Niinistös diskussioner i Gullranda. Online.
- 27.5.2020 Miten tästä eteenpäin? (Hur kommer vi vidare?) Webinarium Lastensuojelua poikkeusoloissa (Barnskydd under undantagsförhållanden). Centralförbundet för Barnskydd. Online.
- 3.6.2020 Inledande anförande. Debatt om säkerheten av tävlingsidrott och hobbyverksamhet. Undervisnings- och kulturministeriet. Online.
- 24.6.2020 Koronapandemia ja lapset (Koronapandemin och barn). Publiceringstillfälle av rapporten av coronaarbetsgruppen vid den nationella barnstrategin. Helsingfors.
- 21.8.2020 Rundabordssamtal, Alko. Covid-19-pandemian vaikutukset päihteidenkäyttöön (Covid-19-pandemins inverkan på rusmedelsbruk). Online.
- 3.9.2020 Alaikäinen terveydenhuollossa – päätöskykyyn perustuvat toimintamallit Kanta-palveluissa (Minderårig i hälsovården – verksamhetsmodeller som baseras på förmågan att fatta beslut i Kanta-tjänsterna). Utbildningstillfälle av Institutet för hälsa och välfärd och Folkpensionsanstalten. Online.
- 4.9.2020 Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (Jordklotets framtid och barnets rättigheter). Ungdomspolitiskt morgonkaffe: ungdomars klimatpåverkan. Allians rf. Online.
- 15.9.2020 Lapsen oikeus tulevaisuuteen (Barnets rätt till en framtid). Höstseminarium av Helsingfors församlingars ungdomsarbete. Online.
- 17.9.2020 Krisens verkningar med speciellt fokus på barnskydd, barns rättigheter och långtidseffekter. Barn och familjers sociala problem i coronakrisens kölvatten – hur förbereder vi oss? Webinarium. Finlands Kommunförbund rf. Online.
- 18.9.2020 Paneldiskussion om hur corona påverkar barnens fritidsintressen och fritid. Personaldag för Helsingfors stads kultur- och fritidssektor. Online.
- 22.9.2020 Kidmove – nycklar till god coachingpraxis. Kidmove-projektet. Online.
- 25.9.2020 Paneldiskussion ”Maskin takaa – mitä meille tapahtuu?” (”Bakom masken – vad händer för oss?”). Biskopsvisitation hos Jyväskylän församling. Jyväskylä.
- 29.9.2020 Lapsen oikeus äidinmaitoon, vanhempien oikeus tukeen (Barnets rätt till modersmjölk, föräldrarnas rätt till stöd). Amningsveckans seminarium. Amningshjälpen rf. Helsingfors.
- 29.9.2020 Toteutuuko lapsen oikeus tulevaisuuteen? (Förverkligas barnets rätt till en framtid?) Nationella barnskydds dagar. Centralförbundet för Barnskydd. Helsingfors.
- 1.10.2020 Krävande särskilt stöd – uppfylls barnets rättigheter? Nationellt VIP-webinarium. Undervisnings- och kulturministeriet & Utbildningsstyrelsen. Online.
- 5.10.2020 Toteutuuko maaseudun lasten oikeus koulutukseen? (Tillgodoses barnens rätt till utbildning på landsbygden?) Möte med landsbygdspolitiska rådet. Online.

- 19.10.2020 De grönas riksdagsgrupps rundabordssamtal om barn- och familjepolitiken. Online.
- 22.10.2020 Lapsen oikeus katsomuskasvatukseen (Barnets rätt till åskådningsfostran). Symposium om åskådningsfostran. Helsingfors universitets pedagogiska och teologiska fakultet, Östra Finlands universitets teologiska fakultet, Kyrkostyrelsen, Ebeneser-stiftelsen, Ung kyrka rf, Fokus rf, Helsingfors kyrkliga samfällighet, Helsingfors ortodoxa församling, Seurakuntaopisto, Uskonnon, katsomuksen ja kasvatuksen tutkimusseura samt yrkeshögskolan Diakonia. Online.
- 22.10.2020 Dialog i undantagsperioden ”Haavoittavissa olosuhteissa elävien lasten ja nuorten elämä nyt ja tulevaisuudessa” (Livet nu och i framtiden för barn och unga i sårbara situationer). Pesäpuu rf och Stiftelsen Dialogpaus. Online.
- 29.10.2020 Lasten oikeudet tuen järjestämisessä (Barnens rättigheter vid anordnandet av stöd). Tukea tuen järjestäjille / Johtamalla ja kehittämällä kohti inklusiivista koulua III (Stöd till stödanordnarna / Styrning och utveckling mot en inklusiv skola III). Institutet för utbildningsledning, Jyväskylä universitet. Online.
- 30.10.2020 Lapsen oikeudet ja ihmiskaupan vastainen työ (Barnets rättigheter och arbete mot människohandel). Workshop: Ihmiskauppa, lapset ja tasa-arvo (Människohandel, barn och jämlikhet). Justitieministeriet. Online.
- 2.11.2020. Kuka kuulee mua? (Vem hör mig?) Paneldiskussion. Kuka kuulee mua? (Vem hör mig?) Seminarium ”Lapsen kuuleminen väkivaltaa tai sen uhkaa sisältävässä ero- tai huoltoriidassa” (Hörande av barn vid skilsmäso- eller vårdnadstvister som inkluderar våld eller hot av våld). Förbundet för mödra- och skyddshem. Helsingfors.
- 5.11.2020 Leikki lapsen oikeutena (Lek som barnets rättighet). Seminarium ”Hyvinvointia leikistä” (Lek gör gott). Mannerheims Barnskyddsförbunds Lekdagnätverk. Helsingfors.
- 18.11.2020 Lasten tasavalta (Barnens republik). Evenemang: Inspelning av programmet Lasten tasavalta (Barnens republik). Yle. Tammerfors.
- 19.11.2020 Prisutdelningstal. Utdelning av Finlands UNICEF:s utmärkelse Förespråkare för barnets rättigheter. Grankulla.
- 19.11.2020 Yhteen veto päivän keskusteluista (Sammanfattning av dagens samtal). Lapset, korona ja talous – Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä (Barn, korona och ekonomi–Aktualitetsdagen om barnets rättigheter). Mannerheims barnskyddsförbund, finansministeriet & barnombudsmannens byrå. Helsingfors.
- 20.11.2020 Mottagning av Sjukhusclownernas NENÄTYS 2020-pris. Online.
- 24.11.2020 Lapsen oikeudet ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kerättävän tietopohjan puutteet (Barnets rättigheter och bristerna i kunskapsbasen om våld mot barn). Styrgruppen för förebyggande av våld mot barn. Institutet för hälsa och välfärd. Online.
- 26.11.2020 Kiusaamisen ehkäisy ja lapsen oikeudet (Barnets rättigheter och förebyggande av mobbning). Minister Anderssons parlamentariska rundabordssamtal om förebyggande av mobbning. Undervisnings- och kulturministeriet. Online.
- 26.11.2020 Nuorten väkivalta, rikollisuus ja lapsen oikeudet (Ungas våldsamma beteende och kriminalitet och barnets rättigheter). Minister Saarikkos rundabordssamtal om förebyggande av våld och ungdomsbrottslighet. Undervisnings- och kulturministeriet. Online.
- 26.11.2020 Seuraavan sukupolven asema lapsen oikeuksien näkökulmasta (Ställningen av följande generationen ur perspektivet för barnets rättigheter). Publikationstillfälle av verket

Suomi seuraavan sukupolven kasvu ympäristönä (Finland som uppväxtmiljö till nästa generationen). Institutet för hälsa och välfärd Helsingfors.

- 26.11.2020 Lasten etujen toteutuminen päätöksenteossa (Tillgodoseende av barnens bästa vid beslutsfattande). Mäntsälä idéforum för barn- och familjefrågor. Mäntsälä kommun. Online.
- 30.11.2020 Koulutuksen suuntaviivoja lapsen oikeuksien näkökulmista (Riktlinjer för utbildningen ur perspektiven för barnets rättigheter). Minister Ohisalos diskussion om riktlinjerna för utbildningen. Online.
- 1.12.2020 Lapsivaikutusten arviointi lapsen äänen esiin tuojana (Bedömning av inverkan på barn för att göra barns röst hörda). Seminarium ”Huoltokiista ja erityislapsi” (”Vårdnadstvist och barn med särskilda behov”). Yhden Vanhemman Perheiden Liitto rf. Online.
- 1.12.2020 Miten edistää lapsen oikeuksia liikunnassa ja urheilussa? (Hur främja barnets rättigheter inom motion och idrott?) Barnets rättigheter och motion - Temaseminarium om etiska frågor inom idrotten. Delegationen för etiska frågor inom idrotten & undervisnings- och kulturministeriet. Online.
- 3.12.2020 Miksi onnistumisista puhuminen on tärkeää? (Varför är det viktigt att prata om framgångar?) Publiceringstillfälle av resultaten för Onnistumisen tekijät (Framgångsfaktorer). Forskningsprojektet Onnistumisen tekijät, yrkeshögskolan Metropolia. Online.

Videoframträdanden (8 st.)

- 18.5.2020 Video om årsboken, ”Lapsella on oikeus” (”Barnet har rätt”). Även på YLE:s kanaler i augusti 2020.
- 8.6.2020 Videointervju om barnens delaktighet. Alliansens webbutbildning om delaktighetsmetoderna för yrkespersoner inom ungdomsarbetet.
- 27.10.2020 Hälsning till förskoleeleverna på Jyväskylän stads Tapiola daghem. Publiceringstillfälle av boken Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet (Jordklotets framtid och barnets rättigheter).
- 28.10.2020 Kampanjen Du får drömma! Lapsenoikeudet.fi
- 4.11.2020 Lasten hyvinvointi (Barnens välfärd), Pienet pohjalaiset päihde- ja mielenterveyspäivät. Föreningen för förebyggande rusmedelsarbete EHYT rf.
- 12.11.2020 Publicering av vinnaren av tävlingen Sinun tarinasi on meidän juttumme (”Din historia är vår grej”). Barnombudsmannens hälsning till lokaltidningarna Nyhetsmediernas förbund.
- 20.11.2020 Morgonsamling under Veckan för barnets rättigheter på finska och svenska. Lapsenoikeudet.fi
- 10.12.2020 Hälsning till förskoleeleverna på Jyväskylän stads Kukkumäki daghem. Publicering av Barnbarometern.

Möten med intressentgrupper och besök (60 st.)

- 8.1.2020 Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus (Utbildning i demokrati och mänskliga rättigheter). Tuija Kasa, Helsingfors universitet. Jyväskylä.
- 23.1.2020 Uskot-forum (Religioner). Helsingfors.
- 23.1.2020 Alkos samhällsrelationer. Helsingfors.
- 23.1.2020 Osallisuuden aika ry. Helsingfors.
- 5.2.2020 Finlands Röda Kors, de ungas skyddshus. Jyväskylä.
- 6.2.2020 Riksdagens justitieombudsmans kansli. Helsingfors.
- 6.2.2020 Adoptionsfrågor. Helsingfors.
- 6.2.2020 Finlands olympiska kommitté. Helsingfors.
- 6.2.2020 Nätverket för Finlands somaliska yrkespersoner inom social- och hälsovården. Helsingfors.
- 7.2.2020 Centralförbundet för Barnskydd. Helsingfors.
- 10.2.2020 Nationellt kommunikationsnätverk för barnets rättigheter. Helsingfors.
- 18.2.2020 Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE.
- 20.2.2020 Dataombudsmannen. Helsingfors.
- 24.2.2020 Våra gemensamma barn rf & Specialvårdorganisationernas förbund EHJÄ rf. Helsingfors.
- 24.2.2020 Migrationsverket. Helsingfors.
- 25.2.2020 Biträdande borgmästare Sanna Vesikansa. Helsingfors.
- 28.2.2020 Arbetsgruppen för den nationella barnstrategin. Helsingfors.
- 28.2.2020 Konkurrens- och konsumentverket. Helsingfors.
- 2.3.2020 Nationella centret för utbildningsutvärdering NCU & Finlands Dövas Förbund. Helsingfors.
- 3.3.2020 Finlands centrum för etik inom idrotten FCEI rf. Helsingfors.
- 6.3.2020 Konestiftelsen. Helsingfors.
- 9.3.2020 HUS Enheten för rättspsykologi för barn och unga. Helsingfors.
- 9.3.2020 Småbarnspedagogikens Lärarförbund SLF rf. Helsingfors.
- 17.3.2020 Undervisnings- och kulturministeriet & Nationella audiovisuella institutet KAVI. Online.
- 17.3.2020 Finlands Röda Kors, situationen med de ungas skyddshus. Telefonsamtal.
- 23.3.2020 Kyrkostyrelsen, familjefrågor. Online.
- 30.3.2020 Social- och hälsovårdsministeriet, Institutionen för hälsa och välfärd, den nationella barnstrategin, lägesbilden för barnskyddet. Online.
- 31.3.2020 Pesäpuu ry. Kirahvi- ja Salapoliisitoiminta. Online.
- 16.04.2020 Kyrkostyrelsen, familjefrågor. Online.

17.4.2020 Finlands Psykologförbund. Online.

20.4.2020 Valvira. Online.

20.4.2020 Tillsynen av att de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna. Online.

23.4.2020 Social- och hälsovårdsministeriet, Institutionen för hälsa och välfärd, den nationella barnstrategin, lägesbilden för barnskyddet. Online.

23.4.2020 Beredningen av en äldreombudsman. Justitieministeriet. Online.

24.4.2020 Ungdomsfrågor och forskningsbehov. Undervisnings- och kulturministeriet. Online.

28.4.2020 Programmet mot människohandel. Justitieministeriet. Online.

28.4.2020 Kyrkostyrelsen, familjefrågor. Online.

13.5.2020 Barnets rätt till teckenspråk. Justitieministeriet. Online.

20.5.2020 Social- och hälsovårdsministeriet, Institutionen för hälsa och välfärd, den nationella barnstrategin, lägesbilden för barnskyddet. Online.

2.6.2020 Microsoft. Online.

4.6.2020 Stödsstiftelsen för barn och ungdomar med funktionsnedsättning Vamlas. Online.

21.8.2020 Direktör för statens skolhem Matti Salminen. Helsingfors.

26.8.2020 Landsbygdspolitiska rådet. Online.

27.8.2020 Social- och hälsovårdsministeriet, Institutionen för hälsa och välfärd, den nationella barnstrategin, lägesbilden för barnskyddet. Online.

31.8.2020 Jämlikhetsombudsmannen. Online.

18.9.2020 Advokat Mirjam Araneva, familjevårdsfrågor. Online.

18.9.2020 Marjo Alatalo & Satu Tuhkanen. Verksamhetsmodellen för HUS barnskydd. Online.

23.9.2020 Diskrimineringsombudsmannen, jämlikhetsombudsmannen och HEUNI:s direktör. Online.

28.9.2020 Självständighetsjubileets barnstiftelse ITLA & den nationella barnstrategin. Online.

9.10.2020 Beredning av barn- och ungdomspolitiska programmet av de Gröna. Online.

22.10.2020 Parisuhdekeskus Kataja. Online.

23.10.2020 Rättigheterna av barn med funktionsnedsättningar och aktuella frågor. Människorättscentret. Online.

29.10.2020 Olycksutredningscentralen. Barn och corona. Online.

3.11.2020 Barnkultur i Jyväskylä. Jyväskylä stad. Online.

6.11.2020 Insamling av information från glesbygden. Centralförbundet för Barnskydd. Online.

6.11.2020 Landsbygdspolitiska rådet, Skärgårdsdelegationen, Olli Lehtonen, Pauli Rautiainen & Sami Tantarimäki. Online.

9.11.2020 Projektet Nuorten oikeudet ja asema sijaishuollossa (NOJA) (Ungdomars rättigheter och ställning vid placering utom hemmet). Centralförbundet för Barnskydd. Helsingfors.

- 23.11.2020 Diskrimineringsombudsmannen, jämlikhetsombudsmannen och HEUNI:s direktör. Online.
- 8.12.2020 Direktör för statens skolhem Kaisa Lepola. Online.
- 14.12.2020 Lapsia koskeva kehittäminen ja tiedontuotanto (Utveckling och informationsproduktion som berör barn). Institutet för hälsa och välfärd, ITLA & den nationella barnstrategin.

Internationella seminarier och möten med intressentgrupper (8 st.)

- 16.1.2020 Nordiskt Barnforum. Nordiska ministerrådet. Köpenhamn, Danmark.
- 11.–14.2.2020 Besök för att bekanta sig med Islandsmodellen. Reykjavik, Island.
- 6.5.2020 Nordiskt Barnombudsmannamöte. Online.
- 1.7.2020 Sakkunnigintervju för projektet Health Emergency Response in Interconnected Systems (HERoS). Biträdande professor Yiannis Kyratsis Vrije, Universiteit Amsterdam. Online.
- 21.–22.9.2020 ENOC Online Seminar on CRIA. Nätverksmöte för europeiska barnombudsmöän om bedömningen av konsekvenserna för barn. Online.
- 3.11.2020 A Collapsing Planet: The Impact of Climate Change on Children's Health 3.11.2020. Global Child Forum. Online.
- 12.11.2020 Nordic pre-meeting. Förhandsmöte med de nordiska barnombudsmännen. Online.
- 16.–18.11.2020 ENOC 24th Annual Conference & General Assembly. Online.

Veckan för barnets rättigheter

Barnombudsmannen anordnade tillsammans med statsrådets kansli och den nationella barnstrategin en flagghissning för att fira den första etablerade flaggdagen på dagen för barnets rättigheter 20.11.2020. Flaggan hissades på Puistokatu daghemsskola i Jyväskylä under högtidliga former på morgonen kl. 8 av generalsekreteraren för beredningen av den nationella barnstrategin Johanna Laisaari och Jyväskylä stadsdirektör Timo Koivisto. I evenemanget deltog också elevernas representanter Saimi Harju och Samuel Kähäri, barnombudsmannen Elina Pekkarinen samt rektor Antti Tikkanen och lärare Marjut Turunen från Puistokatu daghemsskola. Videohälsningar till barn och unga från republikens president Sauli Niinistö, riksdagens talman Anu Vehviläinen och statsminister Sanna Marin ingick också i det direktsända evenemanget. Även Elastinen deltog i morgonens videosändning med en inspelning som gjorts specifikt för detta evenemang. Undervisnings- och kulturministeriet offentliggjorde vinnarna av Barndagspriset. Dagens programinslag riktades särskilt för skolor för att uppmärksamma barnkonventionens dag.

Utmärkelser och priser

Barnombudsmannen utsåg vinnaren i Nyhetsmediernas förbunds skrivartävling *Sinun tarinasi on meidän juttumme* i november 2020. Vinnaren i textklassen blev sjätteklassaren Tuomas Koivula från Tuuri skola i Alavo. Han hade deltagit i tävlingen via tidningen Viiskunta. Vinnarna i videoklassen blev femteklassarna Veera Huokuniemi och Oona Kokkonen från Karpinlahti skola i Orivesi.¹⁶⁰

Barnombudsmannen hade äran att tilldela UNICEF Finlands utmärkelse Årets förespråkare för barnets rättigheter till Suomen Latus och Finlands Svenska Idrott rf:s Metsämörri-Skogsmulleverksamhet i Grankulla 19.11.2020.¹⁶¹

Barnombudsmannens byrå hade glädjen och äran att mottaga Sjukhusclownernas NENÄTYS 2020-pris som ett erkännande av barnombudsmannens aktiva och mångsidiga verksamhet för främjande av barnets rättigheter. I motiveringarna uppskattades särskilt det faktum att barnombudsmannen strävar efter att lyssna på barnen och att uttryckligen ta barnens synpunkt i beaktande.

¹⁶⁰ <https://www.uutismediat.fi/sinuntarinasi/>

¹⁶¹ <https://www.suomenlatu.fi/uutiset/ulkoile/2020/unicef-myontaa-lapsen-oikeuksien-vaikuttaja-tunnustuksen-metsamorri-toiminnalle.html> (på finska)

Barnombudsmannens byrå

Personal

Barnombudsmannen **Elina Pekkarinen**

Advokat **Merike Helander** (studieledig 1.1–31.8.2020)

Överinspektör **Anne Hujala** (frånvarande tills vidare)

Överinspektör (tf.) **Sanna Koulu** (1.11.2019–31.5.2020)

Överinspektör **Katja Mettinen** (fr.o.m. 1.8.2020)

Kommunikationsdesigner (tf.) **Pia Pihlainen** (13.11.2019–31.12.2020)

Administrativ assistent **Pirkko-Liisa Rautio**

Jurist (vik.) **Jaana Tervo** (1.9.2019–31.8.2020)

Specialforskare **Terhi Tuukkanen**

Högskolepraktikanter **Karri Kekkonen** (1.8–30.11.2020) och **Tuomo Virtanen** (1.8–31.10.2020)

Planerare **Karri Kekkonen** (fr.o.m. 1.12.2020)

Kommunikation

Kommunikationsdesigner SVM Pia Pihlainen ansvarade för kommunikationen vid Barnombudsmannens byrå. De huvudsakliga kanalerna för den dagliga kommunikationen vid barnombudsmannens byrå är en Facebook-sida, ett Twitter-konto och ett Instagram-konto. I slutet av 2020 hade Facebook-sidan 15 967 följare (+ 328 följare) och Twitter-kontot 6 758 följare (+ 911 följare) och Instagram-kontot sedan december 2019 708 följare. Barnombudsmannens byrå skickade under året fyra nyhetsbrev till sina prenumeranter. 379 personer prenumererar på nyhetsbrevet (+ 52 prenumeranter).

Förnyelsen av Barnombudsmannens webbsidor (lapsiasia.fi) blev färdig i september 2020. Webbplatsen blev tillgängliga, fick ett nytt visuellt uttryck och flyttades till plattformen YJA. Dessutom har barnombudsmannen en webbplats avsedd för barn (lastensivut.fi). Barnombudsmannen är medlem i det nationella kommunikationsnätverket för barnets rättigheter, som administrerar webbplatsen lapsenoikeudet.fi. Nätverket finansieras av undervisnings- och kulturministeriet samt Centralförbundet för Barnskydd.

Förvaltning och ekonomi

SS Palvelut Oy ansvarade för städtjänsterna i både Jyväskylä och Helsingfors.

Terveystalo Oy tillhandahöll företagshälsovårdstjänsterna för Barnombudsmannens byrå.

Barnombudsmannens lokaler fanns i Jyväskylä på adressen Vapaudenkatu 58 A och filialen fanns fr.o.m. 1.9.2020 i Helsingfors på adressen Bangårdsvägen 9.

Löne- och verksamhetsanslagen för Barnombudsmannens byrå ingår i statens budget för justitieministeriets förvaltningsområde. År 2020 uppgick barnombudsmannens omkostnader till sammanlagt 622 235 €. Andel av löner var 454 580 € och andel av andra kostnader var 167 655 €. Av det tillgängliga anslaget (670 000 €) återstod 47 765 €.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN